

Diversitat lingüística i cohesió social a Catalunya

ISIDOR MARÍ
Membre de la Secció Filològica de l'IEC

Índex

Presentació

1. Cohesió social: concepte, verificació i dimensió sociolingüística
 - 1.1. Què entenem per *cohesió social*? Relació entre la diversitat lingüística i la cohesió social
 - 1.2. La cohesió social com a objectiu avaluable de les polítiques públiques: diversitat vs. cohesió
 - 1.2.1. La Unió Europea
 - 1.2.2. El Consell d'Europa
 - 1.2.3. Les Nacions Unides
 - 1.2.4. L'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmics
 - 1.3. La cohesió social des de la sociolingüística
 - 1.3.1. Multilingüisme i mobilitat social a Europa: el projecte de recerca MIME
 - 1.4. El nostre enfocament
 - 1.5. Una última consideració preliminar
2. Les llengües com a element d'identificació (capital vincle)
 - 2.1. La composició lingüística de la societat catalana: orígens
 - 2.2. Els grups lingüístics: dimensions i evolució
 - 2.2.1. Els grups lingüístics minoritaris
 - 2.3. Identificació lingüística i sentit de pertinença
3. Les llengües com a capital pont: recurs d'interrelació i mobilitat social
 - 3.1. L'equiparació de les competències lingüístiques en català i castellà entre la població nascuda a Catalunya i els arribats a Catalunya en edat escolar
 - 3.2. La interrelació en els diversos àmbits d'ús
 - 3.3. La valoració de les llengües com a capital social i recurs personal
4. L'estatus públic i institucional de les llengües com a capital relligador
 - 4.1. La regressió en la interpretació del marc constitucional del plurilingüisme
 - 4.2. Un marc plurilingüe equitatiu per a la cohesió social
 - 4.3. És possible la cohesió social sense transcendir el marc actual?
5. Punts sociolingüístics clau per al futur de la cohesió social

Referències

ANNEX. Qüestions plantejades als experts col·laboradors

1. *Les llengües com a element d'identificació*, per Natxo Sorolla
2. *La valoració instrumental de la diversitat lingüística*, per Anna Torrijos i Joan Soler
3. *L'estatus públic i institucional de les llengües*, per Eva Pons

Presentació

Aquest informe és una aproximació als aspectes sociolingüístics que poden influir en l'estat de la cohesió social a Catalunya. S'organitza en tres grans apartats, precedits per una reflexió que semblava imprescindible, sobre el mateix concepte de cohesió social, les maneres d'analitzar el seu estat en una societat determinada i la relació que es pot considerar que hi ha entre la diversitat lingüística i la cohesió social. Al final d'aquesta introducció s'exposa quin és l'enfocament que hem adoptat en el nostre treball.

Enfront de les tesis que sostenen que la mateixa existència de diversitat és un obstacle per a la cohesió social, compartim la posició que considera que és l'actuació de la societat a tots els nivells —des dels més personals i locals fins als més institucionals— el que condiciona el grau de cohesió, més que no la diversitat en si. Al mateix temps, entenem que la diversitat sociolingüística va estretament lligada a totes les altres formes de diversitat social —tant en el sentit de diferències com de desigualtats. És en relació amb tots aquests altres factors, per tant, que cal valorar com influeix la diversitat sociolingüística en l'estat de la cohesió social.

Un dels informes que hem considerat més dignes d'atenció, pel fet que se centra en la relació entre multilingüisme i mobilitat social i també perquè procedeix de la recerca més omnicomprendensiva que s'ha fet en el marc de la Unió Europea, és el *Vademecum* del projecte MIME —*Mobility and Inclusion in Multilingual Europe*—, que presenta moltes de les dimensions sociolingüístiques vinculades a la mobilitat social a diferents nivells —micro-, meso- i macrosocials— amb referències a algunes recerques específiques i suggeriments per a la presa de decisions en cada cas.

En el nostre informe analitzem la relació entre diversitat lingüística i cohesió social en estreta relació amb la idea de capital social de Putnam i les tres dimensions que té en compte: 1) les llengües com a *capital vincle* o element d'identificació o pertinença dels grups social; 2) les llengües com a *capital pont* o recurs instrumental d'interacció i mobilitat social, i 3) l'estatus jurídic i polític de les llengües com a *capital relligador* i marc en què tenen lloc totes les relacions socials.

Així mateix, subratllem la necessitat ineludible d'enfocar la relació entre la diversitat lingüística i la cohesió social des d'una perspectiva de plurilingüisme equitatiu, de manera que cada llengua, en el marc de la societat en què s'ha constituït històricament, sigui la llengua de cohesió per excel·lència, per més que l'entorn social hagi esdevingut plurilingüe.

El nostre treball no es pot basar en estudis específics sobre la relació entre la diversitat lingüística i la cohesió social a Catalunya. Ens basem en dades recents, però de moments diferents al llarg dels darrers anys; són dades procedents de diferents estudis, amb metodologies diverses i objectius també variats, en els quals les dades específicament sociolingüístiques no sempre són el focus principal. Lògicament, les recerques que fan més referència a la diversitat lingüística són els estudis d'usos lingüístics de la població (EULP) més recents —amb les anàlisis de què han estat objecte. Encara no hem pogut incorporar plenament les dades del darrer d'aquests treballs, referit a 2018, que tot just s'han començat a conèixer al llarg de la segona meitat de l'any 2019. La quantitat de dades que ofereixen aquests estudis és molt elevada, però també s'ha de tenir en compte el condicionament que hi tenen els procediments d'enquesta: resposta obligada a un estudi oficial i que recull dades declarades pels enquestats (no observades directament).

Tot i això, entenem que les valoracions generals tenen una fiabilitat suficient als efectes del nostre informe, encara que l'exactitud de les quantificacions no es pugui considerar prou precisa.

Volem deixar constància del nostre agraïment als experts que ens han proporcionat les dades que han considerat més pertinents sobre cadascun dels tres apartats, en informes interns encarregats específicament. Per al primer d'aquests apartats, hem d'agrair les aportacions de Natxo Sorolla (2018) sobre llengües i identificacions; per al segon, de manera semblant, hem comptat amb les dades que ens han proporcionat Anna Torrijos i Joan Solé (2018) sobre la valoració instrumental de les llengües, i per al tercer apartat, finalment, amb un altre informe sobre el marc jurídic i institucional del plurilingüisme, encarregat en aquest cas a Eva Pons (2018).¹

1. Al final d'aquest informe podeu trobar en annex les qüestions plantejades a aquests col·laboradors.

1

Cohesió social: concepte, verificació i dimensió sociolingüística

1.1. Què entenem per cohesió social i com es pot mesurar? Relació entre la diversitat lingüística i la cohesió social

El concepte de *cohesió social* no és nou. Els seus orígens es remunten al final del segle XIX, quan Émile Durkheim² en va parlar com un element de la qualitat de vida en societat, centrant-se en dues dimensions: la *solidaritat*³ i la *lleialtat* compartida per la gent.⁴ Més recentment, a partir dels anys vuitanta del segle XX, aquest terme i el seu contrari, la *fragmentació social*, s'han fet molt presents en els debats públics, en estreta relació amb la necessitat d'abordar iniciatives polítiques per a gestionar la diversitat creixent de la societat.

Normalment, però, es parla de *cohesió social* sense especificar quin sentit té exactament, fent referència de manera genèrica a l'estat d'una determinada societat en què no s'aprecien dissensions o contradiccions especials entre els membres que la componen, i com veurem, no hi ha un consens general sobre com es defineix ni sobre el mètode de mesurar-ne l'estat.

Aquesta indefinició dona peu a una justificada preocupació per l'ús —o l'abús— que se'n pot fer segons els contextos, en funció dels interessos dels sectors socialment influents. Entre nosaltres, sense anar més lluny, són ben visibles els discursos públics abrindats en un sentit o en un altre, per a afirmar que hi ha una cohesió social satisfactòria o per a denunciar una greu fragmentació de la societat. Hem d'admetre que sense una definició precisa i un mètode efectiu de comprovació, la idea de cohesió social i la constatació de la seva evolució tenen una fiabilitat limitada.

Per tant, sembla necessari observar en el camp de les ciències socials quines són les aproximacions recents més rigoroses a la definició del terme, i també les consideracions metodològiques sobre els indicadors que permeten mesurar el grau de *cohesió social* d'una societat i establir comparacions entre societats diferents o moments diferents de la mateixa societat, a fi d'arribar a adoptar una posició prou explícita en aquest informe.

2. *De la division du travail social*, 1893.

3. Amb la coneguda distinció entre *solidaritat mecànica* pròpia de les societats tradicionals homogènies i *solidaritat orgànica*, característica de les societats modernes, més heterogènies.

4. Altres sociòlegs han fet aportacions posteriors significatives a aquest concepte: Ferdinand Tönnies o Talcott Parsons, per exemple.

1.2. La cohesió social com a objectiu avaluable de les polítiques públiques: diversitat vs. cohesió

En el nostre context immediat, l'interès polític per la cohesió social es fa especialment visible amb l'entrada al segon mil·lenni. Diversos informes institucionals ho posen de manifest a partir del mateix any 2000.⁵

1.2.1. La Unió Europea

En el cas de la Unió Europea, el mateix títol d'un treball de Berger-Schmitt (2000) ja es refereix al concepte i al mesurament de la cohesió social, amb voluntat de donar resposta a les necessitats de clarificar aquests dos aspectes. Així, després de revisar les diferents aproximacions a la idea de cohesió social, n'identifica dues dimensions principals (Berger-Schmitt, 2000: 4):

- 1) La reducció de les desigualtats, de la manca d'equitat i de l'exclusió social.
- 2) L'enfortiment de les relacions, interaccions i vincles socials, que es consideren el *capital social* d'una societat.

Aquesta referència al concepte de *capital social*, que parteix dels plantejaments de Robert Putnam, es fa present des d'aleshores en molts dels treballs sobre la cohesió social, entenent que constitueix una propietat col·lectiva, un bé públic i no merament individual, que integra diferents dimensions (Berger-Schmitt 2000, 6): un capital social d'integració —*bonding capital*, o *capital vincle*, que aglutina internament els membres d'un grup—, un capital social d'interrelació —*bridging capital*, o *capital pont*, que estableix lligams horitzontals entre grups diversos— i un capital relligador —*linking capital*, que aglutina verticalment els diferents grups.

Des de la nostra perspectiva sociolingüística, assumim aquest plantejament, perquè sembla evident que la identificació amb una comunitat lingüística forma part del bonding capital, les relacions interlingüístiques s'inscriuen en el bridging capital i l'ordenament lingüístic de la societat és un dels aspectes del linking capital, respectivament.

Berger-Schmitt estableix també en aquest estudi una estreta relació entre la cohesió social i la qualitat de vida —una dimensió que remet més clarament a l'experiència individual del context social en què viu cadascú.

Respecte al mètode per a mesurar la cohesió social, Berger-Schmitt s'hi refereix com a aportació a un sistema europeu d'indicadors socials aleshores en elaboració (ibíd., 7), i apunta dues sèries d'indicadors de cohesió social, corresponents a les dues dimensions que ha identificat prèviament (ibíd., 8): la reducció de desigualtats i

5. De fet, l'Acta Única Europea de 1986 ja feia referència a la cohesió social, i el Tractat de Lisboa de 2008 fa referència a tres dimensions de la cohesió: econòmica, social i territorial.

l'enfortiment del capital social. Dues taules sintetitzen aquest sistema d'indicadors, entre els quals, però, la diversitat lingüística és pràcticament absent. Només s'hi fa referència com a «ensenyament i difusió de les llengües europees» dins de l'apartat d'educació i formació vocacional (ibíd., 10).⁶

Curiosament, aquest treball només fa una referència tangencial (ibíd., 17-18) a l'indicador de confiança del *World Values Survey*, que s'havia començat a aplicar des de l'any 1981 arreu del món i que —probablement a causa de la seva simplicitat operativa— s'ha convertit, no sense controvèrsia, en un índex integrat de cohesió social a partir del qual es fan comparacions entre societats diferents —sobretot estats— i moments diferents. Aquest indicador es basa en les respostes a la qüestió següent: «Parlant en termes generals, diríeu que es pot confiar en la majoria de la gent, o que mai no es va prou amb compte al relacionar-se amb la gent?».⁷ Òbviament, al costat de la senzillesa que el caracteritza com a mesura global de la confiança entre els membres d'una societat, el poder explicatiu d'aquest índex — respecte als factors que hi influeixen i l'estat concret de les relacions socials— és escàs.

1.2.2. *El Consell d'Europa*

Un altre d'aquests informes internacionals, procedent en aquest cas de l'entorn del Consell d'Europa (Niessen, 2000), evidencia l'estreta relació del concepte de *cohesió social* amb la necessitat de dissenyar polítiques públiques de diversitat, per a fer front als reptes de la nova immigració sense desatendre les altres minories socials. Tanmateix, la definició que s'hi fa del concepte de *cohesió social* no és gaire clarificadora i resulta fins i tot circular: «Il désigne [...] une stratégie visant à compenser le processus de fragmentation sociale» (Niessen, 2000: 42).

De fet, l'objectiu de l'estratègia a què es refereix és trobar l'equilibri entre diversitat i cohesió (ibíd.):

La capacitat dels estats i de les societats per a gestionar la diversitat és limitada. Les polítiques, doncs, han d'arribar a un equilibri efectiu entre la promoció de la diversitat i el manteniment de la cohesió. L'acceptació de la diversitat i la interacció entre les cultures afavoreixen les relacions harmonioses entre les persones. En altres termes, hom pot promouvoir la cohesió tot reconeixent el valor de la diversitat.

Des del nostre punt de vista, és important aquest enfocament de la cohesió social basada en el reconeixement de la diversitat i el foment de la relació intercultural, en comptes de considerar la diversitat en si mateixa com una amenaça per a la cohesió social.

6. Tot i això, podríem concloure que l'accés al coneixement de les llengües es relaciona amb els indicadors d'igualtat/desigualtat, i l'ús de les llengües en la interacció té relació amb els indicadors relacionals del capital social.

7. «Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you can't be too careful in dealing with people?»

Novament, l'orientació eminentment pràctica d'aquest informe —facilitar, com hem dit, als diferents agents el disseny de polítiques de gestió de la diversitat— explica que les referències a la manera de mesurar l'estat de la cohesió social també s'hi plantegin com a sistemes de seguiment i avaluació dels resultats de les polítiques.

*En qualsevol cas, notem que s'hi fa una referència més explícita a la dimensió lingüística de la diversitat en dos aspectes diferenciats: el plurilingüisme que constitueix el patrimoni d'Europa i el que procedeix de la immigració. L'apartat relatiu a les llengües i l'educació (Niessen, 2000: 89 i s.) tracta tant dels compromisos de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries amb les llengües patrimonials d'Europa com de les necessitats educatives derivades de les noves llengües dels nouvinguts, subratllant la diferència necessària en el tractament d'unes i altres llengües. Entenem que aquesta distinció entre les llengües patrimonials històriques d'una societat i les que són fruit de la incorporació més recent de nous contingents de població és especialment important i indefugible en qualsevol consideració sobre la cohesió social.*⁸

El capítol dedicat a seguiment i avaluació (Niessen 2000: 109 i s.) remarca la necessitat de combinar mètodes quantitatius i qualitatius (ibíd.: 112-113):

Hom pot aplicar els mètodes quantitatius i qualitatius tant alternativament com en combinació. Els censos de població comporten sovint informacions sobre l'educació, l'ofici, la situació professional, les llengües parlades, l'origen nacional o ètnic. [...] Alguns estudis qualitatius poden proporcionar informacions sobre el sentiment de seguretat de les poblacions immigrades i minoritàries.

En realitat, però, l'orientació més política que analítica d'aquest informe fa que no arribi a establir amb precisió les dimensions de la cohesió social ni les tècniques per a mesurar-la.⁹ En canvi, és significatiu que s'hi plantegi en termes positius, com dèiem, la tensió entre diversitat i cohesió social, que ha estat llargament discutida, des d'aquella rotunda afirmació de John Stuart Mill:

Les institucions lliures són gairebé impossibles en un país compost de diferents nacionalitats. Dins un poble sense sentiment comunitari, especialment si llegeixen i parlen llengües diferents, l'opinió pública unida necessària per al treball del govern representatiu no pot existir.¹⁰

Aquest va ser, per exemple, el tema del debat que hi hagué uns anys després, entre un gran nombre d'especialistes qualificats, entorn de la compatibilitat entre diversitat cultural i solidaritat econòmica (Van Parijs, 2004). Les intervencions de

8. La importància de l'accés al coneixement de les llengües, sense oblidar les minoritàries, per a la cohesió interna dels estats i del conjunt d'Europa és analitzada des d'una perspectiva evolutiva en un altre informe del Consell d'Europa (2014).

9. Entre els indicadors, per exemple, la llengua només apareix explícitament en l'ítem 4b: «participació i nombre d'hores d'alfabetització i cursos de llengua» (ibíd. 114).

10. *Considerations on Representative Government*, capítol xvi, Londres, 1861. En la nostra opinió, cal entendre que aquesta afirmació és el reflex d'un món en què predominava la juxtaposició entre cultures que internament eren relativament homogènies, molt diferent de la profunda imbricació entre cultures que comporta la globalització.

François Grin, E. Banting i William Kymlicka en aquell debat són especialment aclaridores i fan referències concretes a la diversitat sociolingüística.

En síntesi, aquests treballs sostenen que el grau de diversitat o de desigualtat d'una societat no determina el seu nivell de solidaritat econòmica, benestar o cohesió social: hi ha països amb gran diversitat interna que han desenvolupat polítiques actives interculturals i d'equitat social i són altament pròspers i cohesionats. Tanmateix, reconeixem que aquest és un punt sobre el qual hi ha encara posicionaments diversos.

1.2.3. Les Nacions Unides

Un tercer treball posterior especialment interessant, procedent en aquest cas de l'entorn de les Nacions Unides, és el de Jane Jenson (2010), que també es proposa definir i mesurar la cohesió social. Jenson fa un repàs detallat de la incorporació del concepte de cohesió social a les estratègies de les institucions polítiques internacionals i de la relació que té amb la inclusió i el capital social, i constata les dificultats existents per a definir-la i mesurar-la.

En la revisió que fa dels sistemes de mesurament de la cohesió social, dona compte d'una interessant proposta sintètica i quantificada de Fernando Rajulton *et al.* (2007), que intenta integrar en percentatges ponderats els indicadors de sis dimensions en tres àmbits:

- econòmic (inclusió i equitat), 40 %;
- polític (legitimació i participació), 30 %;
- Sociocultural (reconeixement i pertinença), 30 %.

Ara bé, la proposta d'indicadors que fa Jenson es concreta a partir de vuit àmbits, sense establir cap ponderació o preeminència entre ells:

- 1) Cohesió social com a inclusió en termes de distribució de la riquesa, ingressos i pobresa.
- 2) Cohesió social com a inclusió en termes d'accés a l'ocupació.
- 3) Cohesió social com a inclusió en termes d'accés a l'educació.
- 4) Cohesió social com a inclusió en termes de salut.
- 5) Cohesió social com a inclusió en termes d'accés a les tecnologies.
- 6) *Cohesió social com a homogeneïtat cultural i ètnica.*
- 7) Cohesió social com a confiança (índex del WVS).
- 8) Cohesió social com a participació i solidaritat.

En el marc del sisè àmbit és on s'inscriuen esquemàticament els aspectes de diversitat lingüística i reconeixement oficial de les llengües, al costat de les relatives a l'origen de la població, la diversitat ètnica.

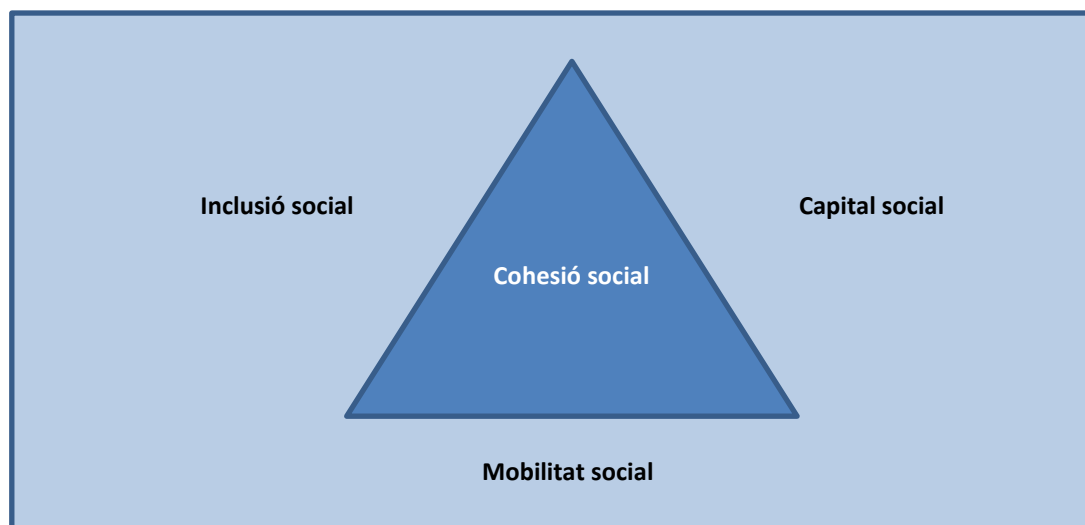
1.2.4. L'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmics

Una darrera perspectiva institucional que hem cregut rellevant sobre la cohesió social és la de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmics (OCDE, 2011). Aquest informe insisteix en la dificultat de definir el concepte (ibíd., 53), però considera que depèn de tres tipus de components, que cal tenir en compte per a valorar l'estat de la cohesió social en una societat determinada (ibíd., 54), entre els quals mereix una atenció especial la mobilitat social:

- inclusió social (pobresa, desigualtat, polarització social);
- capital social (confiança —interpersonal i social— i formes d'implicació cívica);
- mobilitat social (grau en què la gent pot o creu que pot canviar la seva posició en la societat).

Són tres dimensions complementàries, que l'informe representa en el gràfic 1.

GRÀFIC 1. *Components de cohesió social*

Des del punt de vista sociolingüístic, entenem que té un interès rellevant analitzar el paper de les llengües en la mobilitat social, com a factor de cohesió social. Més endavant en tractarem amb detall.

Respecte a les variables que permeten mesurar la cohesió social, aquest informe ressenya les que s'han usat tradicionalment:

- la desigualtat d'ingressos i la pobresa;
- la participació en l'economia, per exemple la taxa de desocupació;
- benestar social: expectativa de vida, taxa d'alfabetització, participació política...;
- capital social: sentit de pertinença, confiança interpersonal...

Al capdavant, però, defensa la necessitat d'incorporar indicadors subjectius que recullin la percepció de la gent. Aquest és també el parer de Larsen (2014), que

proposa definir la cohesió social com una propietat cognitiva —la creença dels ciutadans d'una determinada societat (ell es refereix a nacions-estat) de compartir una comunitat moral i poder confiar els uns en els altres—, i malgrat la importància de la desigualtat o l'ocupació, considera que no són en si mateixos indicadors de cohesió (ibíd., 3) i adopta l'índex de confiança del World Values Survey (WVS) —Enquesta Mundial de Valors— com a referència.¹¹

Les al·lusions de l'informe de l'OCDE a la diversitat lingüística són prou rellevants: la manca de reconeixement de les llengües o la desigualtat entre grups lingüístics com a font de conflictes, l'accés dels immigrants al coneixement de la llengua...

L'anàlisi que hem fet dels diferents treballs sobre cohesió social —més extensa en realitat que la que hem ressenyat explícitament en aquestes pàgines— ens porta a la conclusió que cal conjugar diversos components:

- Els aspectes estructurals de la societat —amb les diferències i desigualtats entre els diversos sectors— i les formes d'organització social, tant en la dimensió institucional, normativa i administrativa, com en la dimensió de les organitzacions econòmiques, cíviques i associatives.
- Les relacions socials que hi tenen lloc, en la mesura que són processos d'interacció observables: xarxes de comunicació de tot tipus, relacions polítiques i laborals, formes de sociabilitat populars. Les oportunitats de mobilitat social.
- Les percepcions psicosocials, com a actituds davant de la diversitat i la desigualtat, la confiança en els altres i en el mateix sistema social, la identificació amb un projecte de futur compartit.

La interrelació entre aquests diferents nivells —estructurals, relacionals i psicosocials— és la que configura l'estat general de la cohesió social. Un intent explicatiu d'aquestes interrelacions és el model funcional del sistema social de Talcott Parsons, esquematitzat en la taula 1 següent (Rocher, 1968).

TAULA 1. *La jerarquia funcional entre els elements del sistema social, segons Talcott Parsons*

Ordre jeràrquic de control	Elements socials	Funcions	Conjunts estructurals
+ informació/ - energia	valors	estabilitat normativa	socialització
	normes	integració	dret, justícia
	col·lectivitats	persecució d'objectius	política
- informació/ + energia	rols	adaptació	economia

11. Val a dir que, en aquest cas, les dades relatives a Espanya són baixes i han disminuït en més de 10 punts entre 1995 i 1999 i entre 2010 i 2014 (ibíd., 20).

1.3. La cohesió social des de la sociolingüística

La breu revisió que hem fet de diversos informes internacionals sobre cohesió social ens mostra, en primer lloc, que les referències a la incidència que hi tenen els factors sociolingüístics i a les maneres de mesurar-la són escasses en general.

Aquesta és també la percepció que es va posar en relleu en un congrés dedicat específicament a analitzar la influència de la diversitat lingüística en la cohesió social (Coleman, 2015).¹² En aquesta publicació, en efecte, es constata l'escàs interès que mostren els estudis sobre cohesió social per la dimensió sociolingüística — només solen ocupar-se'n en els aspectes educatius—, per més que hi ha moltes evidències —i entre elles, s'hi esmenta el cas de Catalunya— de la importància que té la dimensió lingüística en la cohesió social —en l'acolliment de la immigració, per exemple. Les competències lingüístiques són rellevants en l'educació intercultural, la facilitat de comunicació intercultural, l'accés a la informació, la mobilitat social, etc., i per tant són crucials per a la cohesió social.

Tot i això, les intervencions en aquell congrés s'orientaven a l'anàlisi de casos des d'una perspectiva política i tampoc no aporten noves idees entorn de la definició de la cohesió social o de la manera de mesurar-la en els aspectes sociolingüístics. L'estudi que tracta més específicament i més a fons dels aspectes lingüístics de la cohesió social és el projecte europeu de recerca MIME —*Mobility and Inclusion in Multilingual Europe*— (Grin *et al.*, 2018). Per això creiem que val la pena prestar-hi una atenció específica.¹³

1.3.1. Multilingüisme i mobilitat social a Europa: el projecte de recerca MIME

El projecte europeu de recerca MIME (*Mobility and Inclusion in Multilingual Europe*), finançat per la Direcció General de Recerca i Innovació de la Comissió Europea per mitjà del 7è Programa Marc en el període 2014-2018, és segurament el de més gran abast fins ara entorn del multilingüisme europeu i de les implicacions que pot tenir per al futur de la nostra societat. Com a objectiu no té exactament aconseguir la cohesió social, en el sentit que nosaltres l'entenem en aquest estudi, però hi està molt estretament relacionat i s'hi fa referència constantment; per aquest motiu el considerem del màxim interès, especialment en els aspectes sociolingüístics del nostre informe sectorial.

El focus del projecte MIME és analitzar els reptes del multilingüisme per al ciutadà europeu (Grin *et al.*, 2018: 15):

12. Es tracta d'un dels congressos que se celebren cada dos anys entorn de la relació entre llengua i desenvolupament (*Language and Development Conference*). Es poden consultar al portal <http://www.langdevconferences.org>.

13. Podeu trobar-ne una descripció més general a la ressenya que vaig fer de Grin *et al.* (2018) a Marí (2019) i més informació sobre el projecte MIME al web <https://www.mime-project.org> o sobre el 7è Projecte Marc (ara ja finalitzat) al portal https://ec.europa.eu/research/fp7/index_en.cfm.

- *Com poden combinar els europeus les exigències de la mobilitat, en una societat moderna, integrada, avançada tecnològicament, amb la necessitat de mantenir i treure partit de la diversitat lingüística i cultural europea?*
- *Què implica aquest repte en termes de pràctiques comunicatives, usos lingüístics i drets lingüístics, aprenentatge i ensenyament de llengües?*
- *Com es tradueix això en polítiques relatives a les llengües nacionals, minoritàries, patrimonials o de la immigració?*

El sentit primordial de la mobilitat en aquest projecte no fa referència principalment a la mobilitat vertical, entesa com a oportunitat d'ascens en l'escala social, sinó en l'accepció corrent en el discurs europeu, a la mobilitat horitzontal de les persones en l'espai europeu per raons de treball, estudi, lleure o jubilació. La idea d'inclusió hi té un valor més global: el sentit de pertinença i de connexió amb el lloc de residència —sigui el lloc on un ha nascut o el lloc on ha decidit establir-se (Grin *et al.*, 2018: 18-19). *La participació plena en la vida social, política, econòmica i cultural d'una comunitat nacional, regional o local —considera el projecte MIME— requereix familiaritat amb la llengua local. La gestió adequada del multilingüisme és crucial per a la cohesió de la societat europea: és la preservació de l'entorn lingüístic el que fa possible que els membres d'una comunitat se sentin segurs a l'hora de facilitar la inclusió als nousvinguts. La cohesió social, aleshores, depèn de la combinació equitativa de la mobilitat i la inclusió: trobar la solució de compromís o d'equilibri (trade-off) en la tensió que hi ha entre aquests dos objectius legítims i centrals per a la Unió Europea —la mobilitat i la inclusió. La gestió adequada del multilingüisme en els diferents contextos —des dels més propers o micro (individuals, familiars) passant pels mitjans o meso (les organitzacions públiques o privades) fins als més extensos o macro (la societat completa, local, nacional o global)— pot contribuir decisivament a la cohesió social i a la identificació amb el projecte europeu.*

En aquest sentit, les quatre conclusions majors del projecte MIME són les següents (Grin *et al.*, 2018: 26):

- 1) *El multilingüisme no es pot deixar de banda i el laissez-faire no és una opció. Les polítiques lingüístiques són una part imprescindible de la governança; són necessàries i justificades: els beneficis que reporten superen els costos. L'estreta relació de la llengua amb els processos polítics, socials, econòmics i culturals fa que la distribució més o menys justa dels recursos depengui de la gestió adequada de la diversitat lingüística.*
- 2) *La mobilitat i la inclusió són per a tothom; per això les polítiques s'han de basar en una visió comprensiva de la mobilitat i la inclusió. La promoció de la mobilitat ha d'anar acompanyada de mesures que afavoreixin la inclusió en les llengües i cultures locals de les persones i grups que es desplacen perquè puguin participar plenament en la societat local i no siguin vistos com una amenaça.*
- 3) *El disseny correcte de polítiques que combinin la mobilitat i la inclusió és complex, però necessari i possible. La qüestió és seleccionar les mesures que representen en cada cas el millor equilibri en la tensió entre inclusió i mobilitat.*

- 4) *La cohesió social sorgeix de la combinació equilibrada de la mobilitat i la inclusió.*
La regeneració del projecte europeu d'integració depèn en bona part del disseny de polítiques multilingües intel·ligents.

Una simple presentació de la llista de continguts del *Vademecum* del projecte MIME ens dona una idea de l'amplíssim ventall de propostes que conté per a una gestió del multilingüisme que superi la tensió entre mobilitat i inclusió —i per tant afavoreixi la cohesió social. Les propostes s'estructuren en setanta-dues qüestions, agrupades en sis apartats:

- L'anàlisi de polítiques lingüístiques (1-13). Principis que han de guiar la selecció, el disseny i l'avaluació de polítiques lingüístiques efectives, eficients i equitatives.
- Minories, majories i drets lingüístics (14-25). Com es poden millorar els marcs constitucionals i legals per a avançar en la cohesió social.
- Diversitat lingüística, mobilitat i integració (26-40). Dimensions socials de la gestió equitativa del plurilingüisme.
- Educació lingüística, ensenyament i aprenentatge (41-53). Quines pràctiques educatives poden facilitar la mobilitat i la inclusió en una Europa cohesionada.
- Traducció, tecnologies lingüístiques i estratègies alternatives (54-64). Optimització dels recursos de traducció en contextos específics.
- Qüestions especials (65-72). Fronteres del multilingüisme en àmbits poc explorats.

Cada una de les setanta-dues qüestions s'obre amb una pregunta que és analitzada amb aportacions des de la recerca, experiències il·lustratives, implicacions per a les polítiques i referències de lectura. En definitiva, per més que no es tracta d'un inventari exhaustiu de tots els aspectes del plurilingüisme equitatiu, ni tampoc estarem completament d'acord amb l'enfocament o la resposta associada a totes aquestes qüestions, no hi ha dubte que és un catàleg utilíssim i que és imprescindible tenir-lo en compte en abordar les qüestions de diversitat lingüística i cohesió social.¹⁴

14. Crec que seria una bona iniciativa que aquest *Vademecum* fos traduït al català i difós àmpliament en el nostre àmbit lingüístic.

1.4. *El nostre enfocament*

El punt de vista que adoptarem en el nostre informe se centra en les dimensions sociolingüístiques següents, que entenem que són les que més incideixen en la cohesió social:

- 1) *Les llengües com a capital vincle o d'integració —element d'identificació i de delimitació entre els grups lingüístics.* La composició sociolingüística de la població. El sentit de pertinença a un grup lingüístic (llengua inicial i llengua d'identificació): català, castellà i les altres llengües (tendències evolutives). Situació de les llengües patrimonials —el català i l'occità aranès— com a factor d'identificació, de pertinença i de cohesió social.
- 2) *Les llengües —competències i usos lingüístics— com a capital pont o d'interrelació i com a recurs instrumental per a la intercomunicació i la mobilitat social.* Les llengües són alhora condició —com a competència adquirida— i mitjà de les relacions personals i professionals. Cada llengua en concret i la diversitat lingüística en conjunt es poden valorar individualment i col·lectivament com un inconvenient o com un recurs útil disponible, per a la mobilitat social i per a les relacions interpersonals i professionals —ocupació, salari. La influència d'aquestes xarxes de relació en l'evolució de la cohesió social és clara.
- 3) *L'estatus jurídic de les llengües, el marc institucional i les polítiques lingüístiques com a capital relligador.* Tota l'activitat humana té lloc en aquest context, des dels processos de socialització primària i secundària fins a l'accés a les diverses formes de participació social i política. El grau de reconeixement formal de les llengües i la seva presència en els grans àmbits socials —educació, treball, serveis públics, oferta comunicativa i cultural...— influeix en la valoració personal i col·lectiva i l'orientació futura de la cohesió social.

La intervenció de tots aquests factors de diversitat sociolingüística en el grau de consolidació major o menor de la cohesió social sembla evident, al marge que sigui més o menys difícil mesurar-ne o quantificar-ne l'estat o que disposem de dades concretes que ho permetin.

Al mateix temps, és obvi que la diversitat de les llengües presents en qualsevol societat —les llengües d'origen o llengües primeres dels diferents sectors de la població, les llengües usades en les activitats professionals o de lleure, les llengües de la multitud de visitants que acull una societat com la nostra,¹⁵ les llengües reconegudes oficialment (o no) en l'ordenament jurídic, etc.— és indestruïble dels altres factors socials i econòmics de diversitat i cohesió social. No hi ha dubte, per tant, que molts dels punts que tractarem en aquest informe estaran entrellaçats amb aspectes dels altres informes sectorials del nostre estudi considerat en conjunt.

14. Apuntem només que segons l'Idescat, més de 25 milions d'estrangers han visitat anualment Catalunya els darrers anys.

1.5. *Una última consideració preliminar*

Per més que es tracta d'un aspecte estretament relacionat amb l'apartat 3 que acabem d'exposar i que després abordarem, creiem que és imprescindible fer una consideració prèvia per a subratllar les *condicions equitatives del pluralisme lingüístic*, que és una qüestió que afecta la totalitat del nostre informe.

Tal com hem apuntat de passada en comentar l'informe Niessen (2000), quan s'analitza la diversitat lingüística en una societat és imprescindible tenir en compte la distinció entre les comunitats lingüístiques patrimonials o històriques i els grups lingüístics d'incorporació posterior i relativament més recent. És una distinció necessària, tal com exposa la Declaració Universal de Drets Lingüístics de Barcelona (DUDL 1996), si hom vol ponderar equitativament alhora els drets individuals i els de cada col·lectiu lingüístic com a base i condició de la cohesió social. També hem vist que és un criteri assumit pel projecte europeu MIME i en el qual coincideixen altres estudiosos de la diversitat, com Will Kymlicka (2001).

Qualsevol comunitat lingüística —i per tant cadascun dels membres que la integren— ha de gaudir de la plenitud d'exercici dels seus drets lingüístics en el context del marc natural i social en què s'ha constituït històricament, sense que el reconeixement dels drets lingüístics dels nous ciutadans o grups lingüístics que s'hi incorporen puguin adquirir més preeminència i arribar a comprometre la continuïtat de la comunitat lingüística originària.

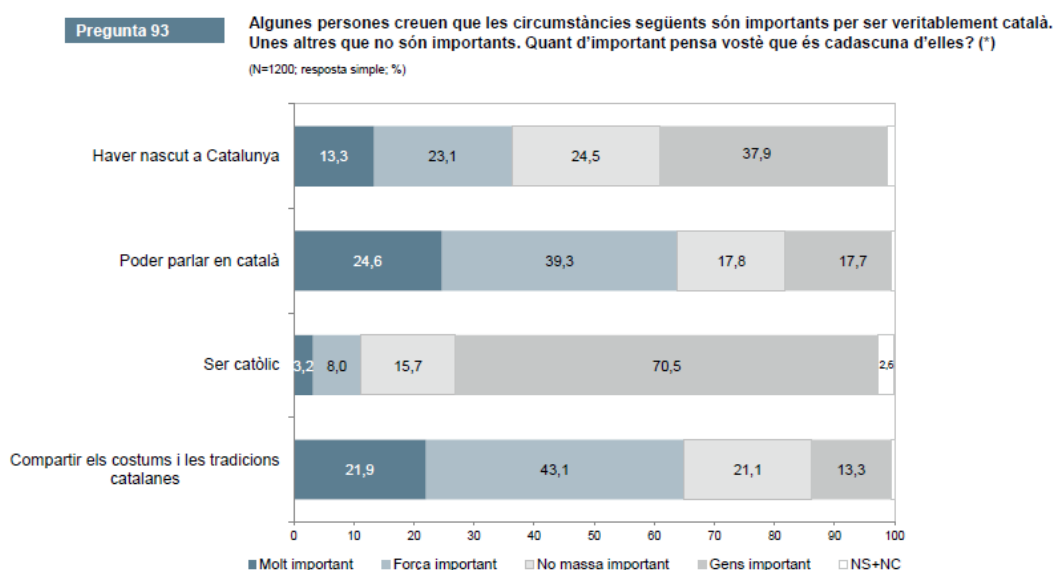
La valoració —objectiva o subjectiva— de la cohesió social no es pot fer obviant aquest principi bàsic de justícia lingüística. Altrament, es podria considerar que en nom de la cohesió social és justificable i legítima l'assimilació induïda o forçada de les minories lingüístiques autòctones per part de llengües majoritàries establertes posteriorment en el seu espai històric.

2

Les llengües com a element d'identificació (capital vincle)

La identificació amb la llengua pròpia—amb el grup lingüístic propi— té una influència considerable sobre el sentit de pertànyer o no a una societat determinada, conjuntament amb altres factors rellevants, com la identificació amb el país d'origen. Aquest és un punt sobre el qual l'informe del Consell d'Estudis d'Opinió (CEO 2018)¹⁶ proporciona unes dades interessants: prop de dues terceres parts de la població de Catalunya (63,9 %) creuen que poder parlar català és molt o força important per a ser veritablement català, enfront del 36,4 % que consideren molt o força important haver nascut a Catalunya (gràfic 2).

GRÀFIC 2. Respostes a la pregunta sobre quines circumstàncies són més importants per a ser veritablement català

(*) Font: Pew Research Center. Global Attitudes & Trends. <http://www.pewglobal.org/2017/02/01/what-it-takes-to-truly-be-one-of-us/>

FONT: Pew Research Center. Global Attitudes & Trends.

La relació entre la llengua pròpia i el sentiment de pertinença català o espanyol s'havia analitzat també en altres estudis (Capdevila, 2012), en què es percebia una certa polarització (gràfic 3).

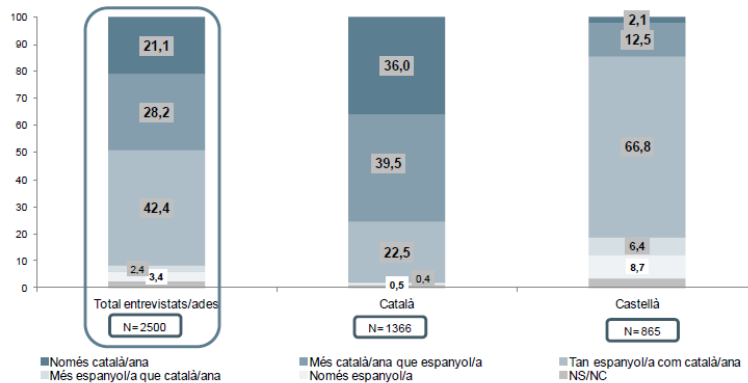
16. Concretament el punt 6.3 del bloc variable del dossier de premsa de l'*Enquesta sobre poder polític a Catalunya*. La font és un estudi del Pew Research Center. Sobre les percepcions de la relació entre la llengua pròpia i la identificació nacional, podeu veure també Vázquez (2013).

GRÀFIC 3. *Respostes a la pregunta sobre el sentiment de pertinença (català o espanyol)*

BOP 1a onada 2012

Pregunta 25. Amb quina de les següents frases se sent més identificat/ada? Em sento...(*)

(Total entrevistats/ades=2500; Resposta simple; %)

(*) Font: Baròmetre Opinió Política. 1a onada 2012

FONT: Baròmetre d'Opinió Política. 1a onada, 2012.

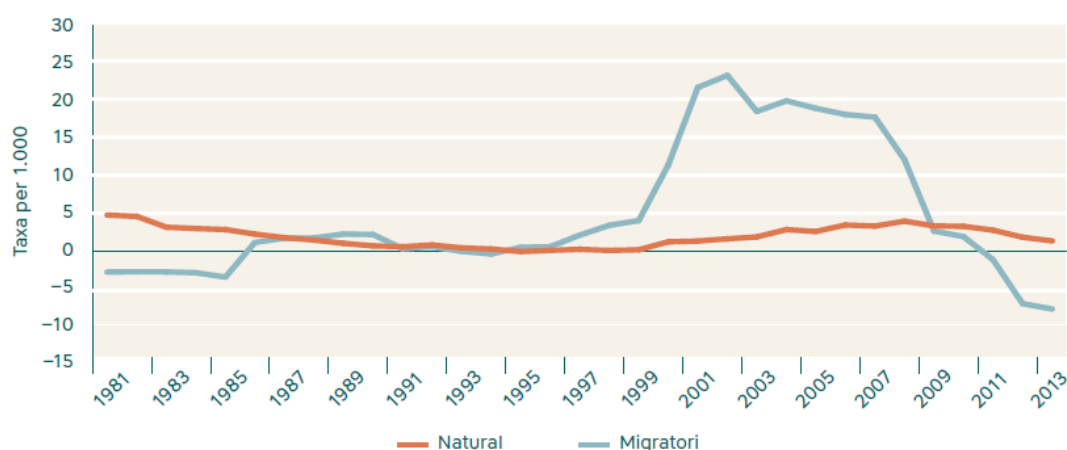
Tot i això, sovint s'ha observat, amb raó, que no hi ha incompatibilitat per a la identificació personal amb més d'una llengua, a diferència d'altres adscripcions més exclusives, com la religió. Fins i tot la identificació amb el lloc d'origen pot esdevenir compatible amb el creixement d'un nou sentit de pertinença al país i la societat de residència.

En aquest primer subapartat analitzarem les dades disponibles sobre les identificacions lingüístiques en relació amb l'origen de la població i donarem compte de l'evolució que es detecta en la relació entre llengua i identitat, sobretot a partir dels estudis longitudinals de Woolard (2016).

2.1. La composició lingüística de la societat catalana: orígens

Tal com exposa amb més detall en aquest mateix estudi l'informe sectorial *Cohesió social i demografia a Catalunya*, la immigració ha estat històricament un component important de la nostra societat, i la immigració estrangera en concret ha crescut de manera extraordinària durant la primera dècada del segle XXI, amb una desacceleració posterior, com mostra a grans trets el gràfic 4 següent (EULP 2013 I: 37).

GRÀFIC 4. *Components de creixement (1981-2003)*

FONT: Idescat. Indicadors demogràfics.

Aquest és un aspecte molt rellevant de la diversitat de la societat catalana, però cal matisar que, des d'un punt de vista lingüístic, la complexitat no prové únicament de la població d'origen estranger, ja que una part important de la població arribada de la resta de l'Estat en etapes successives, sobretot des del segle passat, és de llengua castellana. La taula 2 que segueix (EULP 2013, I: 44) resumeix l'evolució de la població segons l'origen al llarg dels darrers anys, en milers i en percentatges.

TAULA 2. *Evolució de la població segons el lloc de naixement (2003-2013)*

	Catalunya	Resta d'Espanya	Estranger	Total
2003	3.588,7	1.635,5	556,4	5.780,5
2008	3.679,4	1.521,1	1.079,6	6.280,1
2013	3.746,9	1.399,6	1.220,3	6.366,8
Creixement total				
2003-2007	90,8	-114,4	523,2	499,6
2008-2012	67,4	-121,4	140,6	86,7
Total	158,2	-235,8	663,9	586,3
Percentatge				
2003	62,1 %	28,3 %	9,6 %	100,0 %
2008	58,6 %	24,2 %	17,2 %	100,0 %
2013	58,9 %	22,0 %	19,2 %	100,0 %

Font de les dades: Idescat. Padró municipal d'habitants. Població de 15 anys i més.

L'Informe de Política Lingüística 2017 (IPL 2017) ofereix dades més actualitzades sobre aquest punt (IPL, 2017: 7):

La població total de Catalunya l'any 2017 és de 7.555.830 habitants. D'aquests, gairebé dues tercers parts (64,8 %, 4.899.882 habitants) han nascut a Catalunya, 1.325.004 (17,5 %) han

nascut a la resta de l'Estat espanyol i 1.330.944 han nascut a l'estranger (17,6 %). Els percentatges s'han mantingut estables des del 2008.

L'evolució de la població entre 1991 i 2017 que mostra el gràfic 5 (IPL 2017: 7) dona compte amb més detall de la profunda transformació de la població de Catalunya en les darreres dècades. La població nascuda a la resta de l'Estat, que representava més del 30 % el 1991 ha passat a un 17,5 % el 2017, i la població estrangera, en el mateix període, ha passat de l'1,7 % al 17,6 %.¹⁷

GRÀFIC 5. Lloc de naixement de la població (1991-2017)

Segons les primeres dades conegudes de l'EULP 2018, els percentatges han variat lleugerament: el 64,7 % de la població és nascuda a Catalunya, el 17,1 % a la resta de l'estat i el 18,2 % a l'estranger.

La taula 3 que segueix (EULP 2018) mostra el gran increment de la població d'origen estranger al llarg dels darrers anys.

TAULA 3. Població segons lloc de naixement. Valors absoluts (1981-2018)

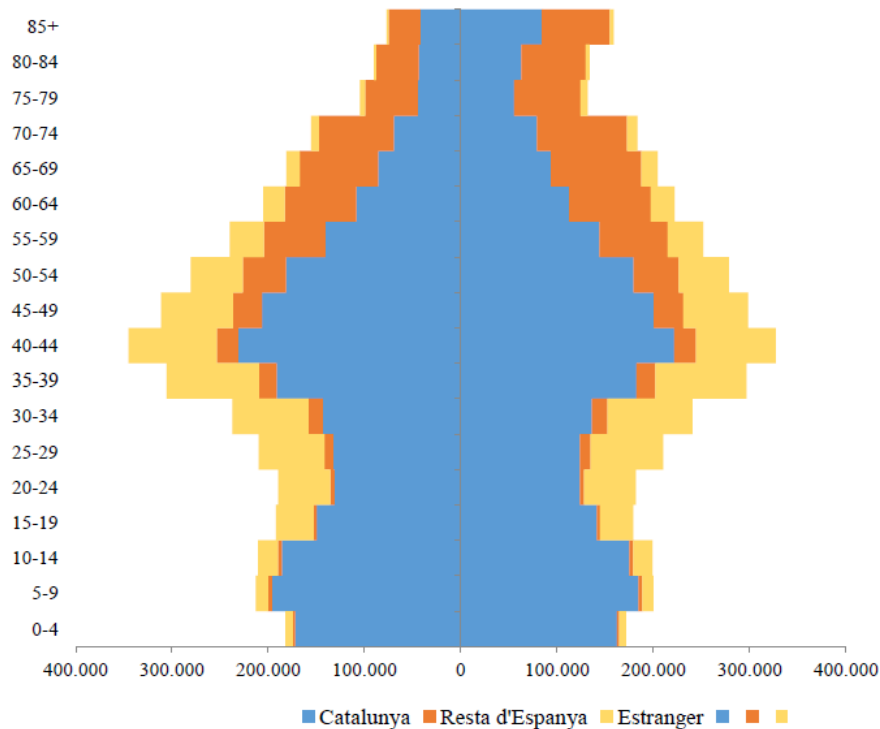
	1981	1986	1996	2003	2008	2013	2014	2018
Catalunya	3.779.278	3.940.409	4.165.361	4.426.656	4.621.331	4.810.810	4.835.032	4.917.988
Reste de l'Estat	2.050.939	1.934.059	1.752.873	1.653.543	1.538.036	1.417.177	1.393.243	1.301.357
Estranger	89.985	99.800	171.806	623.947	1.204.711	1.325.663	1.290.628	1.380.720
	5.956.414	5.978.638	6.090.040	6.704.146	7.364.078	7.553.650	7.518.903	7.600.065

Dades: Padró continu. Idescat.

La població d'origen estranger (EULP 2018) té una representació especialment alta entre la població en edat laboral —un de cada tres habitants d'entre quinze i trenta-nou anys és nascut a l'estranger—, mentre que la població nascuda a la resta de l'estat es concentra en les edats superiors als seixanta-cinc anys (gràfic 6).

17. Aquest grau de diversitat reclama que la política lingüística no sigui una política «del català», ni tampoc una política «del català i el castellà», sinó clarament una política de plurilingüisme, en el marc d'una política intercultural de gran abast.

GRÀFIC 6. *Distribució de la població per edats i procedència*

La distribució per nacionalitats d'origen de la població estrangera (IPL, 2017: 7) ens permet conèixer el pes relatiu dels col·lectius principals, però a partir d'aquestes dades no en podem deduir amb precisió les implicacions lingüístiques: en primer lloc, perquè no s'hi tenen en compte els estrangers que han obtingut la nacionalitat espanyola, però sobretot perquè hi ha països d'origen que són plurilingües —com el Marroc, el més representat— i perquè també hi ha països diferents que comparteixen una mateixa llengua dominant, com els hispanoamericans. Segons l'EULP 2018, la població procedent de l'Amèrica Llatina ascendeix a 558.941 persones (taula 4).

TAULA 4. Població estrangera per països (2017)

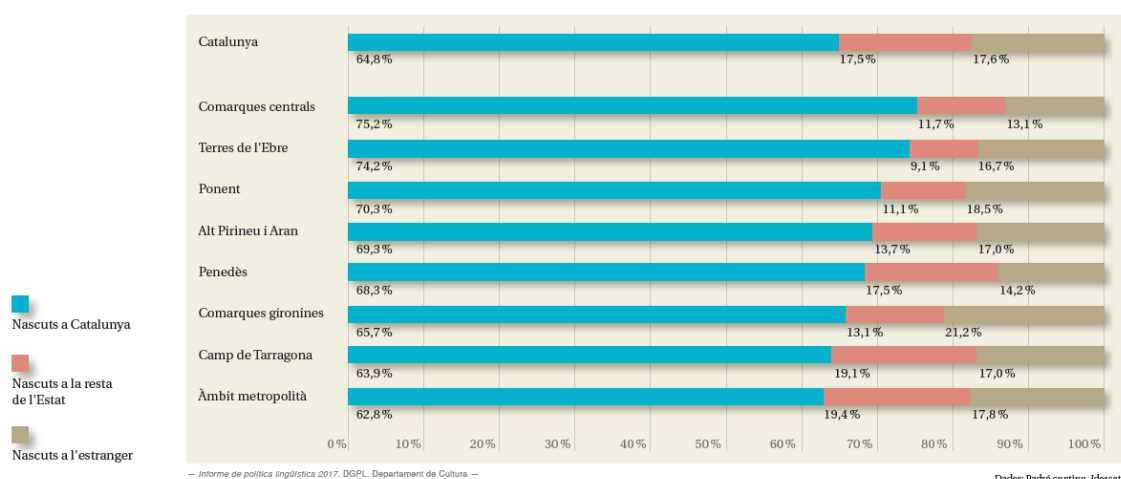
País	Població per país	Percentatge respecte del total de la població estrangera
Marroc	207.082	19,9 %
Romania	89.071	8,6 %
Xina	57.239	5,5 %
Itàlia	51.761	5,0 %
Pakistan	44.202	4,2 %
França	32.236	3,1 %
Bolívia	30.655	2,9 %
Hondures	27.907	2,7 %
Equador	26.696	2,6 %
Colòmbia	26.406	2,5 %
Rússia	23.599	2,3 %
Índia	21.430	2,1 %
Ucraïna	21.317	2,1 %
Senegal	20.323	2,0 %
Regne Unit	18.832	1,8 %
Perú	18.286	1,8 %
Argentina	18.179	1,8 %
República Dominicana	18.074	1,7 %
Alemanya	17.893	1,7 %
Brasil	17.702	1,7 %
Altres països	252.472	24,2 %
Total	1.041.362	100 %

Font: Padró continu. Idescat.

Cal tenir present també que la distribució territorial de la població nascuda fora de Catalunya —i per tant la incidència local de la diversitat d'orígens— no és homogènia, tal com indica el mateix informe i mostra el gràfic 7 corresponent (IPL, 2017: 8):

Les comarques centrals, amb el 75,2 % (299.998 habitants) de persones nascudes a Catalunya, i les Terres de l'Ebre, amb el 74,2 % (133.247 habitants), tenen les proporcions més altes de població nascuda a Catalunya, uns deu punts percentuals per sobre de la mitjana del conjunt del territori (64,8 %). [...] En contraposició, les comarques gironines tenen un 21,2 % de població nascuda a l'estranger (156.912 habitants), gairebé cinc punts per sobre del conjunt del territori. Els àmbits amb més presència de persones nascudes a la resta de l'Estat són l'Àrea Metropolitana de Barcelona (19,4 %; 935.319 persones) i el Camp de Tarragona (19,1 %; 97.653 persones), si bé la proporció no és gaire més alta que la del conjunt del territori (17,5 %).

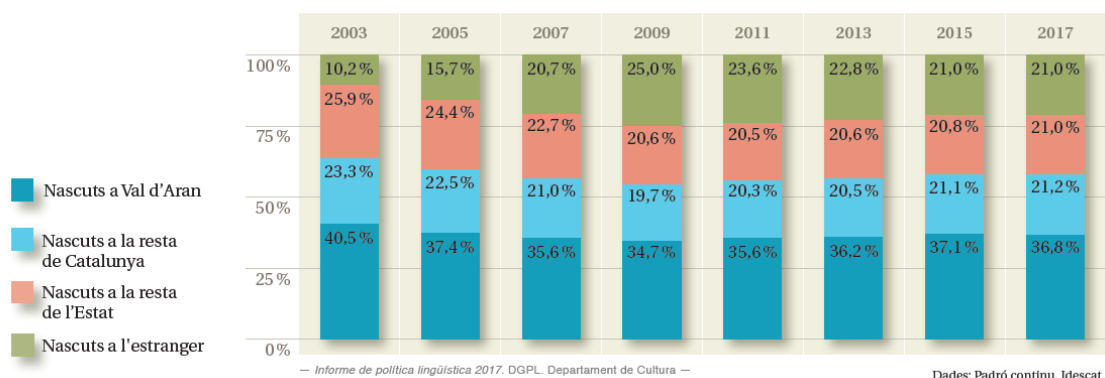
GRÀFIC 7. Població segons el lloc de naixement i el territori (2017)

El cas de la *Vall d'Aran*, com a territori de la minoria que té l'occità com a llengua patrimonial, mereix una atenció especial (IPL, 2017: 111), ja que en aquest cas la llengua de cohesió és raonable que sigui l'occità, i alhora perquè és un exemple il·lustratiu de l'especificitat de la diversitat a escala local (citació i gràfic 8 que segueixen):

Segons el padró d'habitants del 2017, la població de la Vall d'Aran és de 9.985 persones. D'aquestes, el 58 % són nascudes a Catalunya (36,8 % a l'Aran i 21,2 % a la resta de Catalunya) i el 42 % a la resta de l'estat o a l'estranger. Tant la proporció de nascuts a la resta de l'estat (21 %) com la de nascuts a l'estranger (21 %) són superiors a la mitjana catalana (17,5 % a la resta de l'estat i 17,6 % a l'estranger). La població nascuda a Romania representa més del 40 % de la població estrangera, a molta distància d'altres nacionalitats.

GRÀFIC 8. Població segons de la Vall d'Aran segons el lloc de naixement (2003-2017)

FONT: *Informe de política lingüística 2017*. DGPL. Departament de Cultura.

Les dades de l'EULP 2018 no varien significativament:

D'acord amb el Padró municipal d'habitants de 2018, la població de la Vall d'Aran és de 9.983 persones, de les quals 3.678 han nascut a la Vall d'Aran (36,8 %), 2.090 a la resta de Catalunya (20,9 %), 2.111 a la resta de l'Estat (21,1 %) i 2.104 a l'estranger (21,1 %).

2.2. Els grups lingüístics: dimensions i evolució

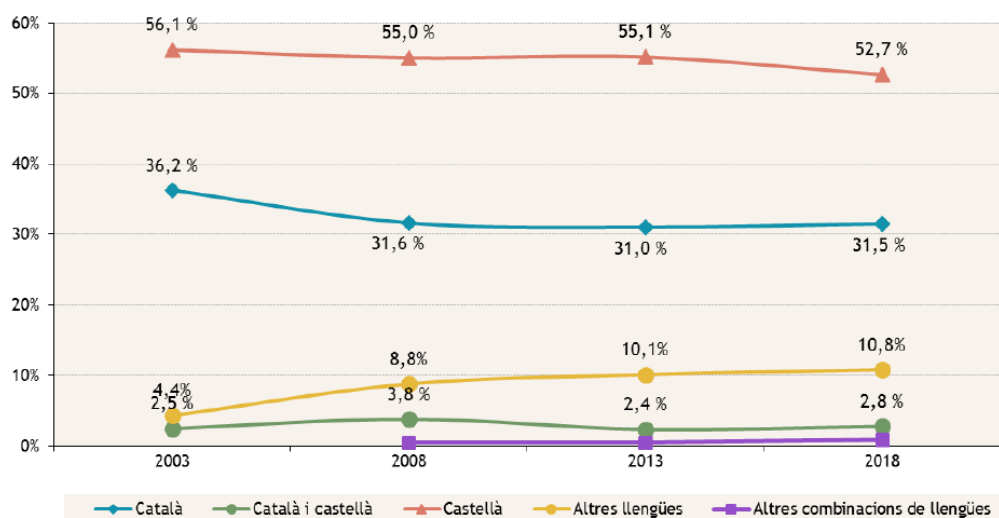
La configuració dels grups lingüístics a Catalunya es desprèn de les dades relatives a la *llengua inicial* —la primera llengua apresada—, la *llengua d'identificació* i, en certa manera també a la *llengua habitual* de la població.¹⁸ A efectes de caracteritzar el sentit de pertinença lingüística de cada col·lectiu, la dada més rellevant és segurament la *llengua d'identificació*, que és el resultat de la resposta a la pregunta *Quina és la seva llengua?*

Les dades de 2013 sobre les *llengües inicials* (EULP, 2013: 96 i s.) són aquestes:

La majoria de la població catalana més gran de 15 anys és de llengua inicial castellana (55,6 %; 3.448.000 efectius). El segon grup el formen les persones de llengua primera catalana (31,3 %; 1.940.000 efectius). En tercera i quarta posició hi trobem, respectivament, els al·loglots o grup de parlants de llengües diferents del català i del castellà (10,7 % i 662.000 efectius) i els bilingües inicials o grup de parlants que tenen alhora el català i el castellà com a primeres llengües parlades (2,5 %; 153.000 efectius).

Segons l'EULP 2018, «en el període 2013-2018, les persones amb el català com a llengua inicial han crescut en 70.000, les que tenen tant el català com el castellà com a llengua inicial han crescut en 23.700 i les que tenen el castellà com a llengua inicial s'han reduït en 82.500». L'evolució es reflecteix en percentatges en el gràfic 9 que segueix.

GRÀFIC 9. Usos lingüístics de la població de Catalunya (2003-2018)

FONT: Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018. DGPL i Idescat.

Ara bé, segons la *llengua d'identificació*, les proporcions varien (EULP, 2013: 96 i s.):

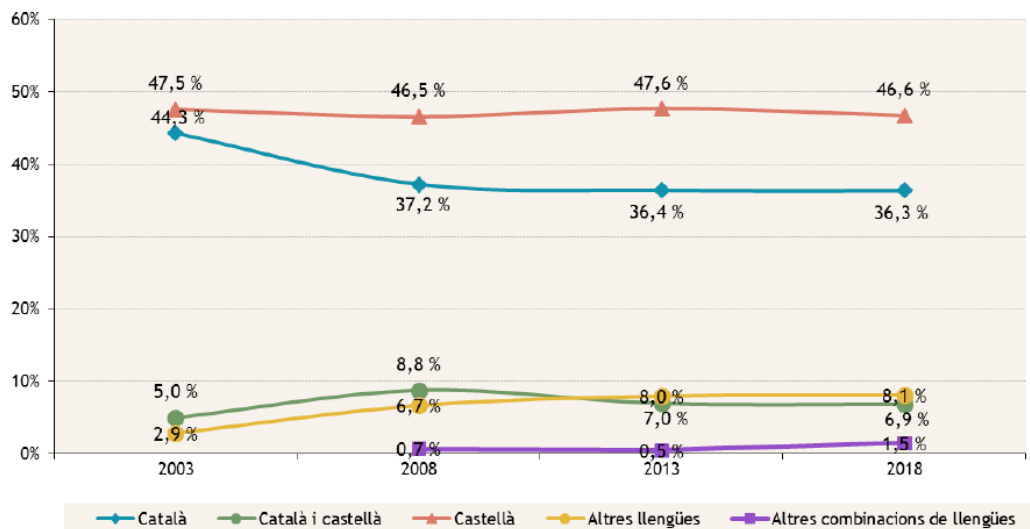
L'any 2013, la majoria de la població catalana més gran de 15 anys s'identifica amb la llengua castellana (47,8 %; 2.974.000 efectius). El segon grup més nombrós el componen les persones que consideren que el català és la seva llengua (36,6 %; 2.275.000 efectius). El

18. En aquest darrer cas, però, el que queda representat és la dimensió funcional dels grups en interacció, i resulta més adient tractar-ne en l'apartat referent al capital pont.

tercer està format pels que s'identifiquen amb altres llengües (8,6 %; 537.000 efectius) i el darrer pels que diuen que ambdós idiomes, el català i el castellà, són els seus (7 %; 438.000 efectius).

En aquest cas, l'EULP 2018 indica que «des de 2013, ha crescut en 45.500 persones el català com a llengua d'identificació i 3.000 persones més consideren com a llengua d'identificació el català i el castellà. Creix en 5.300 les que consideren com a llengua d'identificació el castellà, i 17.200 persones més tenen com a llengua d'identificació una llengua diferent del català i el castellà». L'evolució es veu en percentatges en el gràfic 10 que segueix.

GRÀFIC 10. *Usos lingüístics de la població de Catalunya (2018)*

Dades: Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018. DGPL i Idescat.

FONT: Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018. DGPL i Idescat.

Com sintetitza Natxo Sorolla (2018, 5) en el seu informe intern —es representa a la taula 5—, «tot i que els autòctons bilingües inicials d'origen autòcton s'analitzen conjuntament amb els catalanoparlants inicials, la major part d'aquest grup (32,8 %) és catalanoparlant inicial, i no bilingüe inicial. La major part dels autòctons no catalanoparlants inicials (27,2 %) són castellanoparlants inicials, i només un grup minoritari és al·loglot. Finalment, els al·lòctons (40,0 %) són majoritàriament castellanoparlants inicials (28,7, però amb una forta presència dels al·loglots inicials (10,4 %))».

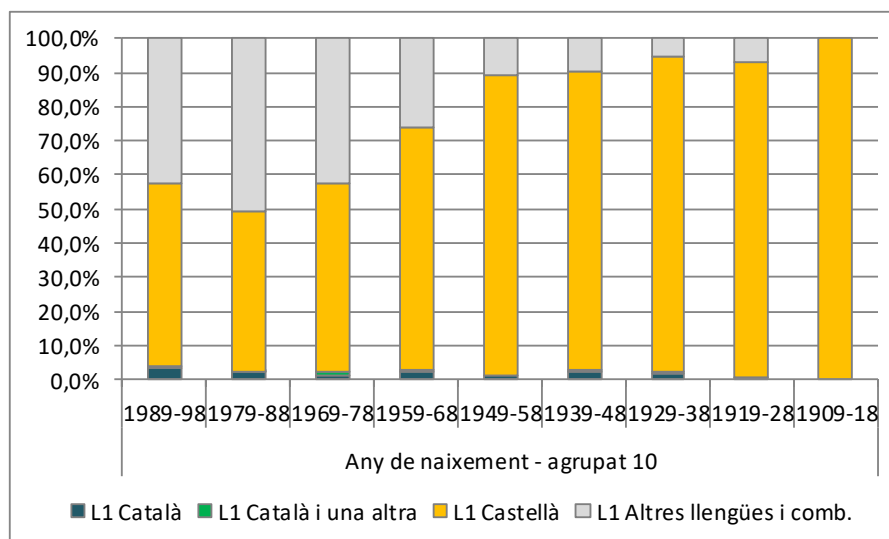
TAULA 5. *Perfils d'origen de l'enquestat, segons la llengua inicial (L1), en percentatges*

	L1 per origen			Total
	Autòctons catalanoparlants inicials	Autòctons no catalanoparlants inicials	Al·lòctons	
L1				
Català	30,5 %		0,8 %	31,3 %
Català i una altra llengua igual	2,4 %		0,1 %	2,5 %
Castellà		26,9 %	28,7 %	55,6 %
Altres llengües i altres combinacions		0,3 %	10,4 %	10,7 %
Total	32,8 %	27,2 %	40,0 %	100,0 %

FONT: EULP, 2013.

Un altre fet destacable que també apunta Sorolla (2018) és que la població, com a reflex del canvi sociolingüístic originat per la immigració estrangera, «en les generacions més joves té pràcticament la mateixa proporció de parlants inicials de castellà que d'altres llengües (i combinacions)» (gràfic 11).

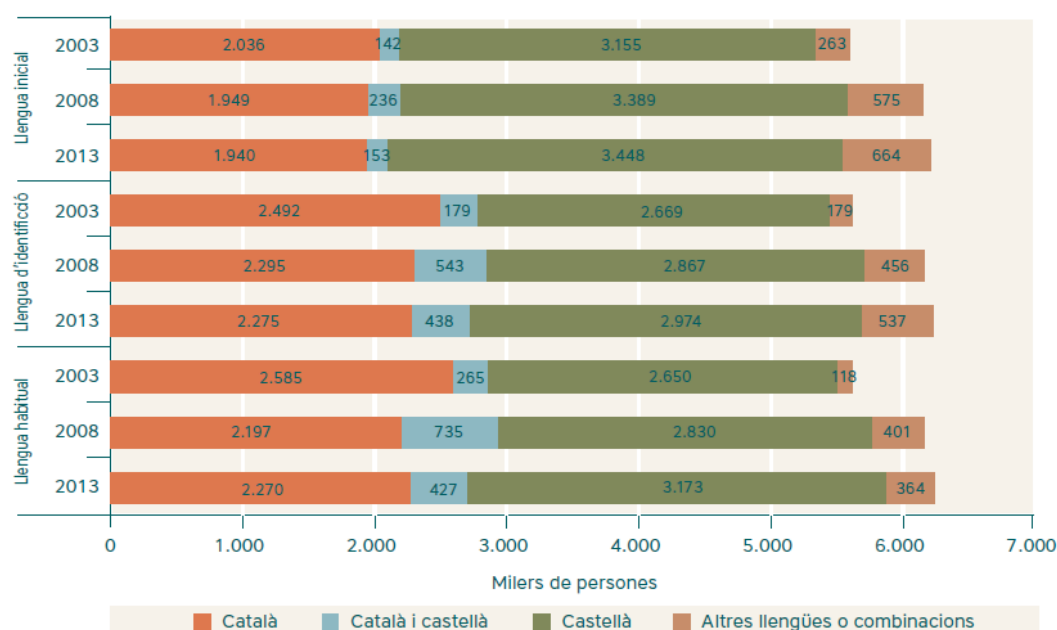
GRÀFIC 11. *Nombre d'al·lòctons en percentatge*

FONT: EULP, 2013.

El gràfic 12 (EULP, 2013: 85) mostra globalment les dimensions i l'evolució d'aquests grups i els de llengua habitual entre 2003 i 2013.

GRÀFIC 12. *Llengua inicial, d'identificació i habitual (2003-2008-2013), en milers de persones*

Un aspecte evolutiu digne de comentari en aquest context és la *capacitat d'atracció lingüística* de la llengua catalana, és a dir l'increment de persones que el 2013 consideren que el català ha esdevingut la seva llengua d'identificació, el seu idioma, per més que no era la seva llengua inicial (ibíd.):

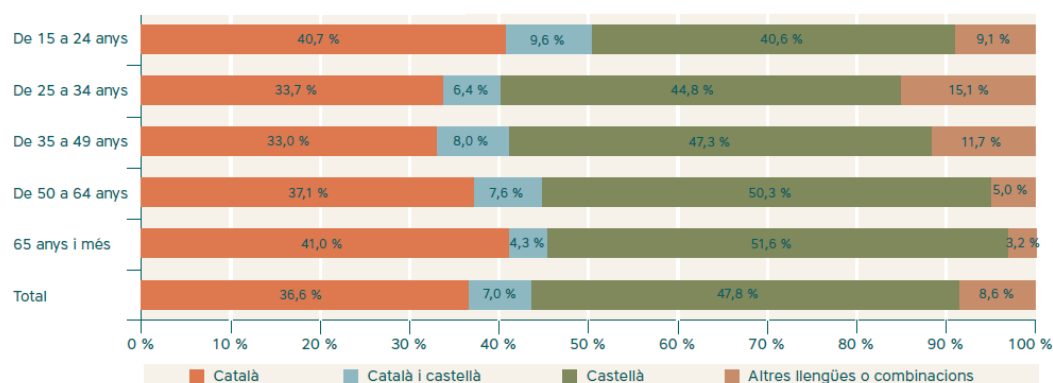
Hi ha diverses dades que ho corroboren; possiblement la més evident són les 750.000 persones (un 12 % de la població de més de 15 anys) que declaren adscriure's al català malgrat que tenen altres orígens lingüístics.

Gairebé totes aquestes persones que han passat a identificar-se amb el català tenien el castellà com a llengua inicial. En canvi, com subratlla el mateix estudi (EULP 2013), «*el volum d'al·loglots o parlants d'altres llengües que s'identifiquen amb el català és força reduït. En aquest cas, és el castellà el que demostra tenir més poder d'atracció*».

Hi ha diversos factors, com veurem al llarg d'aquest informe, que afavoreixen que els nouvinguts tendixin a aprendre en primer lloc el castellà. Aquest és un aspecte que mereix una atenció especial si es vol facilitar als al·loglots l'accés a la llengua catalana perquè disposin de les mateixes oportunitats i perquè el català, com a llengua patrimonial, pugui esdevenir llengua de cohesió —i l'occità en el seu àmbit (gràfic 13).

Tot i això, resulta significatiu que en el grup d'edat més jove la identificació amb la llengua catalana és més elevada que en els grups d'edat precedents, i arriba a uns nivells semblants als de la població de més edat (EULP 2013, I: 88).

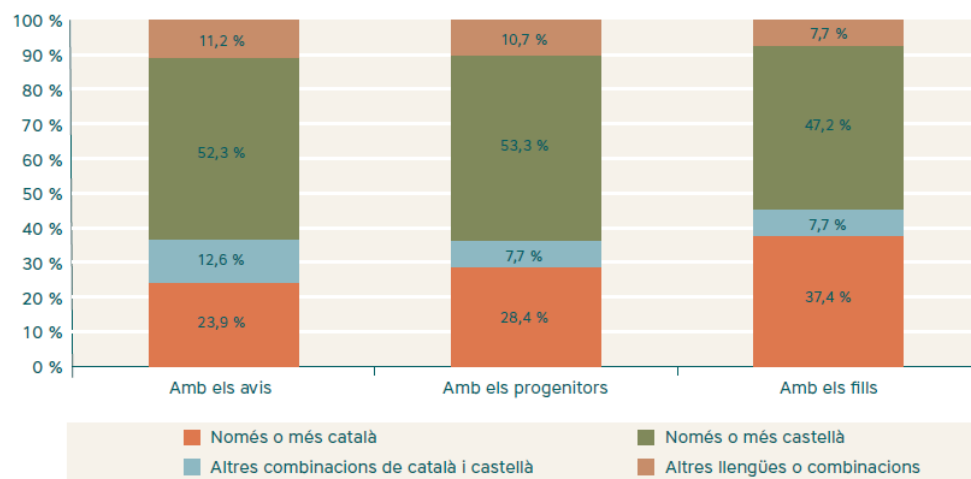
GRÀFIC 13. *Llengua d'identificació segons l'edat (2013)*

Una altra dada que mostra l'evolució dels grups lingüístics és la transmissió intergeneracional. L'estudi de Caminal *et al.* (2018) atribueix l'increment de la transmissió intergeneracional als efectes del sistema educatiu, que ha millorat la competència en català dels castellanoparlants inicials i fa que els progenitors siguin més propensos a transmetre'l com a segona llengua als seus fills. Val la pena subratllar que la previsió d'aquell estudi és que els efectes d'aquesta tendència seran duradors.

Tal com mostra el gràfic 14 que segueix (EULP 2013, I: 100), el català guanya terreny en dues generacions.

GRÀFIC 14. *Usos lingüístics amb els avis, progenitors i fills (2013)*

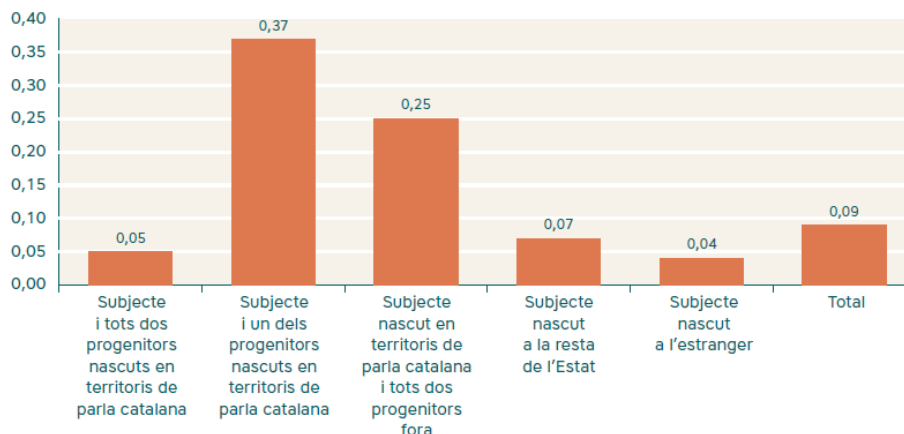
Base amb els fills: població que té fills (4.803).

L'índex de transmissió intergeneracional del català —ITIC = percentatge d'ús prioritari del català amb els fills – percentatge d'ús prioritari del català amb els progenitors / 100— és de 0,09 (EULP 2013, I: 101-102).

Lògicament, les dades varien segons l'origen familiar (EULP 2013, I: 103). L'increment intergeneracional de l'ús del català és lògicament superior en les

famílies en què algun dels progenitors és nascut fora de l'àrea lingüística catalana (gràfic 15).¹⁹

GRÀFIC 15. *Índex de transmissió intergeneracional del català, segons l'origen familiar (2013)*

ITIC = (percentatge d'ús del català amb els fills – percentatge d'ús prioritari del català amb els progenitors) / 100.

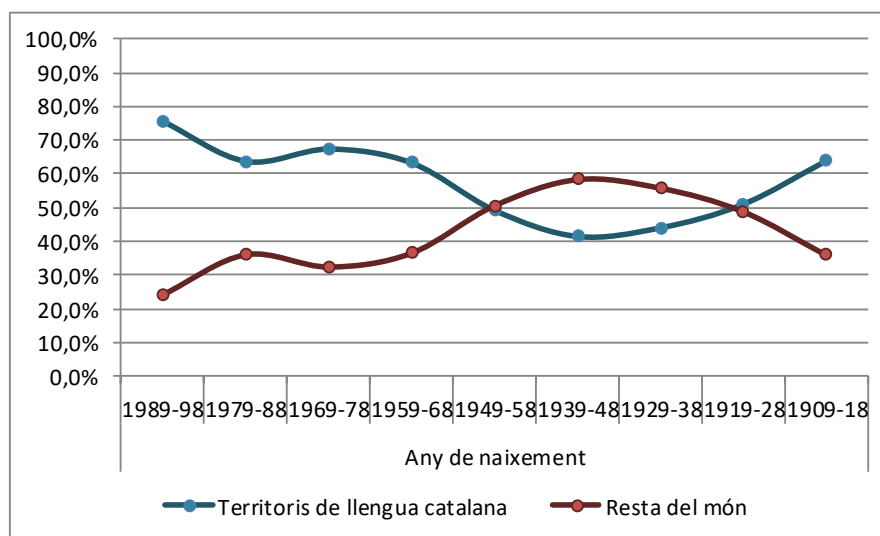
Segons l'EULP 2018, «els indicadors de transmissió (diferència entre l'ús de català amb els fills i l'ús del català amb la mare) milloren lleument respecte al 2013. Hi ha una diferència de 7,1 punts entre l'ús de català només o sobretot amb la mare i l'ús de català només o sobretot amb el fill o filla més gran i aquesta diferència era de 6,2 al 2013».²⁰

19. Tal com observa Anna Torrijos en una aportació addicional sobre aquest punt, en tots els grups d'origen hi ha un avenç del català en la transmissió intergeneracional. Els dos grups en què la transmissió avança més són els nats als territoris de llengua catalana fills de nats fora d'aquesta àrea. Això ens indica que la capacitat d'atracció del català continua sent notable, ja que una part considerable dels fills dels arribats de fora ha adoptat el català com a llengua familiar i de projecció de futur, triant-la en l'ús amb els fills. De fet, segons anàlisis més recents de l'enquesta, el 56 % dels fills dels arribats de fora han triat de parlar català als seus propis fills, sigui de manera prioritària (41,5 %) o compartida. Unes proporcions certament considerables, encara que potser no suficients per a poder assegurar l'estabilitat futura dels percentatges d'ús del català, en una societat amb taxes d'immigració elevades durant llargs períodes. És interessant també tenir en compte que el grup d'origen amb un progrés intergeneracional del català més alt és el dels que són fills de parelles mixtes per lloc de naixement, és a dir, els nats ell i un dels progenitors als territoris de llengua catalana. Això ens dona una primera indicació de la contribució que fan les famílies mixtes a l'avenç del català en la transmissió intergeneracional. Altres factors que incideixen en la transmissió intergeneracional són analitzats a l'EULP I (2013).

20. Una comunicació personal també d'Anna Torrijos concreta aquestes dades: «A Catalunya no s'ha trencat mai la transmissió del català entre generacions. El procés de transmissió lingüística intergeneracional, és a dir, la diferència entre el percentatge de població que parla català amb els pares i el que l'usa amb els fills, és favorable al català en 7,1 punts i en la franja de població d'entre trenta i quaranta-quatre anys, arriba a 8,9 punts. El procés de transmissió lingüística intergeneracional, mesurat com la diferència entre el percentatge de població que parla català amb la mare i el que l'usa amb el fill, creix i és de 7,1 punts favorable al català. L'indicador era de 6,2 punts el 2013. L'ús del català amb el fill més gran (38,5 % de només o més català) és més alt que amb el pare (32 %) o amb la mare (31,4 %), i més encara que amb els avis materns (29 %) o paterns (29,5 %)» (<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxius/dossier-eulp-2018.pdf>).

Des del punt de vista de la consciència de catalanitat de la població —de la seva autoidentificació com a «catalans» amb independència de la llengua d'identificació—²¹ cal tenir en compte, com diu Natxo Sorolla en el seu informe intern (2018: 2), que, per cohorts d'edat, només entre els nascuts els anys trenta i quaranta, que ja superen l'edat de jubilació, predominen els nascuts fora de Catalunya, i en les generacions nascudes a partir dels seixanta —la població activa— són majoria els autòctons, sobretot entre els més joves —en edats en què la immigració no ha tingut representació (gràfic 16). Això fa pensar que l'evolució de la societat pot afavorir la identificació amb la catalanitat i amb la llengua catalana.

GRÀFIC 16. *Origen geogràfic de l'enquestat segons l'any de naixement*

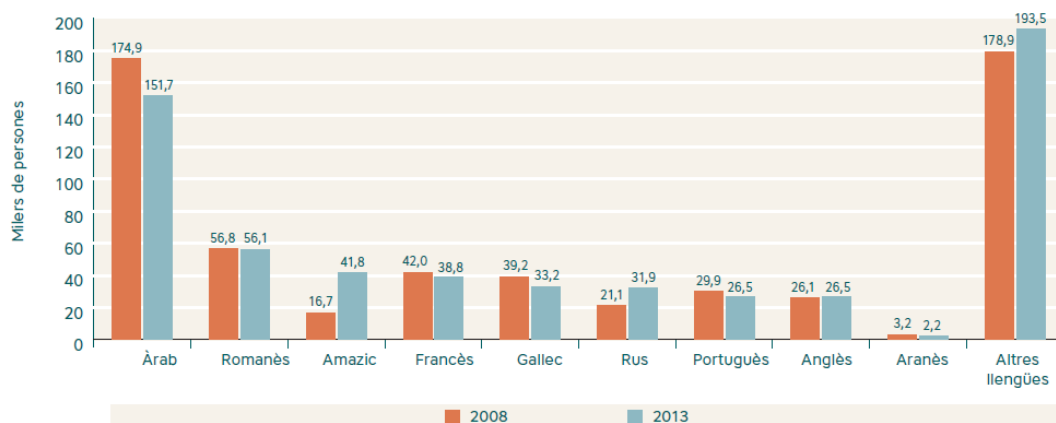
FONT: EULP, 2013.

2.2.1. *Els grups lingüístics minoritaris*

Les dimensions globals dels principals grups lingüístics, a part del castellà i el català, i la seva evolució entre 2008 i 2013 es mostren a grans trets en el gràfic 17 que segueix (EULP 2013, I: 95).

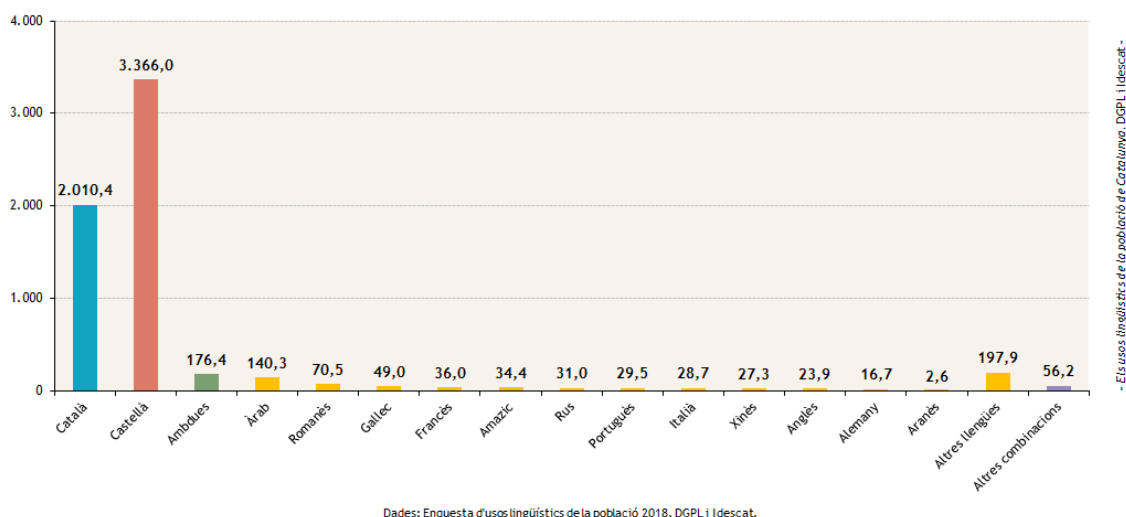
21. Evidentment, molts dels nascuts a Catalunya són fills de progenitors nascuts fora i no sempre parlen català.

GRÀFIC 17. *Altres llengües inicials (2008-2013)*

El gràfic 18 mostra les dades més recents (EULP 2018) sobre les llengües inicials diferents del català i el castellà.

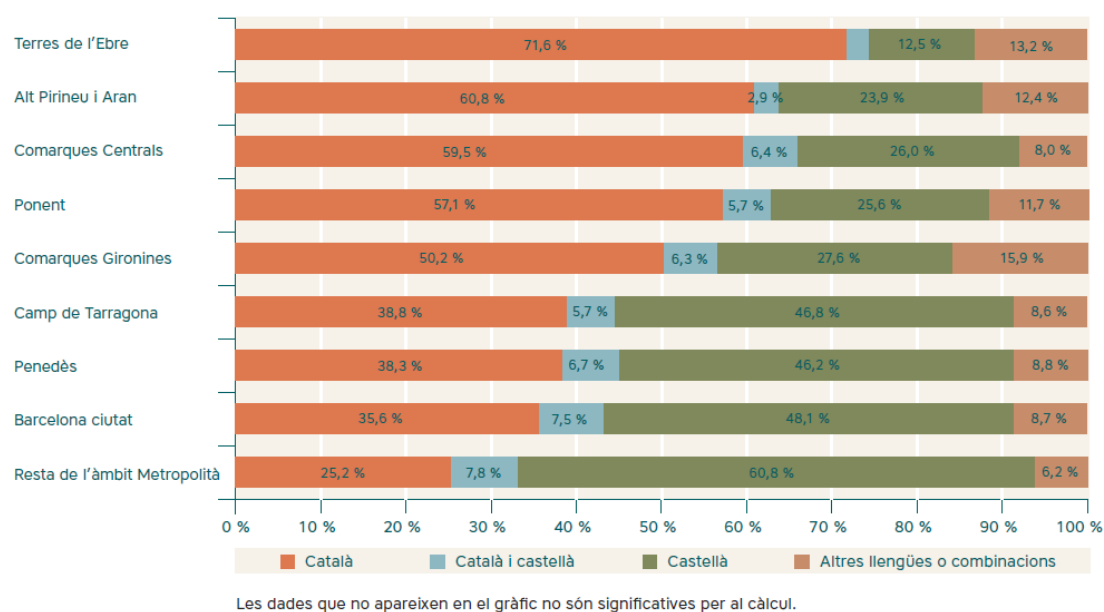
GRÀFIC 18. *Usos lingüístics de la població de Catalunya (2013)*

FONT: EULP 2018. DGPL i Idescat.

Segons els càlculs del Grup d'Estudi de Llengües Amenacades (GELA), el nombre total de llengües estrangeres presents a Catalunya és d'unes tres-centes (Junyent *et al.*, 2005; Barrieras, 2013), però el pes relatiu d'algunes és escàs, i la distribució global dels diversos grups lingüístics segons els territoris l'any 2013 és desigual, com reflecteix el gràfic 19 (EULP 2013, I: 91).

GRÀFIC 19. Llengua d'identificació segons l'àmbit territorial (2013)

En la mesura que aquesta distribució vagi associada a factors de segregació residencial o de desigualtat, pot esdevenir un obstacle a la inclusió i la cohesió social (Porcel *et al.* 2011).

Les dades de l'EULP 2018 sobre la llengua habitual segons els territoris en aquest sentit són indicatives de les característiques lingüístiques de l'entorn immediat (taula 6).

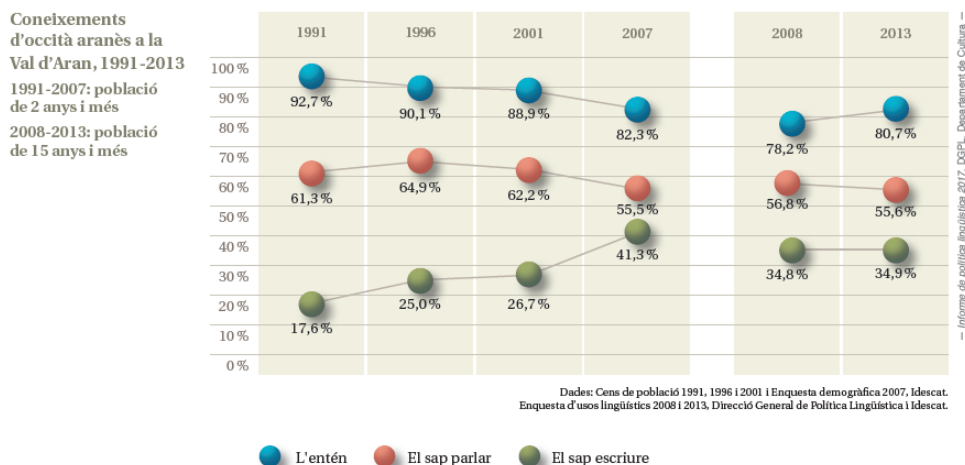
TAULA 6. Llengua habitual per territori (2018)

	Català	Ambdues	Castellà	Aranès	Altres llengües	Altres combinacions de llengües
Metropolità	27,5%	7,6%	57,9%	0,0%	3,6%	2,9%
Comarques Gironines	54,1%	7,5%	29,0%	0,0%	6,2%	2,8%
Camp de Tarragona	40,4%	7,5%	41,4%	0,0%	5,9%	4,2%
Terres de l'Ebre	72,2%	4,4%	11,6%	0,0%	8,0%	3,3%
Ponent	57,0%	7,2%	22,5%	0,0%	6,9%	5,7%
Comarques Centrals	59,6%	6,4%	26,9%	0,0%	5,0%	..
Alt Pirineu i Aran	58,8%	6,4%	25,6%	2,7%	3,1%	3,2%
Alt Pirineu	65,7%	6,7%	22,5%	0,0%	..	..
Aran	15,3%	4,7%	44,9%	19,7%	..	11,9%
Penedès	38,9%	7,6%	46,9%	0,0%	4,2%	..
Total	36,1%	7,4%	48,6%	0,0%	4,4%	3,0%

(..) Dada amb baixa fiabilitat o no disponible.

Pel que fa als *grups lingüístics de la Vall d'Aran*, segons l'*Informe de política lingüística de 2017* (IPL 2017: 112), les capacitats d'entendre i parlar aranès disminueixen percentualment, a causa de l'augment de població d'origen extern, però tot i això la capacitat d'escriure-hi ha crescut molt, i en nombres absoluts hi ha un increment de més de cinc-centes persones que l'entenen i el saben parlar, com a efecte del sistema educatiu (gràfic 20).

GRÀFIC 20. Coneixements d'occità aranès a la Vall d'Aran (1991-2013)

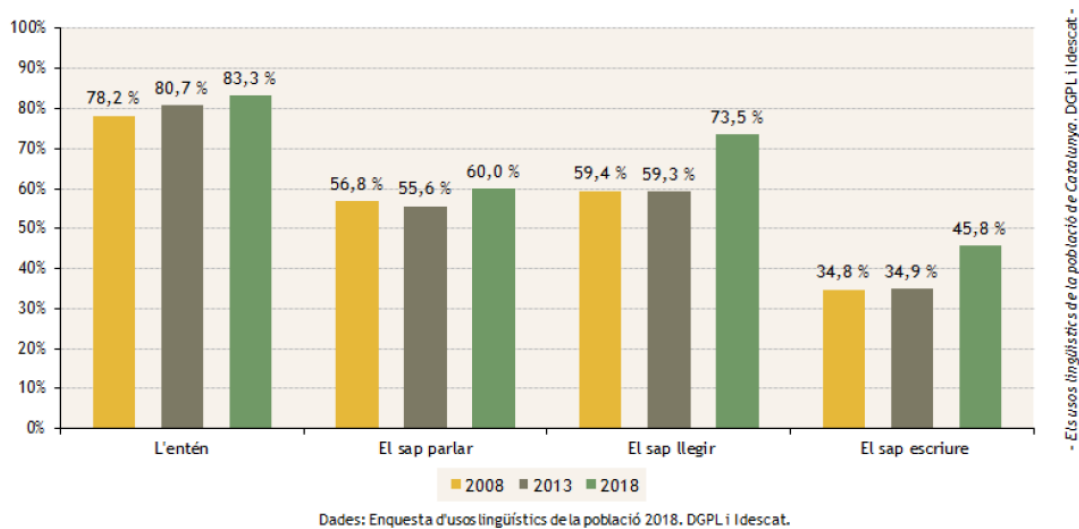

L'EULP 2018 ofereix dades més recents sobre l'evolució dels coneixements (taula 7 i gràfic 21).

TAULA 7. Coneixement d'aranès a la Vall d'Aran. Valors absoluts (2008-2018)

	2008	2013	2018
L'entén	6.600	6.840	7.060
El sap parlar	4.800	4.710	5.087
El sap llegir	5.000	5.020	6.234
El sap escriure	2.900	2.950	3.880

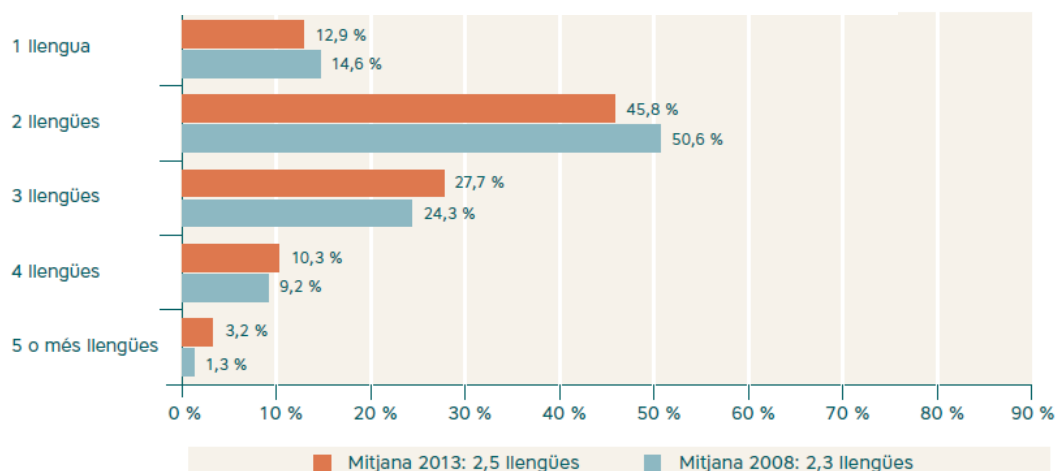
GRÀFIC 21. Coneixements d'aranès a la Vall d'Aran. Valors relatius (1991-2018)

2.3. Identificació lingüística i sentit de pertinença

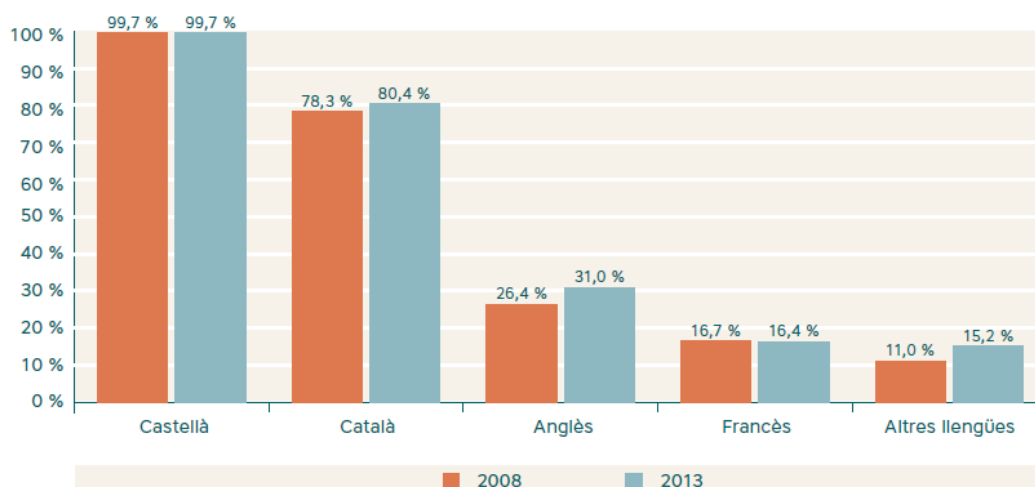
En general, les dades permeten deduir que les diverses identifications lingüístiques no són un impediment insalvable per a la cohesió social. D'una banda, la reduïda proporció de monolingües en el conjunt de la societat catalana —menys del 13 % en dades de l'EULP 2013: 77—, i de l'altra, el fet que el castellà i el català són llengües molt àmpliament compartides per una clara majoria de la societat (EULP 2013: 78), tal com mostren els gràfics següents, són factors que faciliten la intercomunicació entre grups d'identificació lingüística diferent (gràfic 22). En l'apartat següent ho exposarem amb més detall.

GRÀFIC 22. Nombre de llengües que la població pot parlar fluidament (2008-2013)

A continuació, es recullen les llengües que els catalans de quinze anys i més poden parlar amb una proporció més alta (gràfic 23).

GRÀFIC 23. Població de quinze anys i més que sap parlar cada llengua (2008-2013)

Des del punt de vista de consolidació de la cohesió social, la generalització del coneixement de les dues llengües oficials,²² que ha estat des dels inicis un objectiu primordial de la política lingüística de la Generalitat de Catalunya, és sense cap dubte la manera d'evitar alhora la subordinació del català com a llengua pròpia o patrimonial —que impediria que pogués esdevenir una llengua de cohesió social— i la desigualtat d'opcions lingüístiques en l'accés a qualsevol oportunitat laboral, cultural o social. Sobre aquest punt, després veurem les conclusions de Cappellari i Di Paolo (2015) sobre els efectes del sistema educatiu català per a la mobilitat social. I des del punt de vista del sentit no identitari de les preferències lingüístiques, és molt pertinent l'estudi de Caminal i Di Paolo (2015: 34), que rebutja els arguments que s'inclinen per promoure l'aprenentatge exclusiu de la llengua majoritària per tal d'afavorir la cohesió social i mostra que, al contrari, la doble competència lingüística és la manera de reduir la segregació:

[...] les polítiques que promouen l'adquisició d'habilitats lingüístiques que semblen redundants des d'un punt de vista comunicatiu poden reduir significativament la segregació per motius lingüístics. [...] Així com més parlants nadius de la llengua forta esdevenen bilingües, la intensitat del conflicte disminueix i les relacions mixtes esdevenen més probables.

D'altra banda, aquest estudi, citant treballs de Kathryn Woolard, mostra que les preferències lingüístiques no són necessàriament el reflex de la identitat ètnica, com es veu en les parelles lingüísticament mixtes (Caminal i Di Paolo, 2015: 35):

[...] El fet que una fracció de castellanoparlants nadius mantinguin el castellà com a llengua d'autoidentificació i, tot i això, utilitzin el català (per exemple, dins la parella) és molt important: suggereix que el català es percep, almenys per a aquests grups, com a llengua «anònima», és a dir, la llengua de tots, com la majoria de les llengües hegemòniques, i no

22. Les tres —occità, català i castellà—, en el cas de la Vall d'Aran.

necessàriament identificades amb un grup ètnic específic («catalans nadius»), com la majoria de les llengües minoritzades.

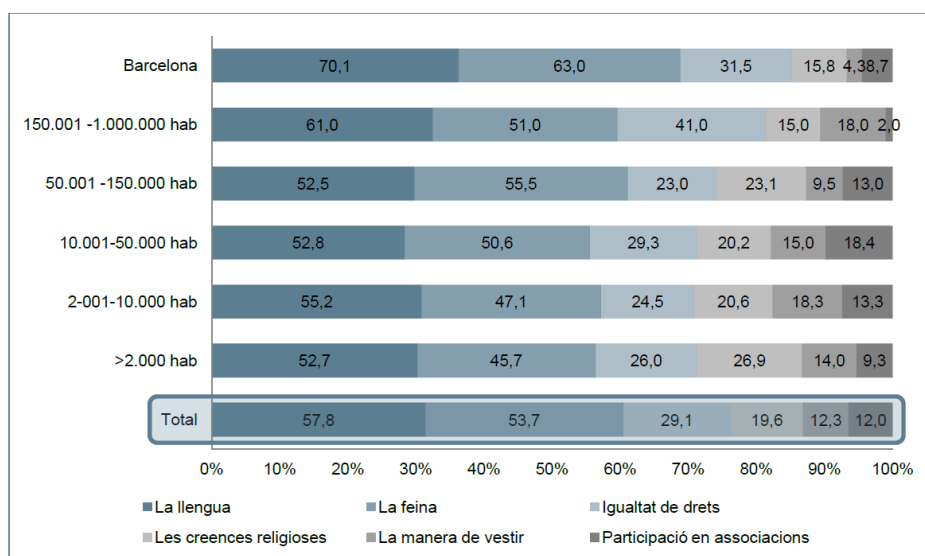
En aquest sentit, són especialment importants i significatius els estudis longitudinals de Woolard sobre el paper de la llengua com a element d'identificació, ja que mostren que aquest factor lingüístic de demarcació de la catalanitat ha perdut importància. Ha estat sobretot Woolard qui ha estudiat l'evolució de la relació entre llengua i identitat a Catalunya des dels anys vuitanta fins al 2007, que ha aplegat recentment en una visió de conjunt (Woolard, 2016), i és qui probablement pot valorar amb més perspectiva les tendències que s'hi aprecien.

Cal remarcar, a més, que les seves observacions parteixen del refús de cap relació mecànica i simplista entre grup etnolingüístic, país d'origen, classe social i opció nacional. Segons els seus treballs, la generalització dels coneixements de català entre els joves, com a fruit del model educatiu, ha reduït les barreres de classe per a l'accés a les oportunitats socials que havia detectat l'any 1987. La pertinença al grup lingüístic català o castellà ha perdut importància com a factor identificador i demarcatiu. El fet de parlar català o castellà no implica necessàriament ser o sentir-se més o menys català, sinó que és una tria de caràcter pràctic basada en objectius de caràcter personal: «not everyone who embraces the Catalan identity has embraced the language, or viceversa» (Woolard, 2016: 303).

Apuntem, tot i això, que les recerques recents i encara en curs de Marina Massaguer (2017) indiquen que entre la població d'origen estranger sí que es percep que la llengua d'identificació és significativa per a la demarcació dels grups socials, i que les dificultats d'accés al català poden constituir un factor de desigualtat. L'escàs contacte d'alguns col·lectius immigrants amb el català en el seu entorn immediat i l'escassa disponibilitat de temps per a aprendre'l en cursos formals són aspectes que les polítiques lingüístiques i de cohesió social han de tenir molt presents, com veurem en l'apartat següent.

I, en relació amb la concentració de la població immigrada en els grans nuclis urbans de l'àrea metropolitana, cal tenir en compte que la percepció de la població de Catalunya sobre la importància de la llengua per a la integració dels immigrants és especialment alta precisament en les poblacions més grans (Garcia, 2012: 230), tal com podem veure en el gràfic 24.

GRÀFIC 24. *Factors clau per a la integració. Resultats expressats en percentatge segons el nombre d'habitants*

3

Les llengües com a capital pont: recurs d'interrelació i mobilitat social

Tal com hem vist en les pàgines precedents, les llengües —el coneixement compartit d'alguna o algunes llengües— són alhora la condició i el mitjà de la intercomunicació entre els membres de diferents grups socials. La capacitat d'intercomunicació lingüística o l'existència efectiva de relacions entre els diferents grups lingüístics no asseguren per si soles la cohesió social o la inclusió, però evidentment les afavoreixen. I la incapacitat o la resistència a la interrelació lingüística és obvi que són un obstacle important per a la cohesió. Les dades sobre les competències lingüístiques, sobre les llengües habituals i sobre l'ús de les llengües en determinats àmbits socials ens aporten informació útil sobre aquests aspectes.

Per a l'accés a les oportunitats educatives, laborals, socials o culturals encara és més evident que el (des)coneixement de les llengües en què es vehiculen resulta decisiu. Les competències lingüístiques condicionen la mobilitat social —tant en el sentit horitzontal que explora preferentment el projecte MIME com en el sentit vertical de l'oportunitat de superar les desigualtats i ascendir socialment. Hi ha algunes informacions que ens permeten valorar el paper d'algunes llengües com a recurs personal per a la relació i com a factor de mobilitat.

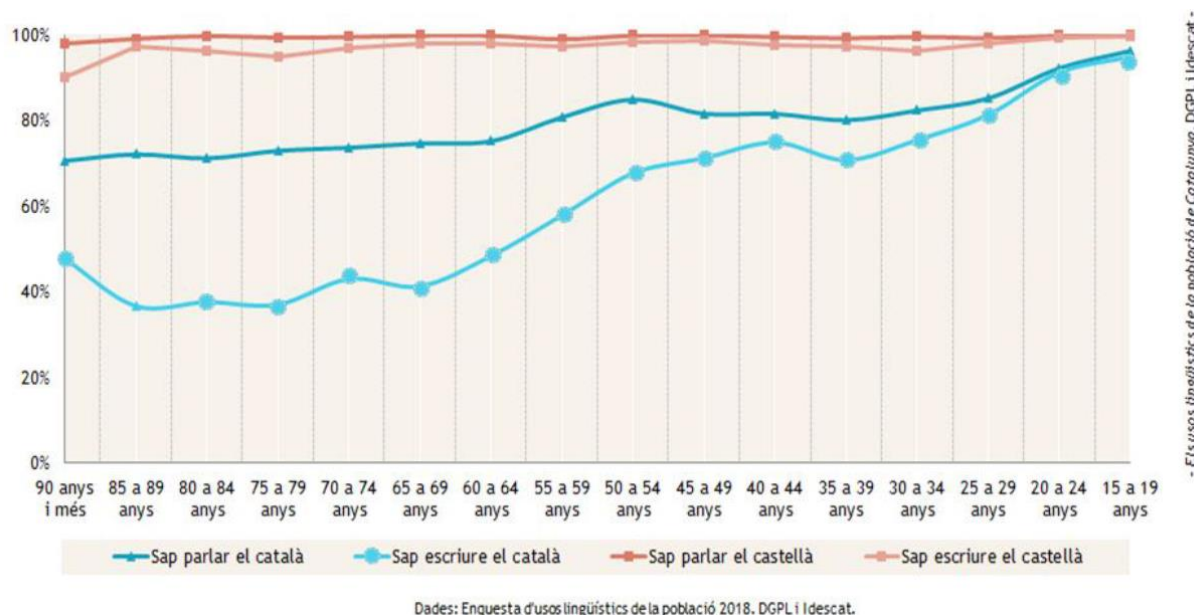
Però en un sentit global la diversitat lingüística —el capital sociolingüístic d'una determinada societat— també es pot valorar negativament, com una complexitat limitativa, o al contrari, com un recurs disponible i altament favorable per al desplegament de relacions interessants, tant internament, per a la relació intercultural entre els mateixos membres de la societat, com sobretot a efectes dels intercanvis propis de les relacions econòmiques —comercials, turístiques...—, culturals i de tot tipus. Un exemple significatiu del reconeixement positiu del multilingüisme i de la diversitat cultural és la política australiana de diversitat productiva, que intenta potenciar la realitat multilingüe i multicultural com una font de beneficis econòmics i culturals.

3.1. L'equiparació de les competències lingüístiques en català i castellà entre la població nascuda a Catalunya i els arribats a Catalunya en edat escolar

Hem vist com l'evolució de les competències lingüístiques en català i castellà tendeix clarament a la generalització en el conjunt de la societat, i aquest fet és una mostra clara d'un procés positiu de reducció de les desigualtats i d'inclusió lingüística. Les

dades de l'EULP 2018 confirmen que l'equiparació dels coneixements de català i castellà avança sobretot entre la població més jove (gràfic 25).

GRÀFIC 25. Competències lingüístiques en català i castellà entre la població nascuda a Catalunya i la que hi va arribar en edat escolar

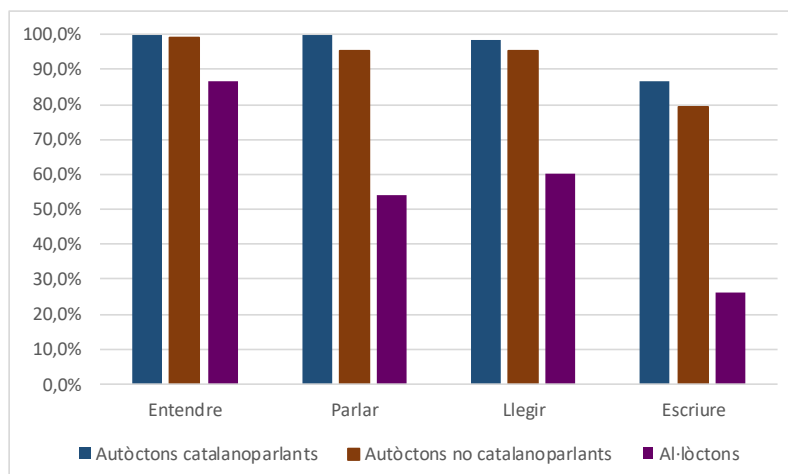

FONT: Dades de l'ELP 2018.

Entre els autòctons —la població nascuda a Catalunya—, la capacitat de parlar el català i el castellà el 2013 ja era gairebé equivalent, amb independència de l'origen lingüístic, tal com mostra per al català el gràfic 26 (Sorolla, 2018):

- La *competència oral en català* arribava al 99,9 % entre els catalanoparlants inicials i al 95,4 % entre els castellanoparlants inicials, i la *competència oral en castellà* era del 99,8 % entre els catalanoparlants inicials i del 100 % entre els castellanoparlants inicials.
- En les *competències escrites*, l'ensenyament no havia aconseguit encara que les referents al català fossin tan generals i equivalents: sabien escriure en català el 86,4 % dels de llengua inicial catalana i el 75,9 % dels de llengua inicial castellana, mentre que sabien escriure en castellà el 98,8 % dels parlants inicials de català i el 99,5 % dels de llengua inicial castellana.

GRÀFIC 26. Coneixement del català segons el perfil d'origen. EULP, 2013.

FONT: Dades de l'EULP 2013.

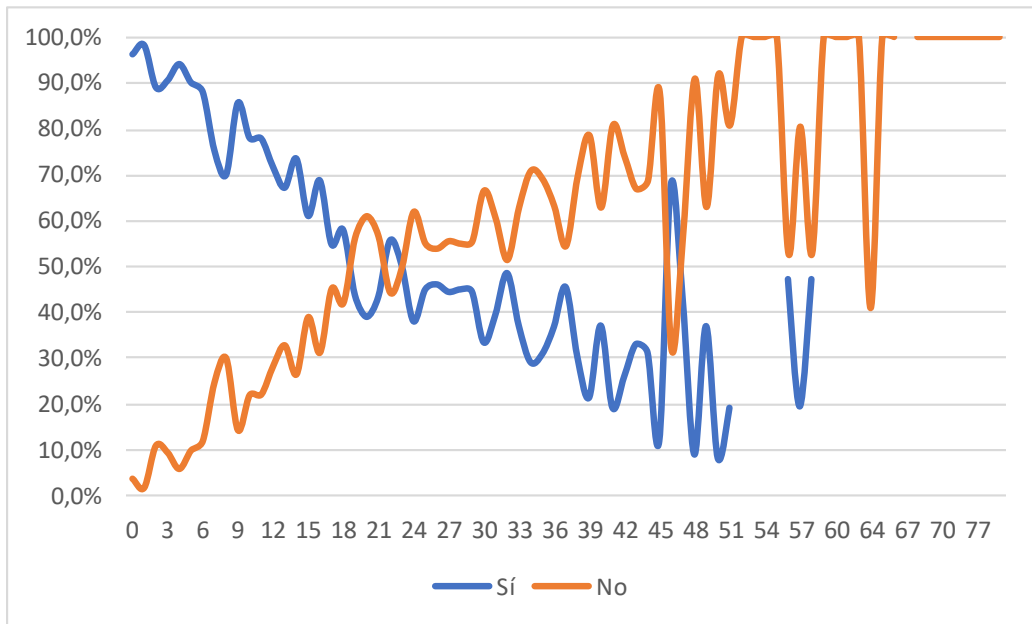
Entre la població jove (quinze-dinou anys) la igualació de les competències encara era més completa: l'única limitació significativa és que un 2,3 % dels castellanoparlants inicials no saben escriure en català.

Cal subratllar, però, que entre els al·lòctons —o nascuts fora de Catalunya— la competència en castellà el 2013 era molt general: no l'entén tan sols el 0,5 %, no el sap parlar el 0,6 % i no el sap escriure el 8,8 %. Per contra, la competència en català és clarament inferior, com mostra també el gràfic 26: no l'entén el 13,4 %, no el sap parlar pràcticament la meitat (45,7 %) i no el saben escriure pràcticament tres quartes parts (73,9 %). Aquesta és probablement la dificultat més significativa per al desplegament normal de les interrelacions en català com a llengua patrimonial de cohesió, com ja havíem apuntat abans.

Tot i això, les dades varien *segons l'edat d'arribada* dels nascuts fora de Catalunya (gràfic 27), que té una incidència clara en les competències en llengua catalana (Sorolla, 2018: 7):

Entre els que han arribat abans dels 5 anys el nivell de competència és quasi universal, havent-hi menys del 10 % que declara no saber parlar-lo. Els que han arribat entre els 6 i els 12 anys ja tenen percentatges majors de no competents en català, que se situen entre el 10 i el 30 %. En el cas dels arribats entre els 13 i els 17 anys superen el percentatge del 30 % que no sap parlar el català, i entre els arribats a partir dels 18 anys, els que declaren no saber parlar català són més de la meitat.

GRÀFIC 27. Coneixement del català i edat d'arribada entre la població general (percentatges)

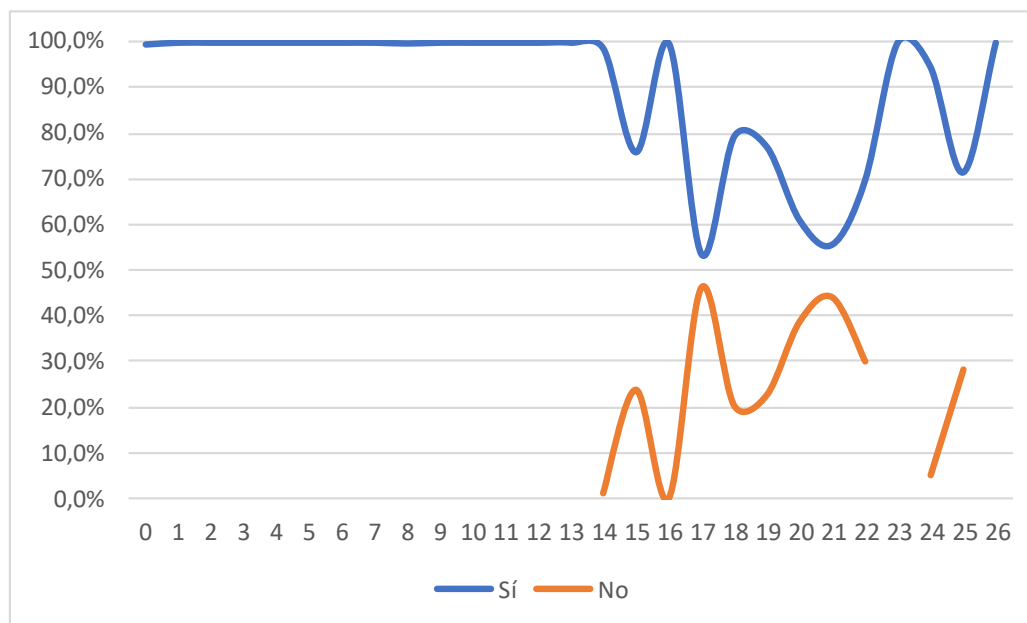
FONT: Dades de l'EULP 2013.

Aquesta dinàmica, com indica Sorolla (2018), s'ha corregit per l'efecte del sistema educatiu (vegeu-ho als gràfics 28 i 29):

Si limitem l'anàlisi a la població jove (15-29 anys), es mostra com tots els joves al·lòctons arribats abans dels 14 anys declaren saber parlar català. Per tant, els arribats durant l'educació primària fins al primer cicle de secundària han après a parlar en català. Els arribats a partir dels 15 anys mostren ja mancances més importants, però encara inferiors a les dels que han arribat en edat adulta.

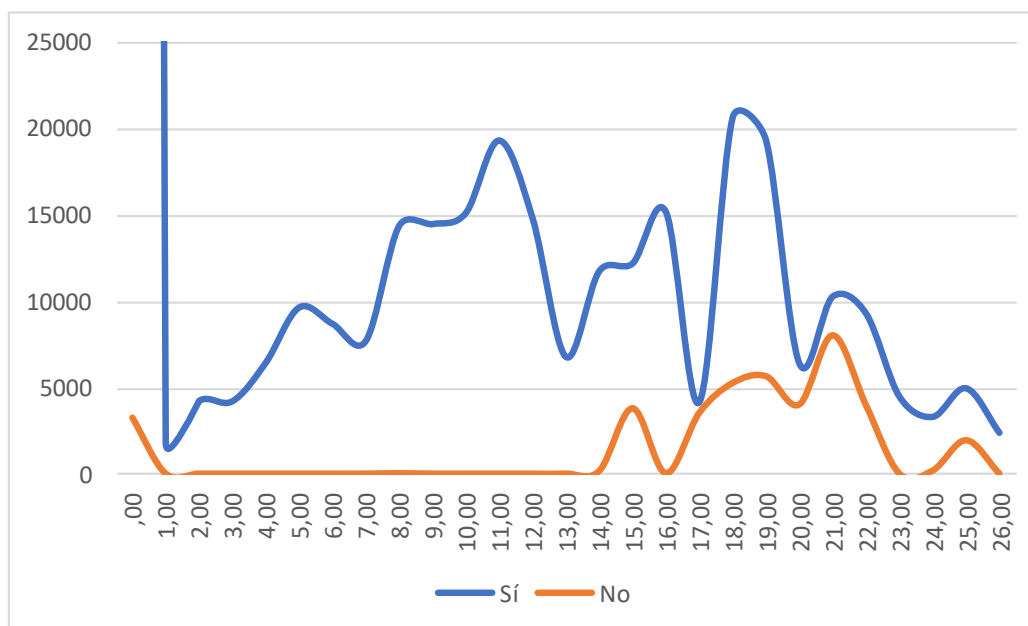
Per tant, es pot afirmar que *en les últimes dècades el sistema educatiu de Catalunya ha estat capaç d'alfabetitzar en les dues llengües la població autòctona i la població al·lòctona arribada abans dels catorze anys (segon cicle de secundària).*

GRÀFIC 28. Coneixement del català i edat d'arribada entre la població jove. (percentatges)

FONT: Dades de l'EULP 2013.

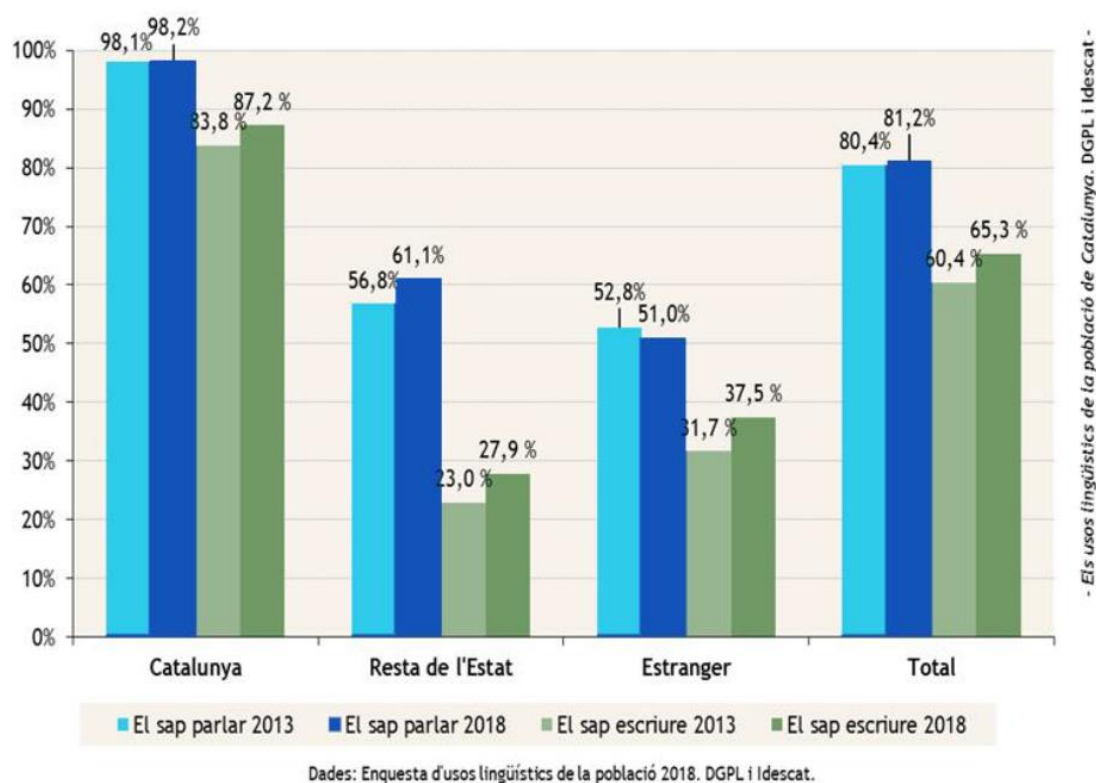
GRÀFIC 29. Coneixement del català i edat d'arribada entre la població jove. (nombres absoluts)

FONT: Dades de l'EULP 2013.

També en aquest cas l'EULP 2018 ofereix dades més recents, en què es percep l'evolució (gràfic 30).

GRÀFIC 30. *Evolució del nivell de coneixement del català entre la població de Catalunya*

FONT: Dades de la DGPL i de l'Idescat.

Recordem, tot i això, que la distribució territorial de la població nascuda fora de Catalunya i consegüentment també dels grups amb llengües d'identificació diferents no és homogènia, sinó que varia localment fins i tot en determinats pobles i barris (Porcel *et al.*, 2011): aquesta és sens dubte una limitació de les oportunitats d'interrelació que es dedueixen de l'estat general de les competències lingüístiques, i que poden afectar especialment les oportunitats de relacionar-se en llengua catalana en determinats territoris (o en occità a la Vall d'Aran).

L'EULP 2018 ofereix aquestes dades sobre el coneixement de català segons els territoris (taula 8).

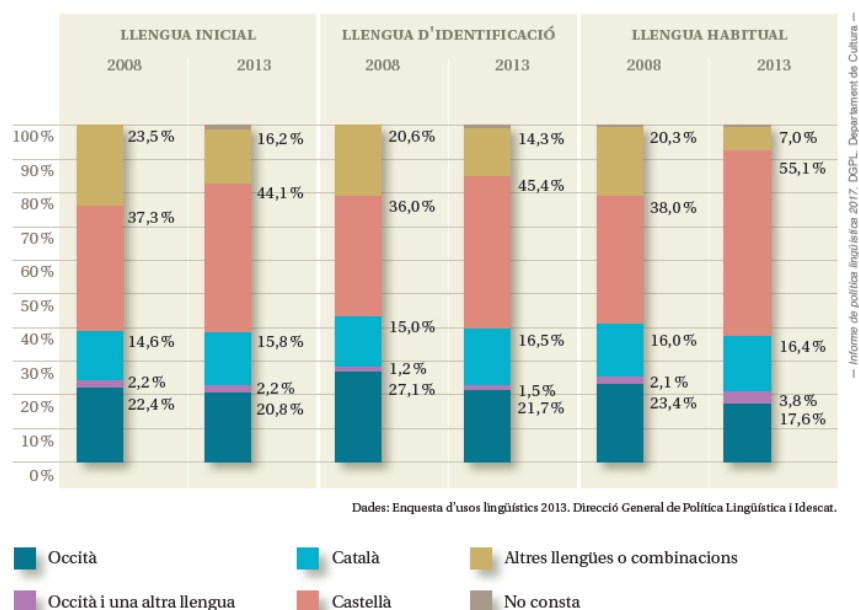
TAULA 8. Coneixement del català per territori

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Metropolità	93,8%	78,4%	83,6%	61,8%
Comarques Gironines	94,9%	87,4%	88,4%	71,5%
Camp de Tarragona	94,4%	82,4%	87,8%	68,1%
Terres de l'Ebre	96,1%	88,5%	87,5%	70,9%
Ponent	94,4%	84,4%	87,6%	73,0%
Comarques Centrals	96,4%	90,0%	91,0%	77,1%
Alt Pirineu i Aran	97,3%	90,4%	92,1%	74,1%
Alt Pirineu	97,8%	92,5%	93,3%	76,3%
Aran	94,2%	77,1%	84,6%	60,1%
Penedès	97,2%	85,3%	90,3%	69,2%
TOTAL	94,4%	81,2%	85,5%	65,3%

Dades: En verd: igual o superior a la mitjana. Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018. DGPL i Idescat

Les dades relatives a les llengües inicials, d'identificació i habituals a la Vall d'Aran són il·lustratives en aquest sentit (IPL, 2017: 115), tal com podeu veure al gràfic 31.

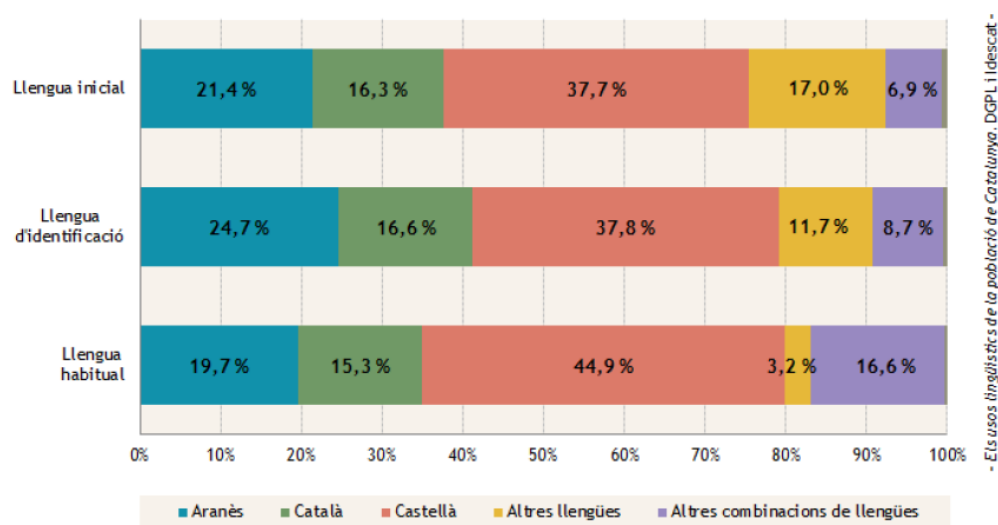
GRÀFIC 31. Llengua inicial, llengua d'identificació i llengua habitual
(Vall d'Aran, 2008-2013)

Segons l'*Enquesta d'usos lingüístics* de 2013, la llengua habitual del 55,1 % de la població de la Vall d'Aran és el castellà, per davant de l'occità (17,6 %) i del català (16,4 %), mentre que el percentatge del castellà com a llengua d'identificació és uns deu punts inferior. La diferència entre el percentatge de l'occità com a llengua d'identificació (21,7 %) i com a llengua habitual (17,6 %) també és significativa, igual que la reducció del percentatge d'identificació amb altres llengües o combinacions (14,3 %) a la meitat (7 %) en tant que llengües habituals. Afegim que entre les llengües inicials hi tenen una presència significativa el romanès (5,5 %) i el gallec (3,5 %).

Les dades més recents (EULP 2018) es mostren en el gràfic 32.

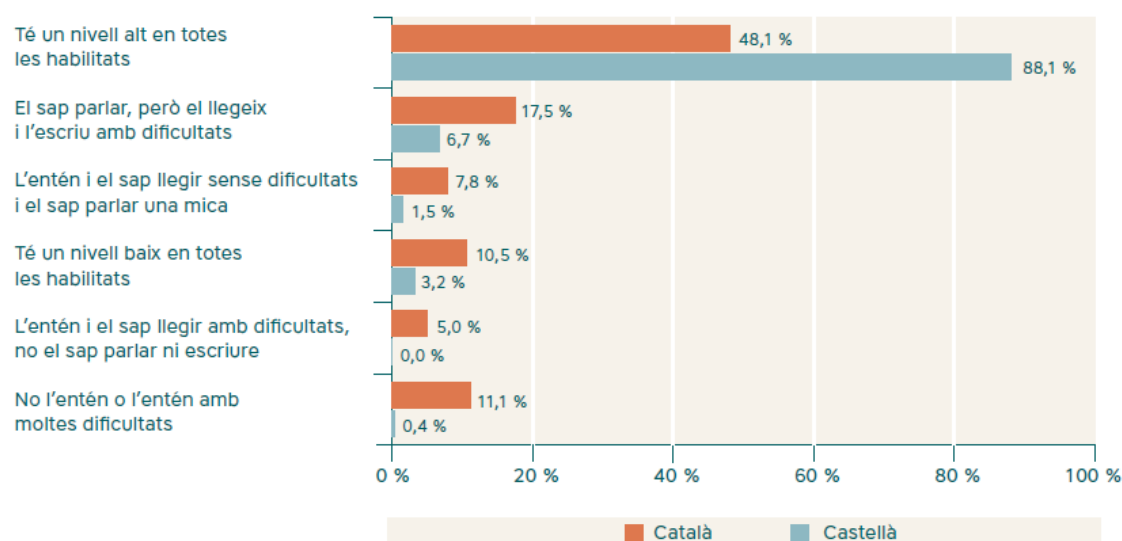
GRÀFIC 32. Llengua inicial, llengua d'identificació i llengua habitual
(Vall d'Aran, 2018)

Dades: Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018. DGPL i Idescat.

Un factor que pot limitar l'ús d'una llengua, encara que sigui relativament coneguda, com el català o l'occità, especialment en segons quins àmbits socials, és el *nivell de competència* en les quatre habilitats —entendre, parlar, llegir i escriure. La tipologia de coneixements de català i castellà que mostra el gràfic 33 és prou il·lustrativa en aquest sentit (EULP 2013, I: 65).

GRÀFIC 33. *Tipologia de coneixements de català i castellà (2013)*

3.2. *La interrelació en els diversos àmbits d'ús*

La distribució dels usos lingüístics en la societat de Catalunya es pot resumir en les paraules de Torrijos i Solé (2018):

En societats multilingües com la catalana les pràctiques lingüístiques de bona part de les persones tendeixen a incloure la utilització quotidiana de més d'una llengua. Les dades de què es disposa a Catalunya indiquen que la llengua emprada oscil·la clarament segons el context i, sobretot, això passa entre la població més jove on els usos combinats de català i castellà i altres llengües són més freqüents.

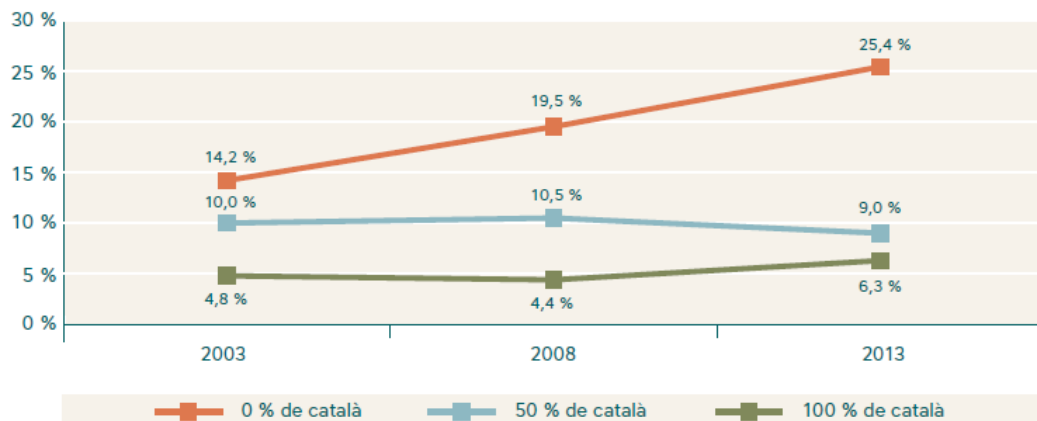
Tot i això, una anàlisi minuciosa dels percentatges declarats²³ d'ús habitual del català i el castellà (EULP 2013, I: 128) mostra que «només una de cada vint persones va declarar que no parlava mai en castellà, mentre que un de cada quatre residents a Catalunya va afirmar que mai no parlava en català, una xifra que prové de sumar el 19,4 % de monolingües castellanoparlants i un nodrit percentatge d'al·loglots que poden usar el castellà, però no enraonen mai en català».

Des d'un punt de vista evolutiu, el creixement dels que no usen el català entre 2003 i 2013 —degut, en part, però no exclusivament, al canvi demogràfic— és molt rellevant, com mostra també el gràfic 34 (ibíd.):

El nombre dels no-usuaris de català ha anat augmentant de manera ràpida i constant al llarg del decenni. Així, si l'any 2003, els que deien no usar el català mai eren un 14,2 % de la població —és a dir, quasi 800.000—, cinc anys després ja constituïen el 19,5 % de la població —o sigui 1,2 milions—, i cinc anys després havien esdevingut el 25,4 % o 1,6 milions.

23. Lògicament, són percentatges que no es corresponen amb exactitud a l'ús real, sinó a les percepcions, però tenen un valor indicatiu considerable.

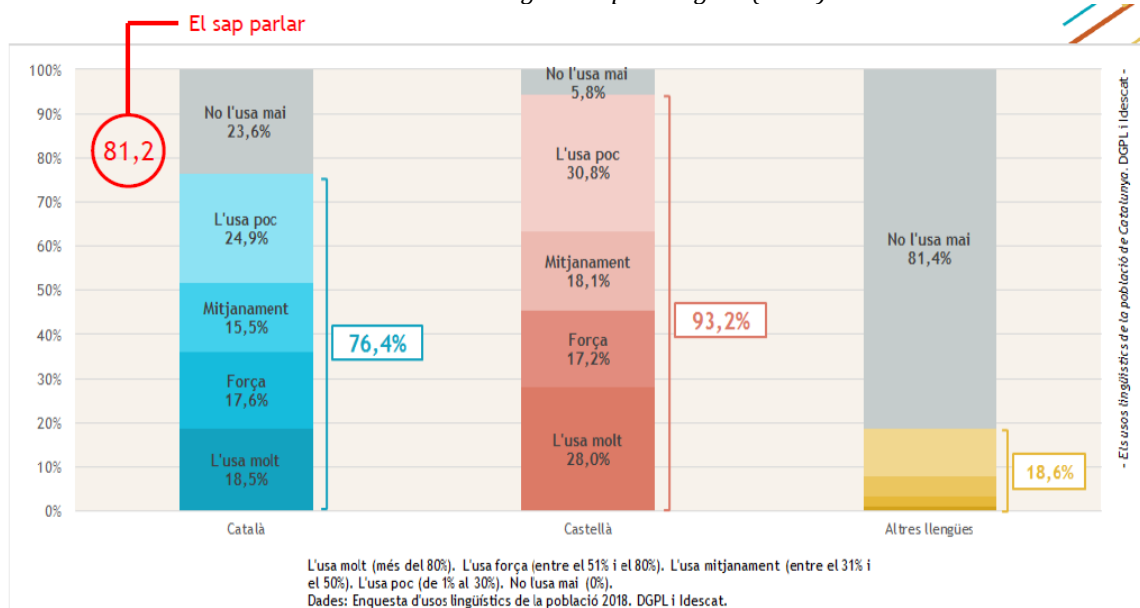
GRÀFIC 34. Mitjanes de percentatge d'ús del català per a 0 %, 50 % i 100 % (2003-2013)

Un dels factors d'aquesta evolució és que només un petit percentatge dels nascuts fora de Catalunya s'ha incorporat ara per ara a l'ús del català: «tan sols un 15,6 %, mentre que l'ús que fa del castellà és del 73,6 %». Entre els nascuts a Catalunya, els percentatges són més favorables a l'ús del català, però tot i això, «la xifra dels que declaren un percentatge inferior a 10 % supera el mig milió i els que declaren un ús inferior al 31 % són més de 800.000» (EULP 2013, I: 129-130). En aquest sentit, novament, el lloc de residència pot esdevenir un factor de segregació que dificulti el coneixement i l'ús del català en les interaccions (Porcel *et al.*, 2011).

Les dades més recents (EULP 2018) confirmen que tres quarts parts de la població usen el català al llarg d'un dia normal, mentre que una quarta part no en fa ús (gràfic 35).

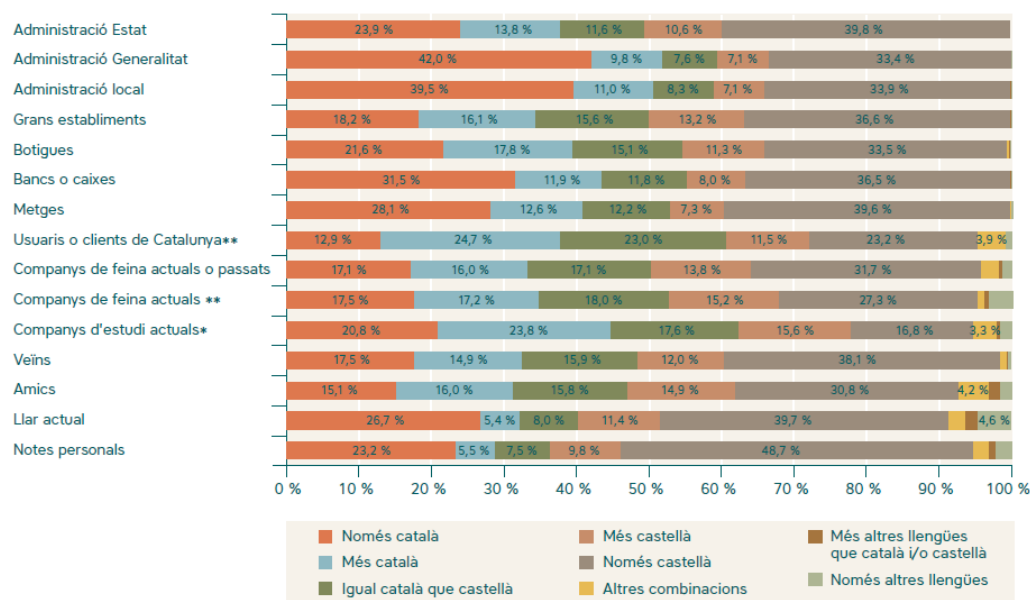
GRÀFIC 35. Usos lingüístics per llengües (2018)

Si es desglossen per àmbits d'ús les llengües habituals declarades pels enquestats, la distribució es diversifica (EULP I: 133-134), però «en cap dels àmbits estudiats es

dona el cas que més del 50 % dels parlants usin exclusivament el català o el castellà», i les altres llengües hi tenen una presència escassa (gràfic 36).

GRÀFIC 36. Usos lingüístics per àmbit (2013)

Les dades que no apareixen en el gràfic no són significatives per al càlcul. Les dades amb percentatges 0,1 % o menys tampoc s'han especificat en el gràfic per la seva dificultat de lectura.

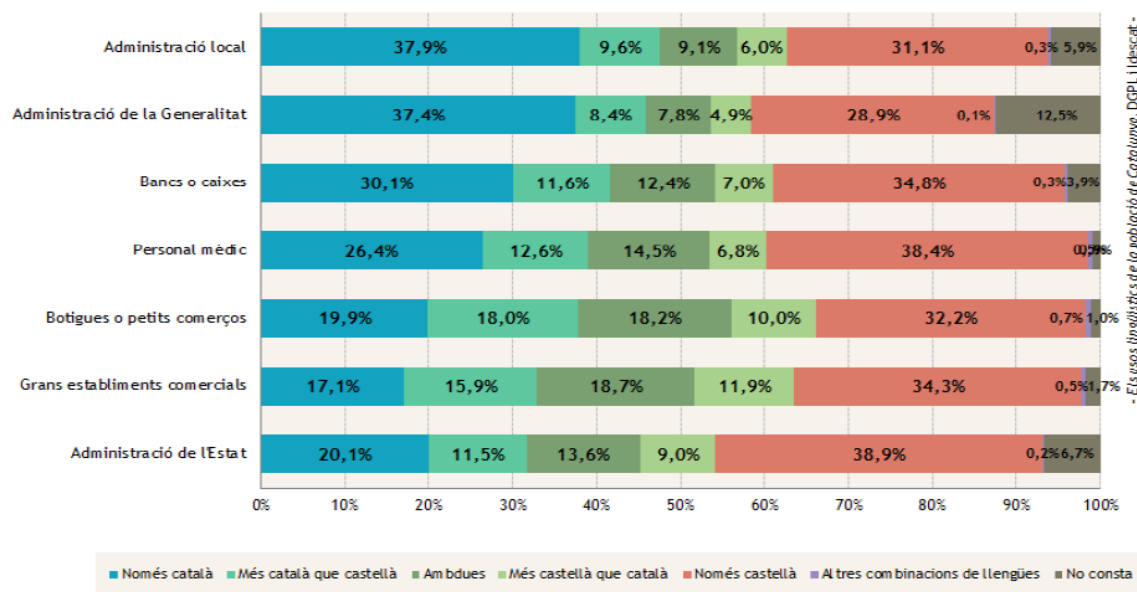
Base: població que fa l'activitat.

* Població que cursa estudis.

** Població ocupada. Usuaris o clients: població ocupada i que es relaciona amb usuaris o clients.

Les dades equivalents de l'EULP 2018 presenten algunes variacions dins d'una distribució semblant (gràfic 37).

GRÀFIC 37. Usos lingüístics per àmbit (2018)

* Població ocupada. Població ocupada que es relaciona amb usuaris o clients.

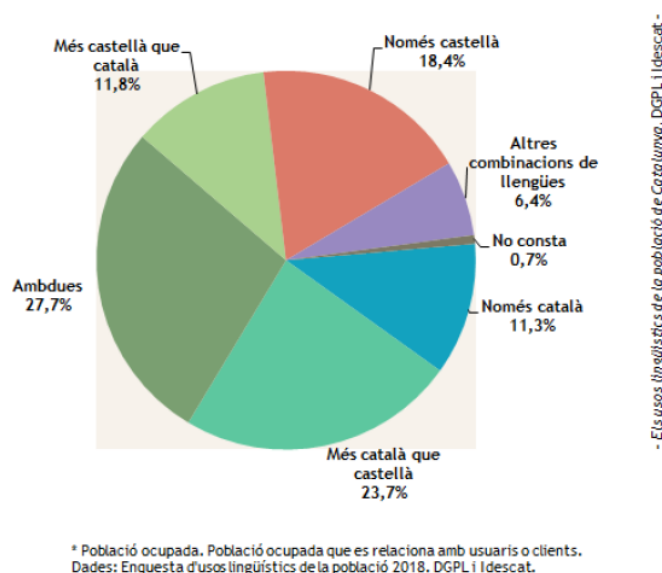
Dades: Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018. DGPL i Idescat.

En bastants casos, com és lògic, l'ús depèn en bona part de l'oferta professional existent²⁴ o de la presència predominant en l'entorn d'interlocutors d'una llengua o una altra: així, el català «apareix més sovint en els usos amb les administracions de la Generalitat i local, i en les relacions amb companys d'estudi actuals. També tendeix a estar per sobre de la mitjana —però no pas per sobre del castellà— en els usos en les relacions de serveis, com ara en interaccions amb els metges, els bancs i en algunes de les relacions comercials, com ara les botigues, tot i que als grans establiments comercials queden una mica per sota de la mitjana» mentre que el castellà predomina «en les relacions amb l'Administració de l'Estat radicada a Catalunya, als grans establiments comercials i amb els veïns».

Si tenim en compte que els usos professionals —a diferència dels purament personals— poden ser regulats per les institucions públiques o per les organitzacions de què depenen els treballadors, podem deduir de quina manera es pot afavorir el respecte de la disponibilitat lingüística —els usos de català o castellà preferits per part dels ciutadans— i contribuir així a un equilibri més favorable a la cohesió social.

L'estudi EULP 2018 ofereix informació interessant sobre la llengua que declaren usar els professionals que tenen relació amb el públic, amb una proporció clarament favorable a les combinacions entre català i castellà (gràfic 38).

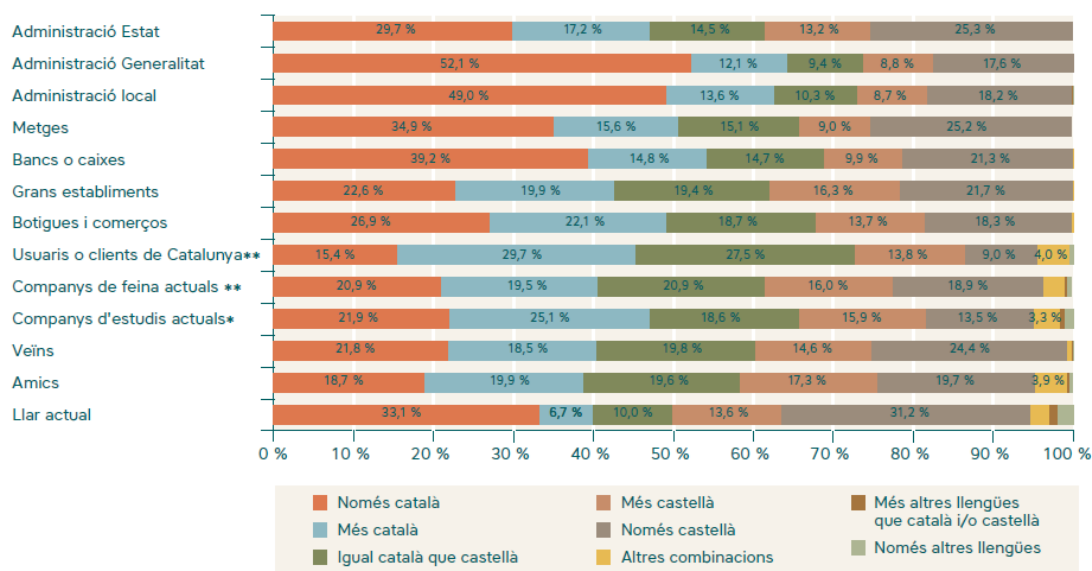
GRÀFIC 38. *Usos lingüístics de la població ocupada que fa atenció al públic amb els usuaris o clients de Catalunya (2018)*

24. En algunes localitats hi ha estudis que mesuren l'oferta en català en l'espai públic: vegeu *Ofercat* (http://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/mon-socioeconomic/oferta/ofercat_1_descripcio).

Les dades de 2013 corresponents a la població que sap parlar el català mostren clarament que l'ús de la llengua depèn de la disponibilitat existent en els diferents àmbits, tal com reflecteix el gràfic 39 (EULP 2013, I: 139).²⁵

GRÀFIC 39. Usos lingüístics de la població que sap parlar el català (2013)

Les dades que no apareixen en el gràfic no són significatives per al càlcul. Les dades amb percentatges 0,1 % o menys tampoc s'han especificat en el gràfic per la seva dificultat de lectura.

Base: població que fa l'activitat.

* Població que cursa estudis.

** Població ocupada. Usuaris o clients de Catalunya: població ocupada i que es relaciona amb usuaris o clients.

En qualsevol cas, (EULP 2013, I: 155), l'existència de dues llengües predominants en els usos públics no indica en absolut «l'existència de dues poblacions unilingües que visquin de costat».

L'estudi de Garcia sobre el capital social de Catalunya (2015: 234) no identifica tampoc que les diferències d'idioma siguin percebudes com a causa rellevant de problemes potencials, i la distància entre les apreciacions segons la llengua habitual no és gaire acusada (taula 9).

TAULA 9. Diferències que poden causar problemes. Mitjanes segons la llengua habitual

	Total	Català	Castellà	Totes dues	Altres
Diferència entre sexes	2,62	2,69	2,42	2,62	3,54
Diferències d'edat	2,91	2,73	3,11	3,22	2,97
Diferències creences religioses	3,37	2,99	3,73	4,12	4,19
Diferències idiomes	3,59	3,26	4,11	3,80	4,10
Diferències pertinença política i ideològica	3,95	3,57	4,45	4,51	4,87
Diferències social/econòmiques	4,17	4,08	4,17	4,42	4,78
Diferències culturals	4,85	4,63	5,10	5,19	5,60

No s'aprecia l'existència de polarització lingüística, com en alguna altra societat multilingüe, ni es detecta un comportament significatiu de rebuig a la comunicació en cap de les dues llengües, i això és indicatiu d'un estat relativament satisfactori de

25. En aquest apartat, com en molts d'altres, l'EULP 2013 ofereix informacions molt més detallades.

cohesió sociolingüística, però en detriment de les llengües patrimonials —català i occità—, que no arriben a assumir plenament el paper de llengües de cohesió que els correspon.

L'anàlisi dels usos lingüístics permet obtenir (EULP 2013, I: 169) una representació dels grups lingüístics més matisada que la dels grups d'identificació lingüística que hem mostrat anteriorment (taula 10).

TAULA 10. Grups d'ús lingüístic segons la classificació bàsica (2013)

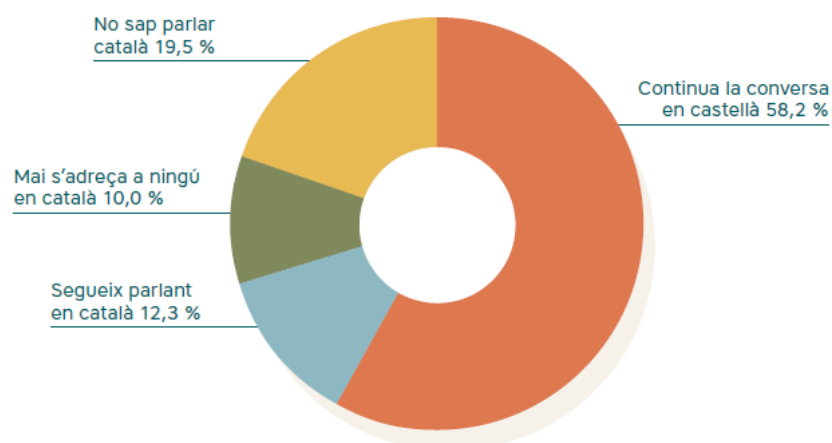
	Valors absoluts	Percentatge	Percentatge
Usa predominantment el català i té origen lingüístic català	1.658.195	26,7 %	33,9 %
Usa predominantment el català i té origen lingüístic no català	455.462	7,3 %	
Alterna l'ús del català i el castellà	1.234.884	19,9 %	19,9 %
Usa predominantment el castellà i té origen lingüístic català	45.708	0,7 %	37,5 %
Usa predominantment el castellà i té origen lingüístic castellà	2.275.648	36,7 %	
Usa predominantment altres llengües i castellà, i té origen lingüístic al·loglot	533.750	8,6 %	8,6 %
Total	6.203.647	100	100

Per a una anàlisi detallada per sectors de l'ús de les llengües a la Vall d'Aran, vegeu l'*Estudi d'usos lingüístics de la població* (EULP 2013, II: 115 i s.).

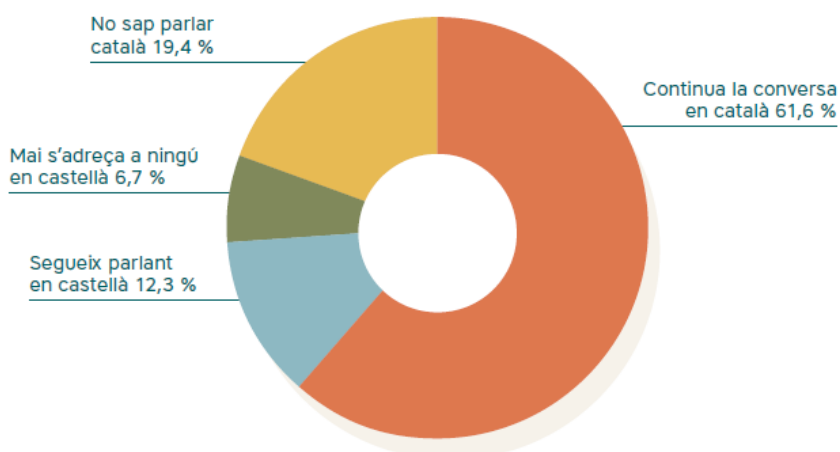
Un indicador interessant de la interacció fluida entre grups lingüístics és la informació que proporciona l'EULP 2013 sobre el *comportament en les converses bilingües* —en què intervenen interlocutors amb llengües habituals diferents. Tot i això, cal tenir en compte que les dades es basen en l'ús declarat —i no en l'ús observat— i que no distingeixen les converses entre particulars de les converses de caràcter professional, en les quals el comportament individual no és plenament espontani (Marí, 2012).

Els dos gràfics següents (EULP 2013, I: 194) resumeixen el comportament dels interlocutors segons la llengua en què s'inicia la conversa, i s'hi pot comprovar el predomini clar de la convergència a la llengua de l'interlocutor, mostra clara de l'absència de confrontació lingüística (gràfics 40 i 41).

GRÀFIC 40. Normes d'ús lingüístic de la població que s'adreça en català i li responen en castellà (2013)

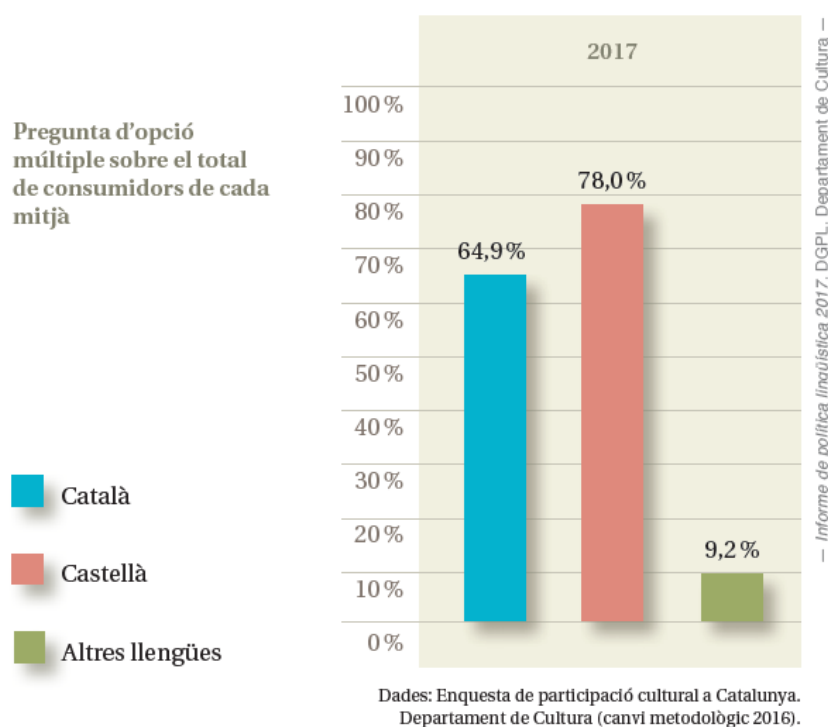

GRÀFIC 41. Normes d'ús lingüístic de la població que s'adreça en castellà i li responen en català (2013)

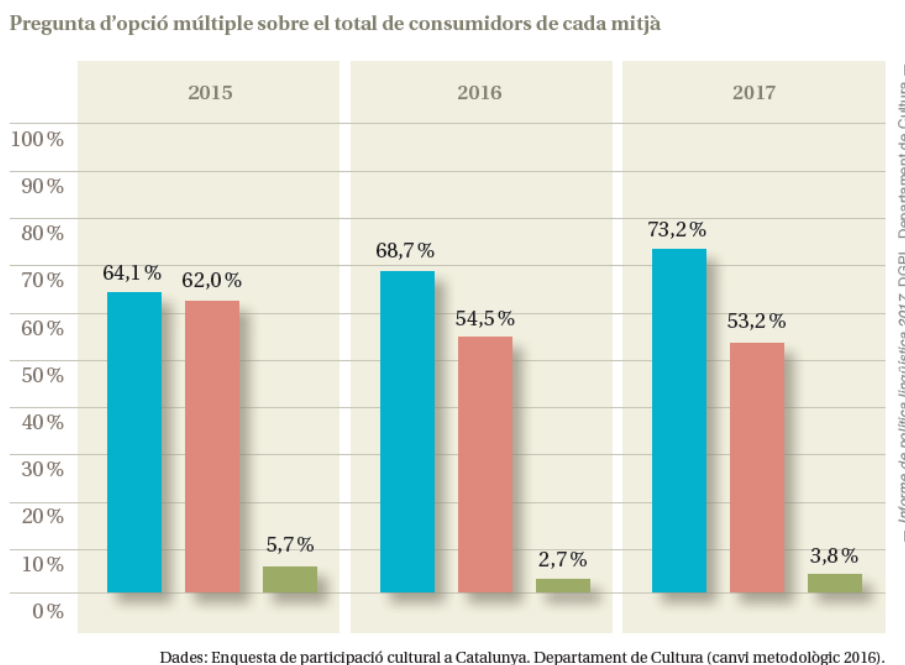
Atesa la proporció creixent que ocupen en les activitats habituals, també val la pena donar compte de *l'ús de les llengües en la relació amb els mitjans de comunicació i les comunicacions digitals*. En termes globals, el consum de continguts audiovisuals de tot tipus —descarregats o en línia, TV convencionals i de pagament— en català és del 64,9 %, inferior al percentatge del castellà, un 78 %. Els continguts en altres llengües representen un 9,2 % (IPL 2017, segons dades de l'EPL 2015), tal com podem veure en el gràfic 42.

GRÀFIC 42. *Llengua de consum de continguts audiovisuals (2017)*

La ràdio és el mitjà en què més clarament predomina l'audiència en català, que s'ha incrementat al llarg dels darrers anys (gràfic 43).

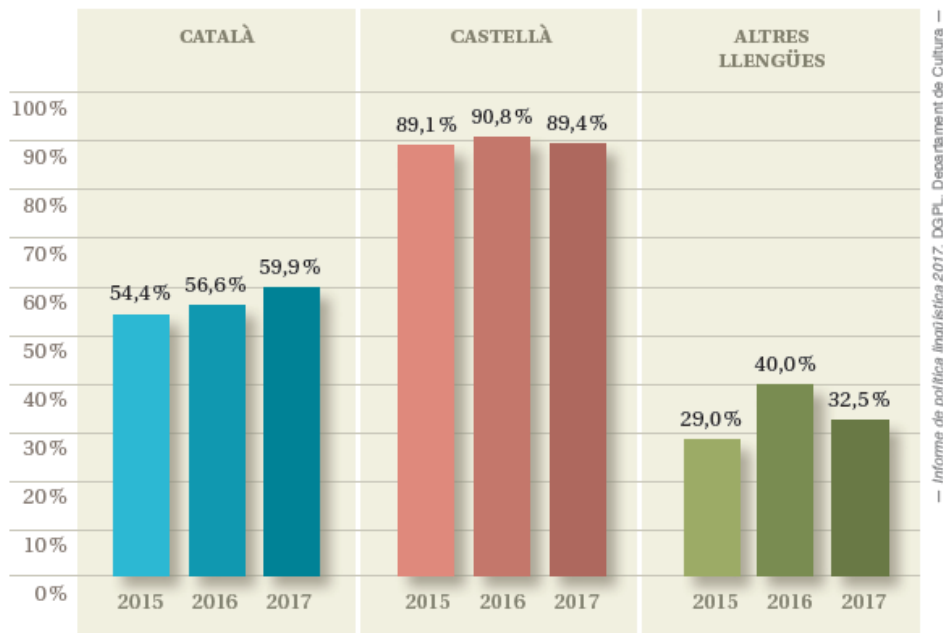
GRÀFIC 43. *Llengua de consum de ràdio (2015-2017)*

En el cas de la xarxa Internet, el predomini correspon al castellà, si bé l'ús del català hi ha crescut (gràfic 44).

GRÀFIC 44. *Llengua de consum d'Internet (2015-2017)*

Pregunta d'opció múltiple sobre el total d'usuaris d'Internet

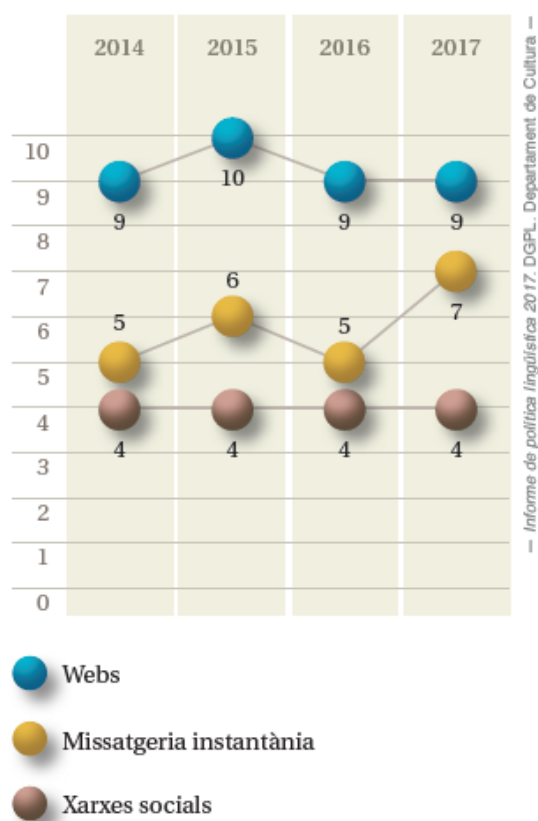

Dades: Enquesta de participació cultural a Catalunya. Departament de Cultura (canvi metodològic 2016).

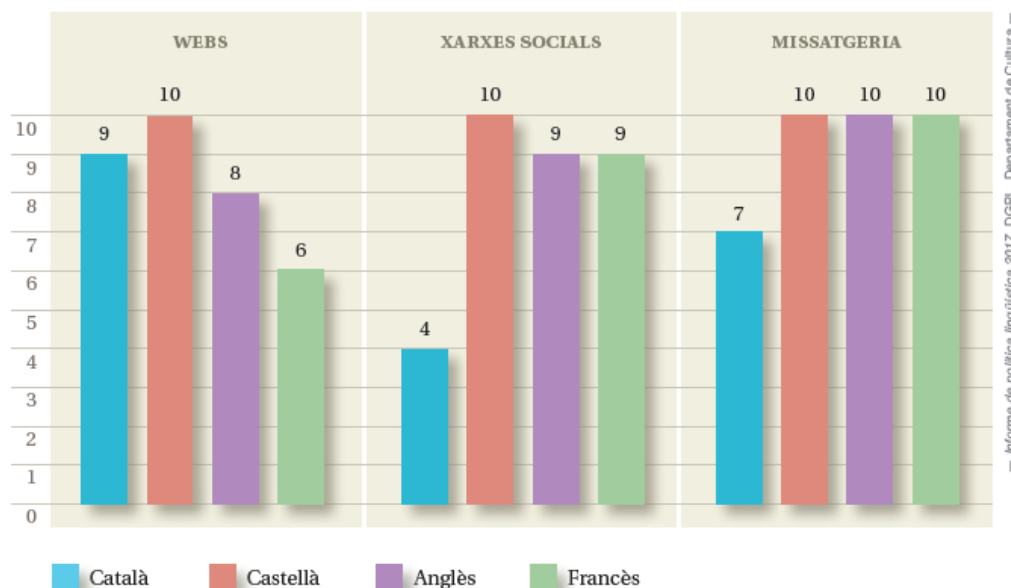
La presència de l'oferta en català a la xarxa és notable, en proporció a les dimensions de la nostra comunitat lingüística, com mostren els gràfics 45 i 46 (IPL 2017: 21):

El català és present a nou dels deu webs més consultats a Catalunya (a Google, Facebook, YouTube, *La Vanguardia*, Twitter, Live, *Ara*, *El Periódico* i *El País*), a set de les deu aplicacions de missatgeria (a WhatsApp, Facebook Messenger, Skype, Hangouts, Telegram, Yahoo Messenger i Snapchat) i a quatre xarxes socials de les deu (a Facebook, Twitter, Google+ i Snapchat).

GRÀFIC 45. *Oferta de català en els deu webs, deu xarxes socials i deu aplicacions de missatgeria instantània més visitants a Catalunya (2014-2017)*

GRÀFIC 46. *Oferta de llengua a pàgines web, xarxes socials i aplicacions de missatgeria instantània més visitades a Catalunya (2017)*

Dades: Navegants en la Red. 10 webs més consultats a Catalunya —Google, Facebook, Youtube, *La Vanguardia*, Twitter, Amazon, Live, *Ara*, *El Periódico* i *El País*—, 10 xarxes socials més consultades a Catalunya —Facebook, Twitter, Google+, LinkedIn, Instagram, Pinterest, Flickr, Tumblr, Snapchat i Chat hispano— i 10 aplicacions de missatgeria instantània més consultades a Catalunya —WhatsApp, Facebook Messenger, Skype, Hangouts, Telegram, Line, Yahoo Messenger, AOL Instant Messenger, Instagram i Snapchat.

L'IPL 2017 (p. 22) ofereix altres dades significatives de l'ús de les llengües en l'entorn digital: el 34,7 % dels consumidors catalans tenen el telèfon mòbil configurat en català, en castellà un 61,5 %, i en anglès, un 3 %. En la configuració lingüística dels ordinadors personals les proporcions són semblants: un 35 % en català, un 58,7 % en castellà, i en anglès, el 2,9 %.²⁶

Pel que fa a les llengües en els *consums culturals* l'any 2017 (IPL 2017: 24-27), el 39,4 % de les persones que van escoltar música ho va fer en català, el 69 % en castellà i el 85,6 % en altres llengües. En el cinema la desproporció és molt més gran: l'11,4 % dels espectadors ha vist la darrera pel·lícula en català, el 84,6 % l'ha vista en castellà i l'11,9 %, en altres llengües. Pel que fa al consum de pel·lícules o sèries per internet, el 16,6 % van ser en català, el 70,6 % en castellà i el 21,6 %, en altres llengües. Quant als llibres, el 25,7 % han llegit un llibre en català, el 65,5 % ho han fet en castellà i el 8,5 %, en altres llengües. El teatre, en canvi, és un àmbit en què predomina el català: el 57,4 % dels espectadors de teatre i arts escèniques ha vist l'últim espectacle en català, el 41,1 % l'ha vist en castellà i el 12,2 %, en altres llengües.

En la major part d'aquests àmbits, la desproporció de l'oferta cultural en català explica que el consum no afavoreixi el seu paper de llengua de cohesió, com mostren els exemples de la ràdio i el teatre, en què l'oferta és més equilibrada. Caminal

26. Sobre aquest punt és especialment important la recent Resolució del Parlament Europeu, de l'11 de setembre de 2018, sobre la igualtat lingüística en l'era digital (2018/2028, INI).

(2010) ofereix una anàlisi interessant dels condicionaments del mercat perquè l'oferta en català pugui ser equiparable a la de castellà.

L'estudi de Garcia (2015) mostra també algunes diferències significatives segons la llengua pròpia en l'ús de determinats mitjans informatius o sistemes de comunicació digital. Per exemple, en la freqüència d'accés als mitjans (ibíd.: 208-209) i en l'ús d'Internet (ibíd.: 205), com podem veure en les taules 11 i 12.

TAULA 11. *Freqüència d'accés als mitjans de comunicació. Encreuaments segons la llengua habitual*

	Total	Català	Castellà	Totes dues	Altres
Diàris					
Diàriament	45,4	49,6	41,4	40,5	7,1
Diverses vegades a la setmana	27,2	26,2	25,3	34,0	33,6
Una vegada a la setmana	11,9	11,9	12,3	9,5	27,1
Diverses vegades al mes	4,6	3,1	6,9	7,2	0,0
Amb menor freqüència	6,4	5,5	7,8	6,2	18,4
Mai	4,5	3,8	6,3	2,5	13,8
Revistes					
Diàriament	5,0	4,6	6,4	3,1	12,0
Diverses vegades a la setmana	22,1	23,9	19,7	21,6	4,2
Una vegada a la setmana	24,0	27,3	18,0	22,8	14,2
Diverses vegades al mes	15,4	15,6	14,4	18,7	2,3
Amb menor freqüència	18,5	16,3	19,7	21,5	51,3
Mai	15,0	12,3	21,7	12,4	16,1
Ràdio					
Diàriament	46,5	45,4	52,8	41,9	18,2
Diverses vegades a la setmana	26,2	26,8	23,5	28,8	30,1
Una vegada a la setmana	6,3	7,1	5,5	5,3	0,0
Diverses vegades al mes	8,3	8,1	7,0	9,1	29,5
Amb menor freqüència	6,9	6,4	5,3	12,4	11,1
Mai	5,7	6,3	5,9	2,5	11,1
Internet					
Diàriament	40,0	45,7	30,4	34,4	48,3
Diverses vegades a la setmana	16,9	17,9	10,3	26,3	16,5
Una vegada a la setmana	4,9	4,5	5,2	5,7	3,7
Diverses vegades al mes	7,0	6,7	5,9	11,5	2,1
Amb menor freqüència	6,7	4,4	10,1	8,7	16,3
Mai	24,5	20,9	38,1	13,3	13,1

TAULA 12. *Ús d'Internet. Encreuaments segons la llengua habitual*

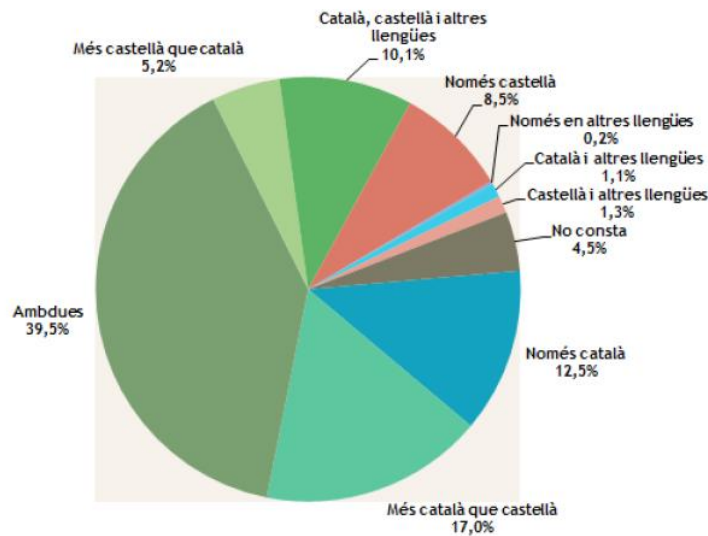
	Total	Català	Castellà	Totes dues	Altres
Ha utilitzat internet els darrers 3 mesos	72,2	77,1	57,4	80,8	75,1
Participa en xats/fòrums	26,0	27,8	20,7	30,9	19,6
Ha establert relació amb algú conegut per internet	33,5	35,7	28,6	36,4	14,1
Ha mantingut una relació personal amb algú conegut per internet	19,0	17,8	20,5	21,9	11,8

3.3. *La valoració de les llengües com a capital social i recurs personal*

Per més que no coneixem dades que permetin mesurar directament quina és la valoració que fa la població de la diversitat lingüística en concret, les preferències lingüístiques de cara al futur permeten deduir que són minoria els que desitjarien un entorn futur monolingüe —en català, castellà o una altra llengua—: segons dades de l'EULP 2013, el 36,7 % voldrien un equilibri entre català i castellà, el 34 %, un predomini del català, el 16,6 %, un predomini del castellà i el 9,7 %, altres llengües o combinacions (Torrijos i Solé, 2018).

Les preferències que recull l'EULP 2018 també són clarament favorables a les combinacions de llengües (gràfic 47).

GRÀFIC 47. Usos lingüístics de la població de Catalunya

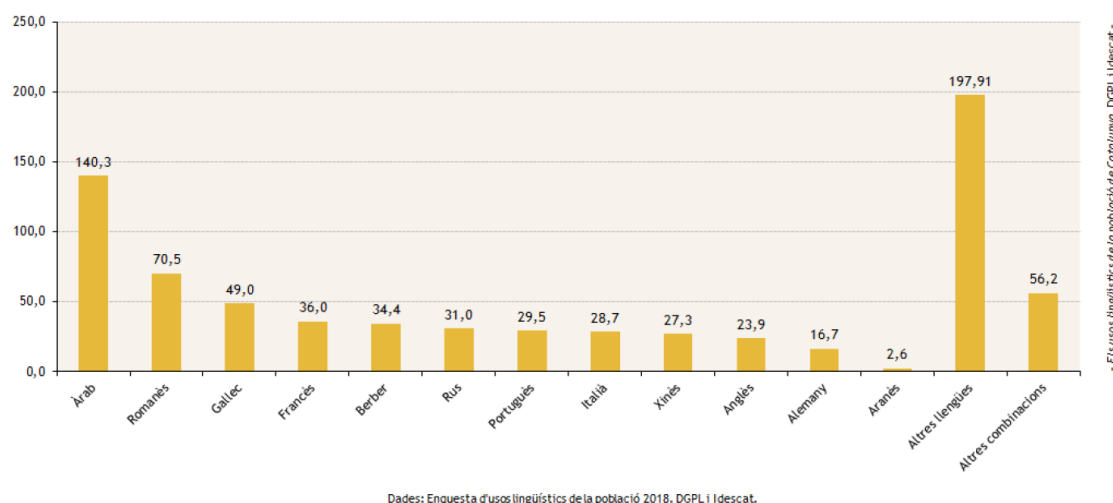

Dades: Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018. DGPL i Idescat.

En el cas de la Vall d'Aran (EULP 2013 II: 138), un 32,4 % de la població desitja un futur en què es parlin l'occità, el català i el castellà, un 5,3 % només l'occità i un 7,1 % l'occità i el català (poc més de la meitat, doncs, combinacions amb l'occità); els que prefereixen un futur sense occità són un 14,6 % català i castellà, 4,8 % només català i 14,2 % només castellà.

En una societat en què conviuen grups lingüístics tan diversos —amb un total de prop de tres-centes llengües— i que es caracteritza pel gran volum de relacions internacionals de tipus comercial, turístic i cultural, és especialment important que la població valori positivament totes les llengües i cultures que conté. Les dades de l'EULP 2018 sobre les principals llengües inicials de la població posen en relleu el capital lingüístic de la societat catalana (gràfic 48).

GRÀFIC 48. *Llengua inicial. Llengües diferents del català i el castellà (2018, en milers de persones)*

El reconeixement del valor de totes les llengües d'origen és un factor individual d'autoconfiança per als nous ciutadans, que sens dubte afavoreix la seva identificació amb la societat receptora. Al mateix temps, mantenir activades les competències en les llengües d'origen representa un ventall de recursos per a les relacions internacionals i ofereix als nous ciutadans oportunitats de rendibilitzar els seus coneixements. Les polítiques australianes de diversitat productiva són un precedent interessant en aquest sentit. Podeu trobar-ne una descripció valorativa a Syed (s. a.).

Cenyint-nos a la relació de les llengües amb la mobilitat social, hi ha correlacions clares en alguns llocs de residència, entre la llengua pròpia dels joves d'origen extern —sobretot quan és diferent del català i el castellà— i la dificultat d'accés als nivells més alts d'educació i d'ocupació. Aquest és un inconvenient per a la cohesió social, que no es pot resoldre únicament amb l'acció escolar i que reclama altres mesures complementàries (Porcel *et al.*, 2011). D'altra banda, Belzunegui i Urteaga (2013) també constaten que les xarxes de relació entre la població d'origen extern i la societat del seu entorn estan condicionades per factors lingüístics i per desigualtats o estratificacions socials que l'escola no arriba a corregir. Segons aquest estudi, les relacions entre joves en els barris populars s'estableixen per afinitat lingüística, i segons els barris varia la freqüència d'ús del català i el castellà en les relacions socials, però amb l'edat creix la relació amb famílies de llengua catalana.

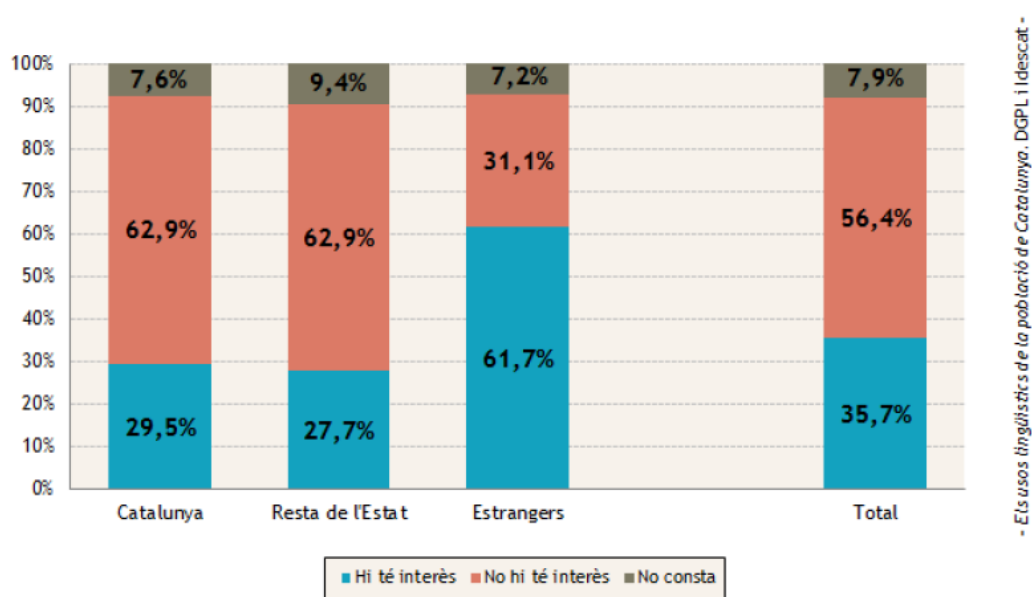
Al costat d'això, les conclusions de l'estudi de Cappellari i Di Paolo (2015: 29-30) són especialment interessants sobre aquest punt, perquè el seu treball estudia els efectes del model lingüístic educatiu català des de 1983 per mitjà de cohorts de diferents edats i nivells educatius, i la correlació corresponent amb el nivell d'ingressos laborals. Sembla que un any d'escolarització en català i castellà comporta de mitjana un punt percentual de millora salarial. La seva conclusió és que la mà d'obra no catalana obté millors salarials gràcies al seu nivell de competència lingüística, i que el model educatiu contribueix a reduir la segregació i afavoreix el desenvolupament d'una societat unitària, amb uns efectes positius que s'estenen a

totes les cohorts, independentment del seu origen, i particularment a persones amb antecedents familiars desfavorables.

Di Paolo i Raymond (2012) havien estudiat específicament el valor econòmic del coneixement de català en termes d'ingressos, centrant-se en la primera i segona generació de persones arribades a Catalunya des de l'estranger o la resta de l'estat i dedueixen que el coneixement de català implicava un 7,5 % d'increment dels ingressos.

La percepció del valor instrumental del català es manifesta també en les dades sobre les persones que voldrien millorar-ne el coneixement. Segons l'EULP 2018, un 35,7 % de la població —entre els quals 797.500 nascuts a l'estranger— volen aprendre o millorar els coneixements de català, i el grup d'edat que manifesta més interès és el de trenta a quaranta-quatre anys (un 43,6 %), una franja d'edat eminentment activa (gràfic 49).

GRÀFIC 49. *Interès a aprendre català o a millorar-ne els coneixements segons el lloc de naixement (2018)*

Evidentment, la valoració instrumental de les llengües en col·lectius professionals concrets varia d'acord amb els seus interessos específics, tal com apunten Torrijos i Solé (2018) a partir d'un estudi qualitatiu d'Alarcón (2007) amb tres grups —euroexecutius alemanys en multinacionals alemanyes, joves europeus (francesos, anglesos i alemanys) en el sector de noves tecnologies de Barcelona i operaris industrials romanesos del Montsià. Les llengües usades en l'activitat professional i la valoració dels coneixements lingüístics en la selecció de personal són factors determinants. I els itineraris d'adaptació lingüística dels immigrants i els seus descendents són molt diversos (Alarcón i Parella, 2013).

En el context de la mundialització, predomina la mentalitat favorable a l'absència de regulacions lingüístiques per a la mobilitat (Alarcón, 2011). Per aquest motiu, és especialment important per a la inclusió i la cohesió social que es tinguin en compte les propostes del projecte europeu MIME.

Tot i això, com reporten Torrijos i Solé (2018), «en els estudis que han realitzat diversos autors —com Rendon (2007), Alarcón (2015), Di Paolo i Estors (2010)— sobre els efectes en el mercat de treball dels coneixements de català dels treballadors, es conclou que el coneixement de català augmenta l'ocupabilitat i millora l'estatus professional i, fins i tot, s'observa que l'efecte net de saber català augmenta entre un 14 % i un 15 % les rendes del treball». Cal matisar que aquestes dades inclouen el mercat públic de treball, en què els efectes de la competència lingüística són diferents del mercat privat, en el qual no s'ha desenvolupat la gestió adequada del multilingüisme en les comunicacions ni en la selecció de personal, com preconitzava l'estudi ELAN.cat (2009).

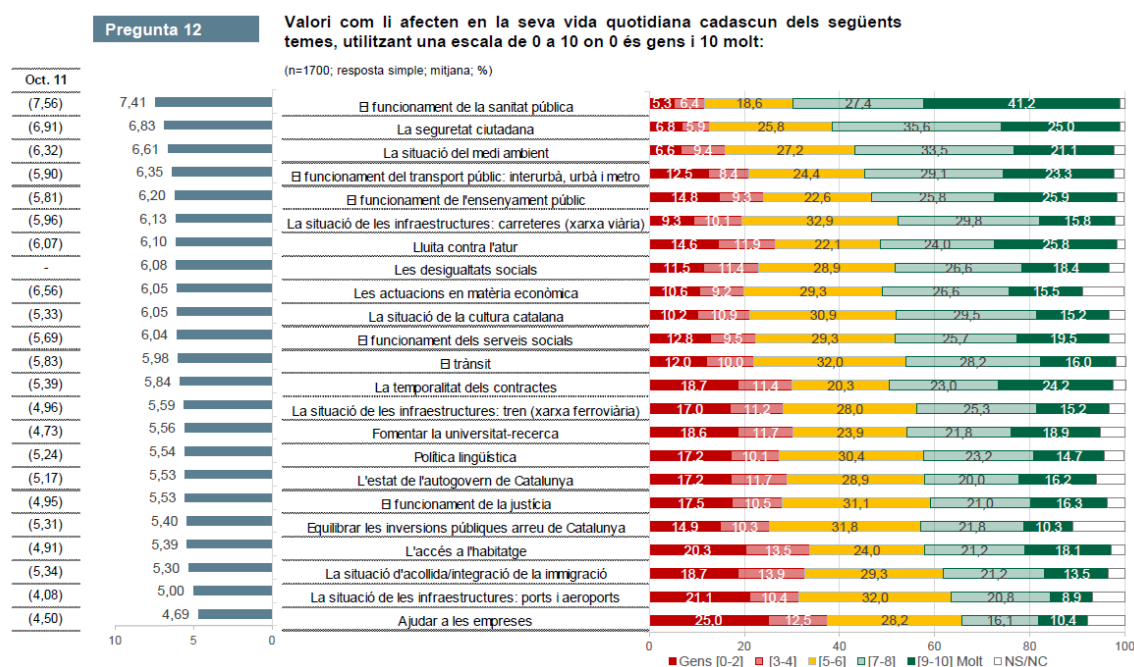
4

L'estatus públic i institucional de les llengües com a capital relligador

Evidentment, la cohesió social depèn en bona part de la confiança en l'ordenament jurídic del pluralisme lingüístic de la societat i de les polítiques públiques i corporatives que gestionen l'adquisició de les llengües i les relacions lingüístiques en els diversos àmbits socials.

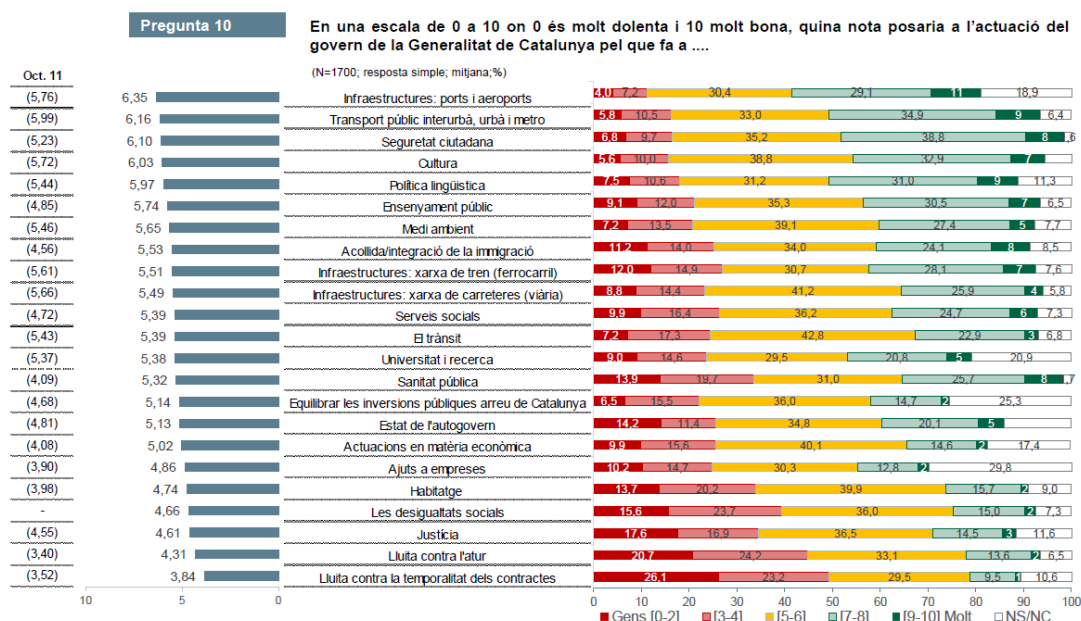
Des d'aquest punt de vista, hi ha dades que indiquen que la gestió de la diversitat lingüística a Catalunya no suscita preocupacions especials entre la societat. Segons el CEO (2016), la valoració de l'afectació de la política lingüística en la vida quotidiana era poc rellevant (gràfic 50).

GRÀFIC 50. Valoració de l'afectació de la política lingüística en la vida quotidiana (1)

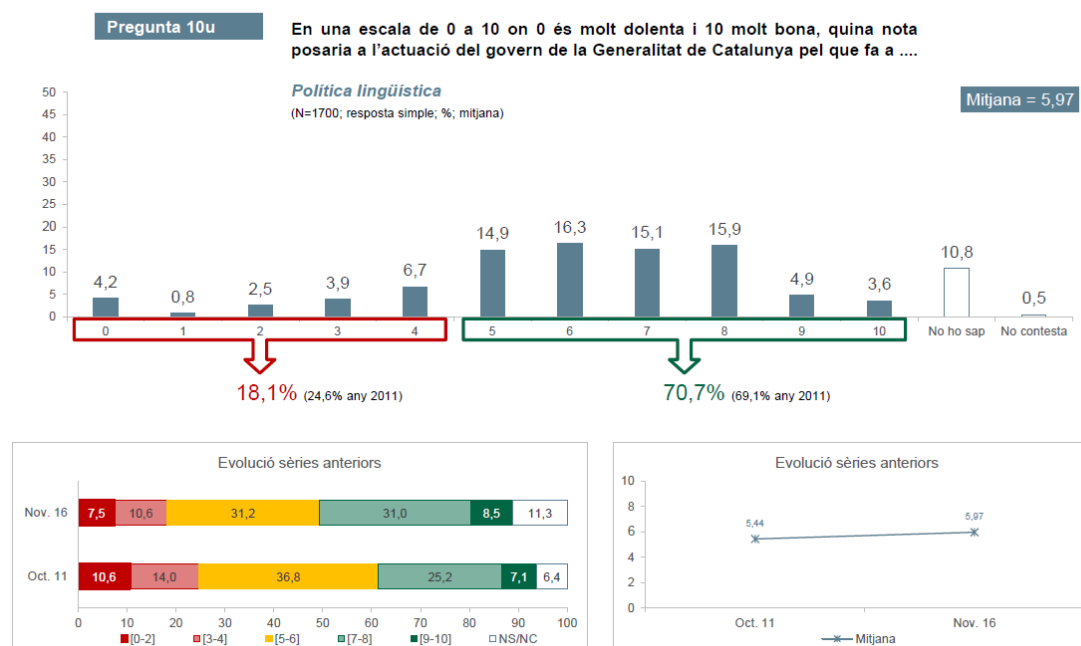
Adicionalment, el mateix estudi indicava que la política lingüística figurava entre les més ben valorades (gràfic 51).

GRÀFIC 51. Valoració de l'afectació de la política lingüística en la vida quotidiana (2)

La distribució de les valoracions i l'evolució respecte a valoracions anteriors és també indicativa d'una aprovació alta i creixent (gràfic 52).

GRÀFIC 52. Valoració de l'afectació de la política lingüística en la vida quotidiana (3)

Les dificultats per a la cohesió social en la seva dimensió sociolingüística procedeixen sobretot de les limitacions que el marc estatal imposa a les institucions catalanes per a ordenar satisfactòriament la diversitat lingüística de la societat.

Tal com exposa Eva Pons en el seu informe (2018), la Generalitat de Catalunya disposa de facultats importants per a intervenir en la regulació de la diversitat lingüística, però no són suficients ni són respectades.

L'actual Estatut d'Autonomia de Catalunya, com a norma institucional bàsica defineix el marc del plurilingüisme;²⁷ la legislació lingüística desplega el marc estatutari en els diferents sectors, també pel que fa a l'oficialitat de l'occità aranès i la llengua de signes catalana, i hi ha un conjunt d'institucions públiques²⁸ que gestionen el funcionament lingüístic de la societat.

L'article 143 de l'Estatut atribueix a la Generalitat «la competència exclusiva en matèria de llengua pròpia, que inclou, en tot cas, la determinació de l'abast, els usos i els efectes jurídics de la seva oficialitat, i també la normalització lingüística del català», però a partir de la Sentència 31/2010 del Tribunal Constitucional aquesta competència no ha estat gaire efectiva davant de les institucions de l'Estat, que legislen sense respectar-la.

4.1. La regressió en la interpretació del marc constitucional del plurilingüisme

Tal com remarca Eva Pons (2018), «la STC 31/2010 agreuja la devaluació que ja havia patit anteriorment l'autonomia lingüística dins la jurisprudència constitucional, atès que el TC hi rebutja la “funció constitucional” de l'Estatut d'autonomia (negació explícita dins la Sentència de la noció prèvia de “bloc de la constitucionalitat”) i no reconeix la contribució necessària de la norma estatutària a la configuració del model de pluralisme lingüístic constitucional. Aquest canvi de paradigma jurisprudencial incideix negativament sobre la capacitat de les institucions d'autogovern d'assegurar un estatus satisfactori al català en un marc de plurilingüisme equitatiu».

Les sentències recents del Tribunal Constitucional no tenen en compte la condició de llengua pròpia —patrimonial, territorial— del català o l'aranès i qüestionen la plena oficialitat del català en àmbits importants per a la cohesió social (Pons 2018):

- *L'acollida lingüística dels immigrants*, pel que fa a la integració lingüística (Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social: STC 87/2017).
- *El model de conjunció lingüística de l'educació*, quant a la voluntat de condicionar l'ús vehicular de les llengües oficials (Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre de millora de la qualitat educativa: STC 14/2018).
- *El sistema de comunicació audiovisual* en l'àmbit català, que es planteja com a subsidiari, subordinat i fragmentat respecte de l'estatal (Llei 7/2010, de 31 de març, general de la comunicació audiovisual: STC 86/2017).

27. Especialment als articles 6 —llengua pròpia i llengües oficials—, 11 —l'Aran—, 12 —territoris de llengua catalana—, 32-36 —drets i deures lingüístics—, 102 —personal judicial— i 147 —notaries.

28. Tant de la mateixa Generalitat —la Direcció General de Política Lingüística, el Consorci per a la Normalització Lingüística, l'Agència Catalana del Consum, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya, el Servei de plurilingüisme del Departament d'Ensenyament, el Servei de primera acollida de la Generalitat, els equips de normalització lingüística en l'àmbit judicial, etc.— com dels ens locals o altres institucions —universitats, col·legis professionals, etcètera.

- *Les quotes en el cinema*, que es limiten quant al percentatge admissible per a fer referència a principis legals de caire més general sobre els límits de la intervenció pública de l'autonomia, fixats a posteriori pel legislador estatal (Llei 20/2013, de 9 de desembre, de garantia de la unitat de mercat: STC 89/2017, de 4 de juliol).
- *Les obligacions lingüístiques en l'àmbit socioeconòmic o del consum*, respecte de les quals el TC sembla suggerir a l'Estat —a l'empara d'un títol competencial tan discutible com el de l'article 149.1.1 CE— que dicti una normativa lingüística uniforme (o uniformitzadora) si pretén oposar-se a la decisió vehiculada per la llei catalana (STC 88/2017, de 4 de juliol i STC 54/2018).

La valoració que fa Eva Pons d'aquesta regressió en els àmbits més favorables a la recuperació del català com a llengua de cohesió social és clara:

No es pot dubtar que el procés actual de recentralització política i administrativa dins l'Estat espanyol, i les seves manifestacions en àmbits molt diversos (Administració electrònica i plataformes estatals, mesures de liberalització econòmica que restringeixen l'àmbit d'actuació autonòmic, intervenció pública estatal en nous sectors, control estatal de mitjans de comunicació, etc.) funciona com una palanca per expandir l'ús de la llengua castellana en àmbits públics —o subjectes a una intervenció pública— en què el català havia aconseguit entrar.

Encara més, la jurisprudència del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem ha tendit a desvirtuar l'eficàcia jurídica de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries com a tractat internacional ratificat pel Regne d'Espanya, com és el cas de la STC 56/2016, de 17 de març, sobre la Llei de llengües d'Aragó i de la Interlocutòria TC 166/2005, de 19 d'abril, sobre l'ús de la llengua oficial distinta del castellà en la justícia.

La STC 31/2010 representa en realitat una reinterpretació restrictiva del marc constitucional, que buida de contingut el caràcter de llengua pròpia i qüestiona qualsevol regulació favorable al català o l'occità a partir d'una contradicció flagrant (Pons 2018):

- D'una banda, fixa la imperativa «igualdad de las lenguas oficiales que deriva del modelo constitucional de cooficialidad» en contra de les normes que protegeixen o fomenten les llengües pròpies (STC 11/2018, pel que fa a l'occità/aranès).
- De l'altra, nega la possibilitat d'equiparació jurídica de les llengües oficials pròpies amb el castellà dins del territori propi —del català a Catalunya o de l'aranès a l'Aran—, en reservar només al castellà —i excloure expressament per a la resta de llengües— el deure general de coneixement (STC 31/2010, FJ 14).

Els drets lingüístics derivats de l'oficialitat del català o de l'aranès es veuen debilitats en camps decisius, en què prevalen altres interessos, com la llibertat d'empresa (SSTC 88/2017, de 4 de juliol i STC 54/2018) o la unitat del poder judicial (STC 31/2010, FJ 22).

La conclusió d'Eva Pons és que davant d'aquesta regressió es fa difícil que la Generalitat pugui legislar per tal d'assegurar un estatus satisfactori per al català o l'occità i que no es pot mantenir una actitud passiva davant d'aquesta greu involució.

4.2. *Un marc plurilingüe equitatiu per a la cohesió social*

Reproduïm el plantejament d'Eva Pons en el seu informe, que plasma gràficament l'arrel del contrast entre dues concepcions de la diversitat lingüística (Pons, 2018):

Les institucions d'autogovern de Catalunya han reconegut la importància i el valor del plurilingüisme. N'és una mostra el preàmbul del projecte d'Estatut d'autonomia, aprovat per gairebé el 90 per cent del Parlament de Catalunya el 30 de setembre de 2015, que deia: «La nació catalana s'ha anat fent en el decurs del temps amb les aportacions d'energies de moltes generacions, de moltes tradicions i cultures, que hi han trobat una terra d'acollida. Catalunya ha definit una llengua i una cultura, ha modelat un paisatge, ha acollit també altres llengües i altres manifestacions culturals, s'ha obert sempre a l'intercanvi generós, ha construït un sistema de drets i llibertats, s'ha dotat de lleis pròpies i ha desenvolupat un marc de convivència solidari que aspira a la justícia social».

El contrast entre la dicció del preàmbul aprovat inicialment pel Parlament i el text del preàmbul estatutari que van acabar aprovant les Corts Generals —«La tradició cívica i associativa de Catalunya ha subratllat sempre la importància de la llengua i la cultura catalanes, dels drets i els deures, del saber, de la formació, de la cohesió social, del desenvolupament sostenible i de la igualtat de dret, i avui, especialment, de la igualtat entre dones i homes»— és prou expressiu de l'oposició dels poders estatals —mantinguda en el temps des de l'any 1978, tot i que les formes puguin variar—, a reconèixer la capacitat política de Catalunya per poder formular i aplicar un model propi de convivència lingüística.

Els principis d'equitat i seguretat lingüística en què s'ha de fonamentar un plurilingüisme favorable a la cohesió social són clars (Pons, 2018): polítiques adreçades a la normalització —és a dir, a la reversió de la situació subordinada— de les llengües pròpies i a la protecció de les llengües més febles, d'acord amb els principis juridicopolítics de territorialitat i personalitat dels drets lingüístics; reconeixement i gestió adequada de les llengües de la immigració; reconeixement de la dimensió funcional d'ús d'altres llengües de la població i internacionals, en un context que garanteixi el dret de les persones a viure la seva identitat lingüística.

El contrast entre aquest plantejament i la ideologia que traspua el Tribunal Constitucional no pot ser més flagrant, com es manifesta en la Sentència 11/2018, dictada en el recurs d'inconstitucionalitat contra la Llei de l'occità/aranès,²⁹ que qualifica reiteradament d'*imposició* —a banda de declarar-ne la inconstitucionalitat— les previsions legals relatives a un ús preferent de l'aranès per part de les administracions del territori o l'Administració de la Generalitat quan s'hi relacionen (Pons, 2018).

En la mesura que la cohesió social és el resultat de l'adopció d'un determinat ordenament jurídic amb les regulacions i els valors inherents, cal reconèixer que la llengua i la cultura catalanes encara pateixen uns dèficits importants de legitimació social, en bona part a causa de l'actuació de l'Estat, que s'allunya de l'article 3.3 de la

29. De la qual va ser ponent Encarna Roca.

Constitució i promou un nacionalisme banal —en el sentit de Billig— tendent a problematitzar la llengua catalana i promoure el castellà com a llengua no marcada i neutral. Tal com diu Eva Pons (2018):

El rebuig explícit del paper cohesionador de la llengua catalana —idea de «llengua comuna»— i de la necessitat de conèixer-la o d'emprar-la en àmbits determinats —que es presenta sota la defensa d'un fals «bilingüisme»— forma part del discurs de formacions polítiques que han tingut cert auge a Catalunya i fins i tot es pot detectar, de manera implícita, en el discurs públic de certs responsables institucionals —d'ajuntaments (com el de Barcelona), responsables universitaris, etc.

Aquests condicionaments estatals per a la definició d'un model plurilingüe sense ingerències dificulten també la formulació clara, equitativa i inclusiva del paper rellevant que ha de tenir a Catalunya la llengua castellana, amb garanties de plenitud d'exercici dels drets lingüístics personals.

L'acomodació de les institucions públiques a les llengües de la immigració ha fet passes significatives, malgrat les limitacions: el Servei de primera acollida, la xarxa d'acollida de l'Ajuntament de Barcelona, els serveis lingüístics universitaris, els serveis judicials de traducció, etc. I les facilitats d'aprenentatge de les llengües oficials també són considerables, llevat del cas que ja hem apuntat, dels immigrants amb dificultats per a seguir sistemes formals d'aprenentatge en el seu entorn laboral i de residència. És imprescindible promoure a gran escala la interrelació en català amb formes de participació social, cultural i cívica, seguint l'exemple de diverses associacions culturals i cíviques, en el marc d'una política d'interculturalitat ambiciosa i transversal. La mobilitat i la inclusió són condicions irrenunciables de la cohesió social, com subratlla el projecte europeu MIME.

Però més enllà d'aquest conjunt de mesures, el compromís públic amb la cohesió social plurilingüe entorn de les llengües patrimonials reclama polítiques interculturals i d'equitat social a gran escala, renovant el màxim consens transversal sobre l'estatus públic i institucional de les llengües malmès per la Sentència STC 31/2010, com a marc en què es desenvolupa tota l'activitat humana, des de les formes de socialització primària o secundària fins a l'accés a determinades formes de participació sociopolítica i a les diverses funcions socials (educació, treball, serveis públics...).

4.3. *És possible la cohesió social sense transcendir el marc actual?*

L'ordenament de la diversitat lingüística a l'Estat espanyol amb la Constitució de 1978 ha estat considerat un exponent de plurilingüisme desigual, en comparació amb el plurilingüisme igualitari d'altres estats com Suïssa, Bèlgica, el Canadà, Finlàndia o Malta, en què diverses llengües comparteixen l'oficialitat en el conjunt del territori estatal. Tal com exposa Pons (2018):

- El castellà és l'única llengua amb oficialitat en tot el territori estatal.
- No hi ha pràcticament cap reconeixement ni ús de les altres llengües oficials en les institucions generals de l'Estat.

- L'oficialitat del català i l'occità és estrictament territorial.
- La fragmentació politicoadministrativa de l'àrea de llengua catalana condiciona fortament les possibilitats de coordinació i la projecció internacional de la llengua.
- No hi ha àmbits d'exclusivitat autonòmica en les competències per a la regulació sectorial de les llengües, que són condicionades en tots els sectors per la intervenció estatal.
- La judicialització creixent de les regulacions lingüístiques fa difícilment viable l'establiment d'un model propi de plurilingüisme equitatiu a Catalunya.

El marc autonòmic aspirava a compensar el desequilibri favorable a la llengua oficial de l'Estat amb el reforçament del caràcter de *primus inter pares* de la llengua pròpia del territori, amb la finalitat que pogués aspirar a ser la llengua comuna de cohesió social en el seu espai històric. Aquesta hauria pogut ser una evolució equitativa del règim lingüístic de 1978, però l'evolució ha estat la inversa, com exposa en el seu informe Eva Pons (2018).

El mandat constitucional de respecte i protecció de les modalitats lingüístiques que establia l'article 3.3 de la Constitució no s'ha interpretat com un compromís d'acció positiva de tots els poders de l'Estat per a reconèixer i promoure el plurilingüisme amb mesures concretes.

La ratificació per l'Estat, l'any 2001, de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries no sols no ha implicat un compromís actiu en el reconeixement de les llengües emparades per aquest tractat internacional, sinó que ha donat lloc a reiterades reconvençions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa davant de les omissions i contravencions dels compromisos adquirits lliurement per l'Estat espanyol.

Al cap de quaranta anys de vigència de la Constitució de 1978, els fets mostren clarament l'actitud adversa de l'Estat respecte al plurilingüisme:

- a) El *Consejo de las Lenguas Oficiales* creat l'any 2007 ha estat pràcticament inactiu.
- b) Les expectatives que obria el Memoràndum sobre les llengües a la UE de 2004 s'ha vist completament frustrat.
- c) La STC 31/2010 ha negat l'ús extraterritorial de la llengua catalana que preveia l'article 33.5 de l'Estatut d'autonomia —«Els ciutadans de Catalunya tenen dret a relacionar-se per escrit en català amb els òrgans constitucionals i amb els òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal, d'acord amb el procediment establert per la legislació corresponent».
- d) Les Corts Generals s'han negat reiteradament a reformar els aspectes lingüístics de la Llei orgànica del poder judicial (LOPJ).

e) La iniciativa legislativa popular «Televisió sense fronteres» de l'any 2010 ha topat amb el rebuig de les Corts.

Són exemples que es podrien ampliar i que s'han accentuat amb el clima de catalanofòbia creixent des dels fets de l'1 d'octubre de 2017.

En definitiva, davant de la incidència social creixent del multilingüisme deguda a la globalització en molts sectors rellevants de la societat —educació superior, cultura, tecnologia, negocis, etc.—, l'Estat tendeix a reduir l'espai de les llengües oficials territorials i a protegir l'exclusivitat del castellà en l'espai estatal i internacional, relegant les polítiques lingüístiques autonòmiques a mesures de foment sense eficàcia regulativa.

La conclusió de l'informe d'Eva Pons (2018) és clara: l'establiment d'un model lingüístic estatal que garanteixi la primacia de cada llengua en el seu espai històric, com a llengua comuna de cohesió social, no sembla factible en el marc constitucional vigent, d'acord amb la interpretació que n'ha fet la STC 31/2010 i les resolucions judicials posteriors, i en el context polític actual tampoc sembla viable una reforma constitucional que ho faci possible.

Davant de l'erosió de l'oficialitat —una autèntica desoficialització sectorial en molts de casos—, només la consecució de facultats sobiranes de regulació del pluralisme lingüístic —i no condicionades com ara per les interpretacions de tribunals espanyols— permetrà assolir un estatus satisfactori per al català i les altres llengües que conviuen a Catalunya, i projectar internacionalment les llengües pròpies sense restriccions. Només així es podrà definir l'estatus públic i institucional de les llengües, com a marc en què es desenvolupa tota l'activitat humana, des de les formes de socialització primària o secundària fins a l'accés a les diverses formes de participació sociopolítica i a les diverses funcions socials (educació, treball, serveis públics, etc.).

Tanmateix, fins i tot en un marc de sobirania cal tenir en compte factors ja presents en la situació actual —pes demogràfic, mobilitat de persones, globalització econòmica, revolució digital, etc.—, i continuaran essent molt necessàries les polítiques lingüístiques de protecció i promoció de la llengua catalana i l'occitana, per a contrarestar les tendències favorables al castellà —que presumiblement no perdrien el suport d'un sector significatiu de la població—, o de l'anglès i altres llengües de major pes demogràfic i econòmic. I addicionalment, cal consolidar un nou marc de relacions amb els altres territoris de llengua catalana (Pons, 2018).

Un marc de sobirania efectiva pot resoldre també les limitacions actuals en l'àmbit europeu i internacional:³⁰

30. Després del fracàs del Tractat constitucional europeu, en què es feia una menció a les llengües amb oficialitat territorial, també han estat completament inoperants els acords establerts per l'Estat espanyol amb diverses institucions europees per a facilitar l'ús del català i altres llengües autonòmiques oficials en virtut de les Conclusions del Consell de Ministres d'Afers Generals i Relacions Exteriors de la UE de 13 de juny de 2005. Només la possibilitat de transposar directament les normes europees, sense intermediació estatal, permet un tracte igualitari del català en relació

- a) L'absència de reconeixement del català en el règim lingüístic de la Unió Europea (UE), que té efectes limitatius en el territori de Catalunya.
- b) La manca de garanties dins l'ordenament europeu dels drets lingüístics dels catalanoparlants en les seves relacions amb les institucions i òrgans de la UE.
- c) La laminació o buidament de l'estatus d'oficialitat interna de la llengua catalana per l'efecte de les normatives de la UE que preveuen o exigeixen l'ús obligatori de les llengües oficials o del tractat en determinats tràmits administratius —expedició de llicències o certificats— o activitats privades —per exemple, etiquetatge i altres informacions als consumidors— que limiten la possible acció normativa de les institucions autonòmiques, atès que la norma europea només permet legislar en segons quins termes en la mesura que la llengua sigui oficial de la UE.³¹

amb les altres llengües —com pot ser el cas de la Directiva 2010/13/UE de serveis audiovisuals o de les que es poden derivar de la Resolució del Parlament Europeu, d'11 de setembre de 2018, sobre la igualtat lingüística a l'era digital.

31. La normativa europea també afavoreix la transposició o translació per l'Estat mitjançant normatives que estenen els àmbits d'ús obligatori de la llengua castellana —i d'exclusió de la llengua catalana—, la qual cosa incideix negativament en els drets lingüístics reconeguts per la legislació lingüística interna i l'estatus d'oficialitat del català.

5

Punts sociolingüístics clau per al futur de la cohesió social

Com a conclusió de síntesi dels diferents aspectes exposats en aquest informe, especifiquem quines són les grans qüestions que, des d'un punt de vista sociolingüístic, poden determinar el futur de la cohesió social a Catalunya:

- a. Des del punt de vista sociolingüístic és indispensable *enfocar la cohesió social dins dels principis del plurilingüisme equitatiu*: cada llengua, en el marc de la societat en què s'ha constituït històricament i on és la llengua patrimonial, ha de ser considerada la llengua de cohesió per excel·lència, sense subordinació a altres llengües de més difusió, amb un estatus, almenys, de *primus inter pares*. La cohesió social no pot justificar l'assimilació lingüística de cap comunitat en el seu propi espai històric. Les llengües de cohesió social a Catalunya han de ser l'occità aranès a la Vall d'Aran i el català a la resta del territori, respectant els drets de tots els altres grups lingüístics que s'hi han establert.
- b. *La generalització del coneixement de català i castellà —occità, català i castellà en el cas de la Vall d'Aran— és la condició per a evitar alhora la subordinació de les llengües pròpies o patrimonials —que impediria que fossin llengües de cohesió social— i la desigualtat d'opcions lingüístiques en l'accés a qualsevol oportunitat laboral, cultural o social*. La incapacitat o la resistència a la interrelació lingüística en la llengua patrimonial són obstacles importants per a la cohesió.
- c. Cal tenir en compte que les tendències sociolingüístiques no depenen tan sols dels comportaments de la població resident empadronada, que és l'objecte dels estudis d'usos lingüístics EULP. La societat catalana acull uns *contingents importantíssims de població no empadronada o visitant* que tenen un impacte important sobre l'evolució de la diversitat lingüística.
- d. A diferència d'altres identifications i factors que influeixen en el sentit de pertinença, *la identificació amb una llengua no té caràcter exclouent*: una persona es pot identificar amb més d'una llengua i desenvolupar sentits de pertinença complementaris, per exemple, a la seva llengua inicial i a la llengua de la societat d'acollida. És un error plantejar cap disjuntiva entre aquestes dues identifications en una societat com la nostra, que ha acollit població d'orígens diversos.
- e. Des del punt de vista de l'evolució de la diversitat lingüística, *les llengües usades en les relacions interpersonals en el context sociolingüístic immediat tenen una influència primordial*: la composició lingüística i els usos lingüístics locals tenen molta importància, més que les proporcions globals de la diversitat lingüística

de la societat catalana. *L'escàs contacte d'alguns col·lectius immigrants amb el català en determinades zones i l'escassa disponibilitat de temps per a aprendre'l en cursos formals són aspectes que les polítiques lingüístiques i de cohesió social han de tenir molt presents.* Cal tenir en compte que les xarxes de relació entre la població d'origen extern i la societat del seu entorn no sols estan condicionades per factors lingüístics, sinó en gran part també per desigualtats o estratificacions socials que l'escola no arriba a corregir.

- f. La tria de llengua en les converses de caràcter particular és i ha de ser plenament lliure. Però en les relacions entre els professionals i els seus públics, l'ús de la llengua oficial de preferència ha de ser garantit. *L'absència d'oferta de béns o serveis en una llengua impedeix que sigui vehicle de cohesió social.* La regulació —prescriptiva o indicativa— de l'ús de les llengües en la relació dels professionals amb els clients o usuaris per part de les organitzacions públiques o privades en què treballen, és una condició necessària per al respecte de les opcions lingüístiques del públic com a factor de cohesió. La disponibilitat de les llengües oficials ha de ser general en l'àmbit professional, i addicionalment convé afavorir-hi l'acomodació a altres llengües rellevants en l'entorn, com a factor de qualitat en l'atenció al públic.
- g. *En l'oferta de serveis i béns de caràcter cultural, cal fer efectives les previsions de l'article 6 de la Convenció de la UNESCO sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals,* que faculta els poders públics perquè regulin les llengües en què s'ofereixen aquells béns o serveis. Altrament, els avantatges competitius de les grans llengües en el mercat cultural i comunicatiu erosionen la viabilitat de les llengües menys difoses com a vincles de cohesió social.
- h. En una societat com la nostra, en què conviuen grups lingüístics tan diversos — amb un total de prop de tres-centes llengües— i que es caracteritza pel gran volum de relacions internacionals de tipus comercial, turístic i cultural, *és especialment important que la població valori positivament totes les llengües i cultures que conté.* El reconeixement del valor de totes les llengües d'origen és un factor individual d'autoconfiança per als nous ciutadans, que sens dubte afavoreix la seva identificació amb la societat receptora. Al mateix temps, mantenir activades les competències en les llengües d'origen *representa un ventall de recursos per a les relacions internacionals* i ofereix als nous ciutadans oportunitats de rendibilitzar els seus coneixements.
- i. *El compromís públic amb la cohesió social plurilingüe entorn de les llengües patrimonials reclama polítiques interculturals i d'equitat social a gran escala,* renovant el màxim consens transversal sobre l'estatus públic i institucional de les llengües.
- j. *Moltes de les dificultats per a la cohesió social en la seva dimensió sociolingüística procedeixen de les limitacions que el marc estatal imposa a les institucions catalanes per a ordenar satisfactòriament la diversitat lingüística de la societat.* Les sentències recents del Tribunal Constitucional no tenen en compte la condició de llengua pròpia —patrimonial, territorial— del català o l'aranès i

qüestionen la plena oficialitat del català en àmbits importants per a la cohesió social: l'acolliment de la immigració, el model lingüístic educatiu, el mercat audiovisual, la llei de consum... És particularment inadmissible que es qualifiqui d'imposició la superació de la subordinació de les llengües patrimonials de Catalunya o que s'interpreti que representen la voluntat de marginar el castellà.

- k. *Només la consecució de facultats sobiranes de regulació del pluralisme lingüístic —i no condicionades com ara per les interpretacions de tribunals espanyols— permetrà assolir un estatus satisfactori per al català i les altres llengües que conviuen a Catalunya i projectar internacionalment les llengües pròpies sense restriccions.* Tanmateix, fins i tot en un marc de sobirania seran necessàries les polítiques lingüístiques de protecció i promoció de la llengua catalana i l'occitana per a contrarestar les tendències favorables al castellà o a l'anglès.
- l. *La consolidació d'un marc de relacions amb els altres territoris de llengua catalana és indispensable per a l'evolució satisfactòria de la cohesió social en la dimensió sociolingüística.* El Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) ja va cridar l'atenció sobre el Tractat d'Unió de la Llengua Neerlandesa, precedent europeu de coordinació entre diferents països de les institucions legislatives, executives i acadèmiques d'una mateixa comunitat lingüística.

Referències

- ALARCÓN, Amado (2007). «El valor de las lenguas de los trabajadores europeos en Cataluña». *Papers*, núm. 85, p. 135-156.
- (2011). «Economia de la llengua». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21, p. 19-27.
- ALARCÓN, Amado; PARELLA, S. (2013). «Linguistic integration of the descendants of foreign immigrants in Catalonia». *Migraciones internacionales*, vol. 7, núm. 1.
- BARRIERAS, Mònica (2013). «La cruïlla del multilingüisme: les llengües dels catalans al segle XXI». *Divèrsia* [en línia], núm. 3. <https://www.upf.edu/diversia/_pdf/Llengues_a_Catalunya.pdf>.
- BELZUNEGUI, Àngel; URTEAGA, Eguzki (2013). «Langue(s) dominante(s) et cohésion sociale. Le cas des quartiers populaires en Catalogne». *Cahiers Internationaux de Sociolinguistique*, núm. 4, p. 105-136.
- BERGER-SCHMITT, Regina (2000). *Social cohesion as an aspect of the quality of societies: Concept and measurement*. Mannheim: Centre for Survey Research and Methodology.
- CAMINAL, Ramon (2010). «Markets and linguistic diversity». *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 76, núm. 3, p. 774-790.
- CAMINAL, Ramon; CAPPELLARI, Lorenzo; DI PAOLO, Antonio (2018). «Linguistic skills and the intergenerational transmission of language». *Barcelona GSE Working Paper Series*, núm. 1053.
- CAMINAL, Ramon; DI PAOLO, Antonio (2015). «Your language or mine?». *Barcelona GSE Working Paper Series*, núm. 852.
- CAPDEVILA, Alexandra (2012). *El paper de la llengua com a signe d'identitat nacional: Una aproximació*. Barcelona: CEO.
- CAPPELLARI, Lorenzo; DI PAOLO, Antonio (2015). *Bilingual schooling and earnings: evidence from a language-in-education reform* [en línia]. Document de treball de la Xarxa de Referència en Economia Aplicada, XREAP2015-03. <<http://ssrn.com/abstract=2668296>>.
- CENTRE D'ESTUDIS D'OPINIÓ (2016). *Dossier de premsa de l'enquesta sobre percepció de les polítiques públiques i valoració del Govern*. Barcelona: CEO.
- COLEMAN, Hywel (2015). *Language and social cohesion in the developing world: (Selected Proceedings of the Ninth Language and Development Conference, Colombo, Sri Lanka, 2011)*. British Council & Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit.
- CONSELL D'EUROPA (2014). *Les langues pour la démocratie et la cohésion sociale. Diversité, équité, qualité. Soixante ans de coopération européenne*. Estrasburg: Consell d'Europa. Unitat de les Polítiques Lingüístiques.
- DI PAOLO, Antonio; ESTORS, Laura (2010). «Els determinants del coneixement lingüístic de la població immigrada: una aproximació econòmica aplicada al cas del català». *Llengua i Ús*, núm. 47, p. 68-79.
- DI PAOLO, Antonio; RAYMOND, Josep Lluís (2012). «Language knowledge and earnings in Catalonia». *Journal of Applied Economics*, vol. 15, núm. 1, p. 89-118.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2009). *L'estudi ELAN.cat: Són prou multilingües les empreses catalanes?* [en línia]. <http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxius/elan_cat.pdf>.
- (2018). *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013*. Vol. I: Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics. (Biblioteca Tècnica de Política Lingüística)

- (2018). *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013*. Vol. II: *Edat, ocupació, lloc de naixement, classe social, territori i aprenentatge de català*. (Biblioteca Tècnica de Política Lingüística)
- (2018). *Informe de política lingüística 2017*.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA (2015). *Enquesta de participació cultural Catalunya 2015* [en línia]. *DeCultura+*. Generalitat de Catalunya, núm. 38. <https://dadesculturals.gencat.cat/web/.content/dades_culturals/09_fulls_decultura/arxius/38_DeCultura-PLUS-Participacio-2015.pdf>.
- GARCIA, Núria (2012) *Percepció dels catalans sobre la immigració*. Barcelona: CEO.
- (2015) *Capital social a Catalunya*. Barcelona: CEO.
- GRIN, François (2018). *The MIME Vademecum: Mobility and inclusion in multilingual Europe*. Grandson, Suïssa: Artgraphic Cavin.
- IDESCAT (2018). *Població que té el català com a llengua habitual: Àmbits del Pla territorial: 2018: Resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya. <idescat.cat/pub/?id=eulp>.
- JENSON, Jane (2010). *Defining and measuring social cohesion*. Commonwealth & United Nations Research Institute for Social Development. Secretariat.
- JUNYENT, Carme [et al.] (2005). *Les llengües a Catalunya*. Barcelona: Octaedro.
- KYMLICKA, Will (2001). «Minority nationalism and immigrant Integration». A: *Politics in the vernacular: Nationalism, multiculturalism and citizenship*. Oxford University Press.
- LARSEN, Christian Albrekt (2014). *Social cohesion: Definition, measurement and developments*. Aalborg: Aalborg Universitet. Institut for Statskundskab.
- MARÍ, Isidor (2012). «Els usos lingüístics: tres consideracions sobre la delimitació conceptual, la consolidació i la modificabilitat». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 22, p. 17-26.
- (2019) «Recensió de l'obra *The MIME Vademecum. Mobility and inclusion in multilingual Europe*» [en línia]. *Revista de Llengua i Dret*, núm. 71, p. 358-361. <<https://doi.org/10.2436/rld.i71.2019.3319>>.
- MASSAGUER, Marina (2017). *Desigualtat i categoritzacions socials de base lingüística a Catalunya: Posicionaments i discursos no catalanoparlants*. Informe presentat al III Simposium EDiSo, «Desigualtat i Nous Discursos Socials» (Barcelona, 28-30 juny 2017).
- NIESSEN, J (2000). *Diversité et cohésion: De nouveaux défis pour l'intégration des immigrés et des minorités*, Estrasbourg: Conseil d'Europa.
- OCDE (2011). *Perspectives on global development 2012: Social cohesion in a shifting world*. OECD Publishing.
- PARIJS, Philippe van (2004). *Cultural diversity versus economic solidarity: Proceedings of the Seventh Francqui Colloquium*. Brussel·les: De Boeck.
- PONS, Eva (2018). *La diversitat lingüística i la cohesió social: L'estatus públic i institucional de les llengües*. Document intern encarregat a l'autora com a experta; contribució a aquest informe sectorial.
- PORCEL, Sergio [et al.] (2011). *Hàbitus i hàbitat: La incidència de la segregació urbana entre la població jove de la Regió Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: CEO.
- RAJULTON, Fernando; RAVANERA, Zenaida; BEAUJOT, Roderic (2007). «Measuring social cohesion: an experiment using the Canadian national survey of giving, volunteering, and participating». *Social Indicators Research*, vol. 80, núm. 3, p. 461-492.
- RENDON, Silvio (2007). «The Catalan premium: language and employment in Catalonia». *Journal of Population Economics*, núm. 20, p. 669-686.
- ROCHER, Guy (1968). *Introduction à la sociologie générale: 1. L'action sociale; 2. L'organisation sociale; 3. Le changement social*. París: HMH.
- SOROLLA, Natxo (2018). *Informe sobre cohesió i fragmentació social a la Catalunya actual: Les llengües com a element d'identificació*. Document intern encarregat a l'autor com a expert; contribució a aquest informe sectorial.
- SYED, Jawad (s. a.). *What is the Australian model of managing diversity?* [en línia]. <https://www.anzam.org/wp-content/uploads/pdf-manager/2268_SAYED_JAWAD_AUSTRALIAN_MODEL.PDF>.

- TORRIJOS, Anna; SOLÉ CAMARDONS, Joan (2018). *La diversitat lingüística i la cohesió social: Aspectes instrumentals*. Document intern encarregat als autors com a experts; contribució a aquest informe sectorial.
- UNESCO (1996). *Declaració Universal de Drets Lingüístics* [en línia]. Barcelona: Conferència Mundial de Drets Lingüístics. <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000104267>>.
- VÁZQUEZ, Silvina (2013). *Identitat nacional i autogovern: Un estudi qualitatiu sobre les configuracions identitàries nacionals a la Catalunya contemporània*. Barcelona: CEO.
- WOOLARD, Kathryn (2016). *Singular and plural: Ideologies of linguistic authority in 21st Century Catalonia*. Nova York: Oxford University Press.

ANNEX

Qüestions plantejades als experts col·laboradors

La influència dels factors de diversitat sociolingüística en la consolidació de la cohesió social és evident. Al mateix temps, és obvi que la diversitat de les llengües presents en qualsevol societat —les llengües d'origen o llengües primeres dels diferents sectors de la població, les llengües usades en les activitats professionals o de lleure, les llengües de la multitud de visitants que acull una societat com la nostra, les llengües reconegudes oficialment (o no) en l'ordenament jurídic, etc.— és indestruïble dels altres factors socials i econòmics de diversitat.

La resposta a les preguntes que es formulen se centrarà, lògicament, en la dimensió sociolingüística, però inclourà les referències que es considerin necessàries a altres aspectes de diversitat.

1. *Les llengües com a element d'identificació, per Natxo Sorolla*

En aquest cas, les preguntes fan referència a les llengües com a element d'identificació entre els grups que les comparteixen i de delimitació o demarcació respecte als altres grups lingüístics, i al paper de la llengua pròpia de Catalunya com a factor d'identificació i pertinença que pot ser un factor de cohesió social.

- a) Creieu que, amb la diversitat sociolingüística sobrevinguda, els processos d'inclusió sociocultural són prou eficaços i és previsible que els nous ciutadans desenvolupin en un període raonable un nou sentit de pertinença a la societat receptora com a marc de la cohesió social? En quina mesura cal modificar els sistemes actuals d'acolliment —lingüístic— perquè no es vegi comprometida la cohesió social?
- b) Creieu que en la societat catalana es despleguen satisfactòriament les xarxes actives de relació i de participació sociopolítica que promouen la cohesió social, i específicament en els aspectes sociolingüístics? Abasten per igual els diferents grups sociolingüístics en els diferents llocs de residència?
- c) Quina creieu que és la tendència en la correlació entre el perfil sociolingüístic dels ciutadans i la seva identificació política? Creieu que l'èmfasi del projecte sobiranista en la primacia pública del català pot comprometre la identificació dels ciutadans que no tenen el català com a llengua pròpia?

2. La valoració instrumental de la diversitat lingüística, per Anna Torrijos i Joan Soler

En aquest cas, les preguntes fan referència a les llengües com a recurs instrumental, mitjà i condició de tota classe de comunicacions —interpersonals, professionals, públiques, internes i externes. La valoració positiva o negativa de la diversitat sociolingüística per part de la gent, com a recurs disponible, considerada globalment, i la percepció que tenen de la utilitat pràctica o instrumental de cada llengua poden ser, o no, un factor de cohesió social.

- a) Quina creieu que és, en la societat catalana, la percepció personal i col·lectiva de les oportunitats associades a la diversitat sociolingüística i a cada llengua en concret? Hi pesen més les valoracions positives o les negatives?
- b) En quina mesura es poden identificar desigualtats importants en l'accés al coneixement i l'ús de les llengües amb més valor de canvi en la societat catalana?
- c) El fet que el català, al costat d'altres llengües, no sigui plenament compartit com a llengua comuna i que no tingui un valor de canvi màxim i plenament reconegut en el món econòmic i professional —i en l'ús públic en general— és un factor que dificulta la seva funció de cohesió social? Quines polítiques caldria activar preferentment en aquest sentit?

3. L'estatus públic i institucional de les llengües, per Eva Pons

En aquest cas, les preguntes fan referència a l'estatus públic i institucional de les llengües, com a marc en què es desenvolupa tota l'activitat humana, des de les formes de socialització primària o secundària fins a l'accés a determinades formes de participació sociopolítica i a les diverses funcions socials (educació, treball, serveis públics...). La cohesió social en aquest cas seria una conseqüència de l'adopció d'un determinat ordenament jurídic amb les regulacions i els valors inherents.

- a) Quina capacitat tenen les institucions d'autogovern de la societat catalana d'assegurar un estatus satisfactori al català en un marc plurilingüe equitatiu, perquè es vegi assegurada la cohesió social?
- b) Quina possibilitat hi ha de promoure en l'àmbit estatal un marc de plurilingüisme respectuós amb les comunitats lingüístiques constitutives, que garanteixi la primacia de cada llengua en el seu espai històric i la igualtat de totes en les institucions estatals? És més viable que un procés sobiranista porti a un estatus satisfactori?
- c) En quin sentit les polítiques europees de lliure circulació de persones, béns i serveis haurien d'establir unes condicions que asseguressin la inclusió sociolingüística dels professionals i l'adequació dels béns i serveis almenys a totes les llengües oficials, encara que no siguin oficials de la Unió, com el català?